

A
ADVOCATENBLAD

Wwz: een eerste
voorzichtige evaluatie
van de uitspraken en
ervaringen

Genieten
advocaten wel
genoeg van hun
inkomen?

Waarom kinderen
in de knel baat
hebben bij een
bijzonder curator

December 2015 | nr. 12

SPRAAKMAKENDE ZAKEN

Advocaten over klimaat, jihad,
aansprakelijkheid en afluisteren

Sdu

oprecht
de beste
keuze

STUDIECENTRUM RECHTSPLEGING
TRAINING AND STUDY CENTRE FOR THE JUDICIARY

Oog voor advocatuur

SSR heeft oog voor de advocatuur. Heeft u oog voor SSR?

SSR, Studiecentrum Rechtspleging, het opleidingsinstituut van de Rechtspraak en het Openbaar Ministerie stelt **een selectie** van haar programma-aanbod open voor advocaten. SSR biedt bijzondere cursussen, professionele ontmoetingen en themadagen op het gebied van diverse vakgebieden voor zeer aantrekkelijke prijzen.

Oog hebben voor SSR is op de hoogte blijven van de laatste ontwikkelingen in de Nederlandse rechtspraak, leren van de ervaringen van andere togadragers en kennis maken met de zienswijze van rechters en officieren van justitie.

Oog hebben voor SSR geeft een unieke meerwaarde: veel van onze docenten en cursisten zijn werkzaam als raadsheer, rechter, advocaat-generaal of officier van justitie. Een cursus bij SSR is een manier om

ervaringen uit te wisselen en te netwerken. Door elkaars verwachtingen en positie te kennen, werken advocatuur, Rechtspraak en OM samen aan een efficiëntere rechtsgang.

Als modern instituut biedt SSR een digitale leeromgeving 'MIJN SSR' waarmee fysieke kennisoverdracht wordt gecombineerd met webcolleges, online toetsen en andere vormen van e-learning.

Kijk voor het geselecteerde aanbod voor advocaten op www.ssr.nl/advocatuur. Het aantal beschikbare plaatsen voor advocaten is per cursus gelimiteerd, behalve voor de Actualiteiten.

Neem voor meer informatie en aanmelding contact op met de SSR servicedesk:
T 088 3613212 | E ssrservicedesk@ssr.nl

SSR: Goed opgeleid voor een rechtvaardige samenleving

REDACTIONEEL

Robert Stiphout

Geheimpje

Ik zal u een geheimpje verklappen. Veel advocaten begonnen hun mailtje aan mij met de aanhef amice of geachte confrère. Onterecht. Ik ben helemaal geen advocaat. Ik ben niet eens jurist. Ik ben een historicus die zich heeft gespecialiseerd in bladen en websites maken; sinds de komst van het *Advocatenblad* in 1918 de eerste aan het roer zonder meestertitel.

Om van het *Advocatenblad* een journalistiek opgezet en goed gelezen magazine te maken, verliet ik in 2013 weekblad *Elsevier* en trad ik in dienst van de uitgever van het *Advocatenblad*: Sdu Uitgevers. Met een geweldig team van advocaat-redacteuren en (freelance)redacteuren probeerden we de afgelopen jaren het beste blad voor de advocatuur te maken. Het magazine kreeg nieuwe rubrieken als Ter zitting, Frisse neus, Canon en Jonge Balie. Berichten van de orde kregen hun eigen katern om informatie van de redactie en van de orde te scheiden. Vormgever Dimitry de Bruin ontwierp een nieuw jasje voor de inhoud conform de nieuwe bladformule. Redacteuren schreven meer dan ooit vanuit de gedachte dat de lezer heilig is.

Het *Advocatenblad* veranderde met hulp van velen in een titel die meer in huis had dan een maandblad. Er verschenen specials over opleidingen, personal branding, IT. De redactie produceerde onderzoeken als Werken in de advocatuur. En het *Advocatenblad* organiseerde met Sdu Uitgevers evenementen als de tuchtrechtstag en *Advocatenblad Live!* waar Wim Anker door zijn beroepsgenoten tot meest gewaardeerde advocaat werd uitgeroepen.

Tijden veranderen. Voordat de website eenzelfde moderniseringsslag kreeg, maakte de wens van de orde

om een journalistiek blad te produceren plaats voor de behoefte om wat de algemene raad noemt: comfort. Het blad zal, zoals het er nu uit ziet, als communicatiemiddel van de orde door de orde worden geproduceerd en komt zodoende ook tot stand onder verantwoordelijkheid van de orde. De advocatenredactie, die nu over de inhoud gaat, is het daar overigens niet mee eens en heeft er online het nodige over gezegd. Een persbericht van de nieuwe uitgever leerde verder dat het blad meer vakinhoudelijk en juridisch van karakter zal worden.

Door de nieuwe koers ben ik niet langer de juiste persoon op de juiste plek. Vanaf 1 januari 2016 treed ik als hoofdredacteur in dienst van pr & content marketingbureau LVB Networks. Daar ga ik voor bedrijven, kantoren, instellingen doen wat ik het liefst doe: voor sites en in bladen inhoud (laten) produceren die mensen niet moeten, maar willen lezen. Intussen ben ik al begonnen met het werken aan een kanaal over innovatie en een online platform voor commissarissen, toezichthouders en bestuurders. Beide overigens vanuit KPMG. Zoals veel advocaten al ondervonden door kennis te delen: content marketing is het nieuwe corporate communiceren.

Op 15 december neem ik afscheid van de advocatuur met de cursus *Leren Publiceren voor Advocaten* en de publicatie van de gebundelde columns van *Advocatenblad*-columnisten Harry Veenendaal en Matthijs Kaaks (zie pagina 7). Hulde aan de redactie, de advocatenredactie, de corrector, de vormgever, de beeldredacteur, de uitgever, iedereen die aan het *Advocatenblad* bijdroeg en bijdraagt. Maar bovenal; lezers bedankt dat ik uw hoofdredacteur mocht zijn, ook al was ik geen jurist.

Harry Veenendaal

‘Wat als Ghandi en Mandela advocaat waren gebleven?’

PAG. 7

ONZE MENSEN

ONZE KENNIS

Samen bereik je het beste resultaat.
Daarom zijn wij altijd op zoek naar mensen met de &-factor. Wij helpen onze klanten met aandacht & oog voor de zaak. Heb jij dat ook in je? Dan hebben wij oog voor jou.

Momenteel beschikken wij over mooie kansen voor advocaten gespecialiseerd in het Arbeidsrecht, Handelsrecht en Fusies & Overnames. Word jij onze nieuwste advocaat?

Kijk voor de vacatures op www.dvan.nl

Dat brengt jou & DVAN verder.

ALT KAM BOER ADVOCATEN

CIVIELE CASSATIE ?

- prijsafspraken mogelijk
- ook op basis van toevoeging
- zie onze website voor voorbeeldzaken

Info: mr H.J.W. Alt, Pb. 82228, 2508 EE Den Haag
Tel.: 070 - 358 94 79, fax: 070 - 358 51 97
alt@altkamboer.com, www.altkamboer.com

Het sluitende puzzelstuk

CAMINADA & VAN LEEUWEN
gerechtsdeurwaarders & incasso

Ondernemingsweg 2D
2404 HN Alphen aan den Rijn
T 0172 44 36 34
F 0172 44 36 50
E info@cvi-incasso.nl
I www.cvi-incasso.nl

Vooruitgang.
Hoe zie je dat?

Elfi Letselschade & Advies is een interculturele letselschadebureau dat reeds 5 jaar landelijk actief is op de interculturele markt.

Voor ons nog op te zetten advocatenkantoor zoeken wij een senior advocaat letselschade/verzekeringrecht.

Naast het dagelijkse dossierbeheer help je mee aan de opbouw van een regionaal advocatenkantoor.

Meer info vindt u op: <http://elfi-letselschade.nl/vacatures/info@elfi-letselschade.nl> Tel: 010-2052630

46 IN BEELD

Strafrecht in beeld

Fotograaf Jan Banning fotografeerde politie, rechtbanken en gevangenen in Colombia, Frankrijk, Uganda en de Verenigde Staten. Nu is er een boek.

50 GELD

De kunst van het genieten

Advocaten werken hard, maar genieten ze ook van wat ze verdienen? Zes advocaten en de kunst van het kopen.

62 PRAKTIJK

Dag mens, hallo machine

Ook de advocatuur robotiseert, maar in welke mate? Wat kunstmatige intelligentie op uw kantoor gaat veranderen.

INTERACTIE

5 Mail, Aanvulling,
@Advocatenblad, Poll

ACTUEEL

6 Kort, Advocatenblad.nl
7 Citaat, Cijfers, Column Harry Veenendaal
9 Intussen op het Binnenhof
11 Gezien

13 Ter zitting, Agenda
15 Bloggers, broddelaars en terroristen

FRISSE NEUS

18 'Advocaten moeten zich realiseren dat ze niet bijzonder zijn'

COVER

20 Spraakmakende zaken

ANALYSE

29 De verstarring van het versoepelde ontslagrecht

OPINIE

37 Moreel appel aan de advocatuur
57 Vonnispopulisme

ACHTERGROND

41 De kinderadvocaat

GEZIEN

44 Stagiaires moeten moedig zijn

EVEN OPFRISSEN

49 Betekeningsperikelen en de gemachtigde raadsman

HISTORIE

55 Hartelijke alleskunner

JONGE BALIE

61 Agenda, Vacatures, Column
VAN DE ORDE
64 Ordeberichten, Colofon
65 Transfers
67 Uitspraken

COLOFON

95e jaargang

Het *Advocatenblad*, het maandblad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar (elke laatste donderdag van de maand) en wordt uitgegeven door Sdu Uitgevers. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofdredacteur

Robert Stiphout

Redactie

Sabine Droogleever Fortuyn en Nathalie Gloudemans-Voogd

Advocaat-redactieleden:

Halime Celik, Anneke Groenewoud, Jack Linssen, Martijn Maathuis, Robert Malewicz, Christiaan Oberman, Marc Padberg, Theo van Schagen, Bart van Tongeren, Christiane Verfuurden.

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

Dimdim, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Senefelder Misset, Doetinchem

Citeerwijze

Adv.bl. 2015-12, p.

Aan dit nummer werken mee

René van Asselt, Chantal Bekker, Erik Jan Bolsius, Jiri Büller, Linus Hesselink, Jean-Pierre Jans, Michel Knapen, Lars Kuipers, Michèle Manning, Kim van der Meulen, Gerik Oberman, Hans Oudijk, Sabine Pijl, Chrisje Sandelowsky-Bosman, Tatiana Scheltema, Trudeke Sillevius Smitt, Melissa Slaghekke, Jorien

Tjink, Marian Verburgh, Harry Veenendaal, Jolenta Weijers.

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

Sdu Uitgevers

Gert Jan Schinkel (uitgever)

Advertenties

Fenneke Rosier en Angela Bruins (media adviseurs)
070-378 05 62
www.sduadverteren.nl,
sdu.adverteren@sdu.nl.

Abonnementen

Per jaar: 240 euro (incl. verzend- en administratiekosten). Studenten: 99 euro. Jaarbanden: 39,95 euro (excl. verzendkosten). Alle bedragen zijn excl. btw.

Adreswijzigingen

Sdu Uitgevers klantenservice, 070-378 98 80, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag, www.sdu.nl/service; adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag Postbus 30851, 2500 GW Den Haag info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35 Helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54

ISSN 0165-1331

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veeveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en veeveelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

Omslagfoto:
Chantal Bekker

Samen met de cliënt zoeken naar efficiëntie

Paul Hopman, managing partner van DLA Piper Amsterdam:

Als een van de grootste juridische dienstverleners ter wereld is DLA Piper continu op zoek naar nieuwe ontwikkelingen en ideeën om klanten beter te bedienen. Eén zo'n ontwikkeling is Clockimizer.

Met Clockimizer geven we onze klanten beter inzicht in de aard van de werkzaamheden die wij binnen een project uitvoeren. Dat sluit goed aan bij de sterk veranderende vraag van onze cliënten, om beter grip te hebben op een project. Met de rapportages van Clockimizer kunnen we op accurate, onderscheidende wijze de voortgang en uitkomst van een project - samen met onze opdrachtgevers - bespreken.

Wij zien nu al dat dit het projectresultaat en de samenwerking met de cliënt ten goede komt. Niet alleen ziet de cliënt veel beter wat wij voor hem op welk moment doen; wij zijn als dienstverlener hiermee ook beter in staat om de cliënt een realistische offerte aan te bieden."

HAAGRECHT
ADVOCATEN
J.A.A.K.

Kantoorgenoot gezocht

Een jaar geleden is Haagrecht Advocaten eigenaar geworden van het kantoorpand aan de Jan van Nassastraat 55 te Den Haag. Met de koop van het pand hebben wij er 200 m² aan kantoorruimte bijgekregen. Wij zijn daarom op zoek naar kantoorgenoten die een eigen praktijk hebben en de ambitie hebben om na verloop van tijd mede-eigenaar van ons kantoor en eventueel mede-eigenaar van ons kantoorpand te worden. Mocht je belangstelling hebben, neem dan contact op met: Luc de Jong, Bert Schippers of Maarten de Klerk. Telefoon: 070-2055900, e-mail: schippers@haagrecht.nl

**Vooruitgang.
Hoe voel
je dat?**

**Jahae
Raymakers** [®]
risks, reputations & sanctions

JahaeRaymakers
heeft op korte termijn plaats voor een:

**gevorderd stagiaire /
beginnend medewerker**

met aantoonbare affiniteit met en ervaring in het op ondernemingen en bestuurders gerichte straf- en sanctierecht.

Geïnteresseerden worden uitgenodigd een motivatiebrief met CV te richten aan dhr. Th.O.M. Dieben via dieben@jahae.nl.

MAIL

BIBLIOTHEEK

Voor een klein kantoor is het financieel niet mogelijk alle literatuur aan te schaffen die benodigd is met het oog op een behoorlijke uitoefening van de praktijk. Tot dusverre redde ik mij met een gang naar de bibliotheek van het Paleis van Justitie in Den Haag. Naar ik thans verneem, is die bibliotheek inmiddels voor de advocatuur niet meer toegankelijk. Ondergetekende is aldus in ernstige mate in zoverre gehandicapt.

Actueel voorbeeld: ik behandel een echtscheiding tussen een Marokkaans-Nederlandse vrouw en een Marokkaanse man, in 2009 gehuwd in Marokko. Daarna hebben ze gemeenschappelijke woonplaats in Nederland. Sedert september 2014 heeft de man eveneens de Nederlandse nationaliteit. De vrouw heeft vermogen, maar helaas ook veel schulden. Huwelijksvoorwaarden zijn niet gemaakt, evenmin is een rechtskeuze gedaan.

Is op het stuk van huwelijksvermogensrecht van toepassing Nederlands recht (gemeenschap van goederen), dan wel Marokkaans recht (wel of geen gemeenschap van goederen)? Ik zal er wel achter

komen, maar niet zonder veel omhaal en kosten.

Per zaak heft de rechterlijke organisatie – in sommige gevallen relatief exorbitant – griffierecht. Niet onredelijk verzoek richting overheid zou daarom kunnen zijn, om in het griffierecht begrepen te achten toegang tot de literatuur ten behoeve van degenen die als rechtshelper de rechtsprekende rechter assisteren in het vinden van de juiste beslissing.

Eventueel zou ook gedacht kunnen worden aan een berekening van een jaarcontributie. Kluwer, Boom en Elsevier zullen misschien reden vinden om te mopperen. Maar dat moet zijn te regelen, door verdiscontering in de jaarcontributie of een deel aan de uitgevers afstaan.

Waar het in mijn geval gaat om de Haagse bibliotheek, lijkt de orde alhier de meest aangewezen instantie om terzake een demarche in overweging te nemen en/of te entameren. In zijn algemeenheid ligt hier misschien ook een taak voor de Nederlandse orde, naast hetgeen de plaatselijke orden zich te dezen als hun taak en verantwoordelijkheid zouden kunnen aantrekken.

*R.W. de Vos van Steenwijk,
advocaat in Den Haag*

Reacties mogen in principe niet langer zijn dan 150 woorden en zijn voorzien van naam, functie en adres. Afzenders verlenen toestemming voor redigeren en openbaar maken. Adres: redactie@advocatenorde.nl

AANVULLING

In het artikel 'Zo moet u declareren en incasseren' (*Advocatenblad* nr. 11) staat dat u nog steeds de Raad voor Rechtsbijstand kunt verzoeken de toevoeging in te trekken (art. 33 lid 1 sub c Wrb). Dit moet niet intrekken zijn, maar tussentijds beëindigen. Bij intrekking vervalt namelijk de toevoeging met terugwerkende kracht en heeft de advocaat ook geen recht op declaratie. Bij een tussentijdse beëindiging krijgt de advocaat zijn werkzaamheden vergoed tot de datum van beëindiging van de toevoeging. Na de gang naar de drukker heeft de Raad voor Rechtsbijstand op 20 oktober nog de werk-

instructies over 'Kosten rechtzoekende' en 'Mutatie beëindiging/intrekking van de toevoeging' aangepast naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 23 september 2015 (201409200/1/A2). Bij declaratie van de tussentijds beëindigde toevoeging moet de advocaat de daadwerkelijk betaalde eigen bijdrage(s) melden. Dit bedrag brengt de Raad voor Rechtsbijstand in mindering op de vergoeding. Heeft er totaal geen betaling plaatsgevonden, dan wordt er dus geen eigen bijdrage in mindering gebracht. Ook niet de laagste eigen bijdrage.

@ADVOCATENBLAD

Advocatenblad moet onafhankelijkheid opgeven: Orde neemt 'volledige zeggenschap' #advocatenpravda RT @MatthijsKaaks De persvrijheid van advocaten onder druk... <http://bit.ly/1jhFbxv>
@folkertjensma

NOVA helemaal de weg kwijt. Algemene Raad vd Orde van Advocaten wil Pravda maken van uitstekend @Advocatenblad. Actie!! #onafhankelijkAB
@Afyaladvocaat

Advocatenblad wordt propagandablaadje: Advocatenblad wordt communicatiemiddel van de AR en de Orde, communicatiestrategie;
@bartnooitgedagt

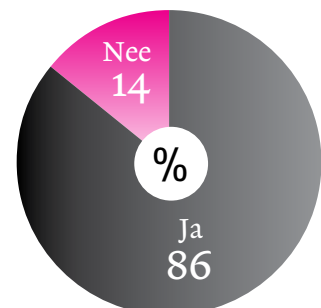
Onafhankelijkheid redactie Advocatenblad in het geding. Kan toch niet waar zijn?! @Advocatenblad #Pravda <http://bit.ly/1jhFbxv>
@RonEisenmann

Het failliet van het @Advocatenblad in zicht... <http://bit.ly/1jhFbxv>
@Moszkowicz

Redactiestatuut van #Advocatenblad ligt onder vuur. Dappere redactie vecht terug. <http://bit.ly/1jhFbxv>
@rjedens

POLL

Is het beter het onderdeel veiligheid binnen het ministerie van Veiligheid en Justitie elders onder te brengen?

Geef ook uw mening op advocatenblad.nl.

KORT

Commissie-Wolfsen presenteert rapport

Maarten Bakker

De commissie-Wolfsen denkt dat er tien tot twintig procent bezuinigd kan worden op gesubsidieerde rechtsbijstand. Tegelijkertijd stelt de commissie voor om de gemiddelde beloning van advocaten te verbeteren en de eigen bijdrage voor cliënten te verlagen. De commissie presenteerde maandag 30 november haar rapport over de toekomst van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand.

In het rapport *Herijking rechtsbijstand* komt de commissie met een geheel nieuwe opzet voor de rechtsbijstand. Kern van het voorstel is dat de eerstelijnsvoorziening in de rechtshulp versterkt moet worden en de advocaat daarin een belangrijke rol krijgt.

In het gunstigste geval wordt er in het voorstel van Wolfsen 86 miljoen euro bespaard op rechtsbijstand, bijna

Minister Van der Steur en commissievoorzitter Wolfsen

hetzelfde bedrag dat voormalig staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven (VVD) wilde bezuinigen (85 miljoen). 'Toeval,' zei Aleid Wolfsen. 'Dit is geen bezuinigingscommissie.'

Wolfsen wil dat de eigen bijdrage van de meeste cliënten aan rechtsbijstand met een kwart wordt verlaagd om de toegang tot het recht beter te garanderen. Daarnaast moet de vergoeding van een advocaat voor toevoegingen op het niveau van een rechter worden gebracht.

Foto: ANP

Uitgangspunt is wel dat maximaal 75 procent van het inkomen van een advocaat afkomstig is van toevoegingen. Al met al bezuinigt de commissie in haar voorstel toch nog tien tot twintig miljoen euro per jaar op advocatenvergoedingen. Bovendien hoopt ze dat met de invoering van één toevoeging voor een gehele scheidingsprocedure een besparing van vier tot vijf miljoen euro ingeboekt kan worden. Verder pleit Wolfsen voor de afschaffing van een ambtshalve toevoeging voor verdachten van wie het voorarrest is opgeheven.

In een eerste reactie zei algemeen deken Walter Hendriksen namens de Nederlandse orde van advocaten blij te zijn dat het stelsel in het commissievoorstel gebaseerd blijft op forfaitaire vergoedingen. 'We onderschrijven de stelling dat er voor advocaten actief in het stelsel een eerlijke beloning moet zijn.'

ADVOCATENBLAD.NL

BIJSTAND De financiering van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand moet minder afhankelijk worden van 'daggoersen' in de politiek. Dat verkondigt de onderzoekscommissie 'Duurzaam stelsel gefinancierde rechtsbijstand' in haar eindrapport.

DOOD DEKEN ELÇI Advocaten reageren diep geschokt op het overlijden van Tahir Elçi, deken van de orde van advocaten van Diyarbakir in Zuidoost-Turkije. Direct na een persconferentie, op 28 november 2015, werd Elçi op klaarlichte dag door het hoofd geschoten. Hij overleed ter plekke.

PETITIE De NVvR, de vakbond en beroepsvereniging van rechters en officieren van justitie, bood de Tweede Kamercommissie voor Veiligheid en Justitie dinsdag 24 november een petitie aan voor uitstel van de bezuinigingen op de rechtspraak. Zo wil de NVvR bereiken dat het mogelijk blijft om een gegronde visie te ontwikkelen over de vraag waar rechtspraak nodig is.

GERBRANDYDEBAT 'De rechtspleging is geen genadebrood, maar dat lijkt niet tot Den Haag door te dringen.' Zo besluit professor rechtsfilosofie Wouter Veraart zijn inleidend pleidooi bij het Gerbrandydebat. Advocaten en politici debatteerden 11 november over de kwaliteit van rechtspleging en het afluisteren van advocaten.

Turkse deken Tahir Elçi

CURATORWET Het CDA betwijfelt of de nieuwe curatorwet van minister Ard van der Steur (Veiligheid en Justitie, VVD) wel echt leidt tot een betere bestrijding van faillissementsfraude. De financiering van de extra taken van de curator zou nog niet goed geregeld zijn.

KWALITEIT De algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten moet na invoering van artikel 26 Advocatenwet zorgdragen voor kwaliteitstoetsen. De AR stelde voor kwaliteitssystemen van kantoren te gaan toetsen. AR-lid Hans Vogels over de kwaliteitstoetsen: 'We zoeken aansluiting bij bestaande initiatieven en brengen die nu in kaart.'

OM Door in- en externe omstandigheden kan het Openbaar Ministerie steeds minder werk maken van haar 'rechtsstatelijke waakzaamheid'. Dan is het goed dat de advocatuur het OM bij de les houdt, aldus Joep Simmelink, de nieuwe hoogleraar op de bijzondere leerstoel Openbaar Ministerie.

> Lees meer op advocatenblad.nl en schrijf u in voor de nieuwsbrief.

CITAAT

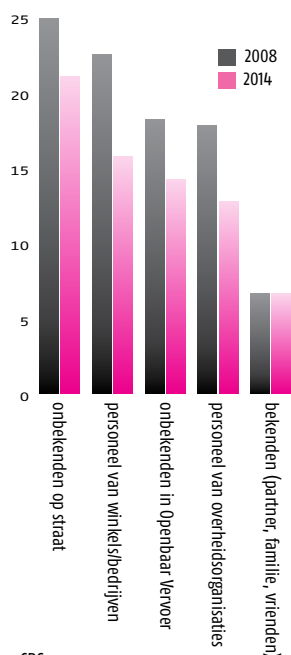
“ Niet echt voor de hand liggend, maar ik kon er niet meer omheen. Ik stopte met de advocatuur en ben clownstrainingen gaan volgen. ”

Annemieke Bakker werkte jaren als advocaat op de ZuidAs. Nu maakt ze als clown Plies kinderen in achterstandsgebieden aan het lachen. (*Het Parool*, 26 november 2015)

CIJFERS

Respectloos

Aantal mensen dat aangeeft respectloos gedrag mee te maken door:

Bron: CBS

COLUMN

Harry Veenendaal

Toezicht-tia

Het *Advocatenblad*. Gaap. Het zal *H*u jeuken. Toch? Totdat blijkt dat dit oude onafhankelijke medium verder door het leven gaat als gecensureerde *Pravda*. Als het aan de orde ligt, strompelt de redactie van het *Advocatenblad* strakjes met elke editie naar het Golgotha aan de Haagse Neuhuyskade om haar onafhankelijkheid aan het kruis genageld te zien. Daarvoor in de plaats komen ordelijke heldendichten, peuterig en soigneus geformuleerde 'kritiek' op prangende thema's en vooral heel veel gepreek voor eigen parochie (of, God verhoede, recepten). Als de onafhankelijkheid wordt opgeheven, denigreert het *Advocatenblad* tot het ongelezen clubblaadje van de zaterdagamateurs van vv NOvA.

Het past in deze tijd. Een onderwerp van de laatste jaren is meer en meer toezicht op de advocatuur en in die context past de afbreuk van de journalistieke onafhankelijkheid. Toezicht is vaak haarlemmerolie voor niet bestaande of overtrokken problemen. Jammer genoeg is de advocatuur of een onafhankelijke redactie nu eenmaal geen Waterloo waar links en rechts elkaar treffen zoals bij de discussie over jihadisme en migratie. Sterker nog, minister van Justitie Ard van der Steur en zijn wulpse amant Klaas Dijkhoff blijven innig verstrengeld in een continu triootje politica: uitvoerend, wetgevend, rechtsprekend. Als het maar veilig is. Plompverloren gezegd: Den Haag ziet de rechtsstaat als een

achterbuurt en behandelt de advocatuur als scootertuig. En de orde? Die lijkt ook te zijn getroffen door een toezicht-tia.

Het *Advocatenblad* is een van die kleine, onafhankelijke pareltjes. Wat is in vredesnaam de reden om daaraan een einde te maken? Het kan alleen maar betekenen dat vanuit de algemene raad meer 'sturing' zal worden gegeven op de 'inhoud'. Van alle leden kan ik mij een dergelijke ambitie voorstellen, behalve van Walter Hendriksen. Iedereen die een bestuursfunctie bij het Cobra Museum vervult, kan niet anders dan zelf (een beetje) avantgarde zijn. Toch? *Noblesse oblige*. Want 'Totalcontrole' komt bepaald niet in het vocabulaire van Corneille en Appel voor. En dan heb ik het nog niet eens over de redactionele onafhankelijkheid. Dat is – ook weer cruciaal in een rechtsstaat – een van de belangrijkste journalistieke kernwaarden. Interesseert het u? Waarschijnlijk niet.

Maar vraagt u zich dit eens af. Wat als Ghandi en Mandela advocaat waren gebleven? Soms moet je tegen een misstand, hoe klein die ook mag zijn, in het verweer komen. Dus, hupsakee, betuig maar steun aan de redactie van het *Advocatenblad*.

Advocatenblad-columnisten Matthijs Kaaks en Harry Veenendaal bundelden hun honderd beste columns. Bestel het boek *Schrijven met een wijk* via www.sdu.nl.

Elke zaak op orde...

...met de **geclusterde publicaties**
van Rechtsorde

Rechtsorde maakt uw zaak sterker.

Met Rechtsorde doorzoekt u de grootste juridische bibliotheek vanuit één centrale zoekmachine. Verschillende annotaties bij dezelfde uitspraak vindt u eenvoudig terug, doordat wij deze overzichtelijk voor u hebben geclusterd. Met Rechtsorde werkt u efficiënter. Ontdek het zelf met een gratis proefabonnement.

**Probeer
de veelzijdigheid van
Rechtsorde uit.**

Ga naar
www.rechtsorde.nl
en sluit gratis een
proefabonnement af.

December
2015

INTUSSEN OP HET BINNENHOF

Voor advocaten relevante Haagse voornemens en nieuwe wetten.

Marian Verburgh

UITVOERINGSWET RICHTLIJN JAARREKENING

STATUS Uitvoeringswet richtlijn jaarrekening (Wet van 30 september 2015, *Stb.* 349) en bijbehorend Besluit van 13 oktober 2015 (*Stb.* 2015, 350).

INHOUD Vereenvoudiging van het jaarrekeningenrecht ter aanpassing aan de Europese richtlijn jaarrekening. De grensbedragen voor 'kleine' respectievelijk 'middelgrote' ondernemingen gaan omhoog. Een nieuwe groep, micro-ondernemingen, hoeft nog maar een beperkte jaarrekening op te stellen.

IN WERKING 1 november 2015.

VERHOOGING GRIFFIERECHTEN

STATUS Wetsvoorstel 33 757 (Wijziging van de Algemene wet bestuursrecht, de Wet griffierechten burgerlijke zaken en de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met aanpassing van griffierechten) wordt ingetrokken (brief van de bewindslieden van Veiligheid en Justitie van 20 november 2015 inzake begroting 2016 ministerie V&J, 34 300 VI, G).

INHOUD Verhoging van de griffierechten met – aanvankelijk – gemiddeld 15%. Oorspronkelijk beoogde besparing: van 38 miljoen euro in 2014 tot 58 miljoen euro in 2018. Later zijn de bezuinigingen met 13 miljoen euro verzacht.

EIGEN BIJDRAGE DETENTIE

STATUS Wetsvoorstel 34 068 (Wijziging van de Penitentiaire beginselenwet, de Beginselenwet verpleging ter

beschikking gestelden, de Begin-selenwet justitiële jeugdinrichtingen en enige andere wetten in verband met de eigen bijdrage voor verblijf in een justitiële inrichting) is op 23 juni 2015 aangenomen door de Tweede Kamer, maar zal worden ingetrokken (brief van 20 november 2015, zie hiervóór).

INHOUD Een deel van de kosten voor detentie wordt op de gedetineerden verhaald.

EIGEN BIJDRAGE STRAFVORDERING EN SLACHTOFFERZORG: VERLAAGD

STATUS Wetsvoorstel 34 067 (Wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met de eigen bijdrage van veroordeelden aan de kosten van de strafvordering en slachtofferzorg) is op 23 juni 2015 aangenomen door de Tweede Kamer.

INHOUD Een deel van de kosten voor opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten wordt op de daders verhaald. Volgens de brief van 20 november 2015 (zie hiervóór) worden echter de forfaitaire bedragen 25% lager dan aanvankelijk beoogd. De verlaging wordt geregeld bij – nog aan de Raad van State voor te leggen – Algemene Maatregel van Bestuur. Het bedrag voor slachtofferzorg blijft ongewijzigd (5 mln. euro). Hierin wordt voorzien bij ministeriële regeling.

IN WERKING Beoogd 1 januari 2016.

WET STELSELVERNIEUWING RECHTSBIJSTAND: UITGESTELD

STATUS Het eerder aangekondigde wetsvoorstel Wet stelselvernieuwing rechtsbijstand zal voorlopig niet worden

ingediend (brief van 20 november 2015, zie hiervóór).

INHOUD Voor 2016 zit op dit punt geen bezuiniging meer in de ontwerp-begroting V&J. Het kabinet wacht nu de eindrapportage van de commissie-Wolfsen, rond 30 november 2015, af en zal dan met een standpunt komen. Daarna volgt debat met de Tweede Kamer. Volgens het ontwerp-wetsvoorstel (zie internetconsultatie.nl) bepaalde een poortwachter van het Juridisch Loket of toevoeging van een advocaat nodig was. Partijen in echtscheidingszaken moesten de toevoeging terugbetalen als het gezinsinkomen uiteindelijk hoog genoeg bleek. De ambtshalve toevoeging in strafzaken werd beperkt. De hele operatie Stelselvernieuwing rechtsbijstand moest een structurele bezuiniging van 85,1 miljoen euro opleveren.

IN WERKING Wellicht in 2017.

BESLUIT TERUGKEER EN VREEMDELINGENBEWARING

STATUS Eenieder kan tot 1 december 2015 via internetconsultatie.nl reageren op een concept van het Ontwerpbesluit terugkeer en vreemdelingenbewaring.

INHOUD Dit ontwerpbesluit is een uitwerking van onderdelen van het wetsvoorstel Terugkeer en vreemdelingenbewaring (34 309), dat 30 september jl. is ingediend bij de Tweede Kamer. Dat wetsvoorstel bevat een nieuw bestuursrechtelijk kader voor vreemdelingenbewaring. Het ontwerpbesluit bevat regels over beheer, toezicht en plaatsing in inrichtingen voor vreemdelingenbewaring of penitentiaire inrichtingen; over bewegingsvrijheid, dagbesteding en geestelijke verzorging. Verder zijn onderwerpen geregeld als veiligheid, persoonsgegevens, kostenvergoeding en aansprakelijkheid. De bedoeling is dat vreemdelingenbewaring meer afstand krijgt tot het gevangeniswezen.

IN WERKING Beoogd 1 januari 2017, tegelijk met de wet.

advertentie

Ik voel mij bedrogen, maar ben ik dat ook?

Goeie vraag.®

Meer weten over het antwoord op deze goeie vraag? Bel met onze forensische experts Mark Hoekstra op 088 676 94 33 of Peter Schimmel op 088 676 94 17.

(c) 2015 Grant Thornton Forensic & Investigation Services B.V. Alle rechten voorbehouden.

Grant Thornton

An instinct for growth

Collecties Advocatuur

De meest complete bron per rechtsgebied

A

Als advocaat heeft u te maken met uitdagende vraagstukken. Daarom stelt u hoge eisen aan de bronnen die u raadpleegt. De Collecties Advocatuur zijn de meest complete bron per rechtsgebied. De inhoud is actueel en van de hoogste kwaliteit, daar staan onze topauteurs garant voor.

Ervaar zelf hoe u hiermee sneller tot de essentie van uw vraagstuk komt en maak kennis d.m.v. een proefabonnement van 4 weken. Dit stopt automatisch.

V

De volgende Collecties zijn beschikbaar:

- Aansprakelijkheid, Verzekering & Schade
- Arbeidsrecht
- Banking & Finance
- Burgerlijk procesrecht
- Contractenrecht
- IE- en ICT-recht
- Insolventierecht
- Omgevingsrecht
- Ondernemingsrecht
- Openbare orde en veiligheid
- Personen-, familie- en erfrecht
- Sociale zekerheidsrecht
- Staats- en bestuursrecht
- Strafrecht
- Vastgoedrecht

Vrijblijvend en zonder kosten kennismaken?

Ga naar: wolterskluwer.nl/collectie-advocatuur

A

Navigator. Sneller tot de essentie.

U kunt alle Collecties raadplegen via onze informatieportal Navigator. Op basis van feedback van vele klanten is het gebruiksgemak sterk verbeterd. U vindt nog sneller de gewenste informatie en kunt eenvoudig documenten downloaden, printen, delen en e-mailen.

V

Wolters Kluwer

When you have to be right

GEZIEN

Vooruitzichten

Zodra de overgang naar een internet-samenleving voltooid is, verliezen professionals hun centrale rol in kenniscreatie en -distributie. Behalve de advocatuur beschouwen Richard Susskind en zijn zoon Daniel ook andere traditionele beroepen in *The Future of the Professions*.

Toen Richard Susskind halverwege de jaren negentig voorspelde dat elektronische post de dominante manier van communiceren tussen advocaten en hun cliënten zou worden, zeiden ambtenaren van de *Law Society of England and Wales* dat hij niet meer in het openbaar zou mogen spreken. Hij begreep vertrouwelijkheid niet en bracht de beroepsgroep in diskrediet, beweerden zij. In *The Future of the Professions* (Oxford University Press, 2015), het boek dat Susskind samen met zijn zoon Daniel schreef, halen de auteurs deze anekdote aan als bewijs dat de toekomst in niets kan lijken op het verleden.

Volgens de Susskinds is de overgang van een op print gebaseerde industriële samenleving naar een op informatietechnologie gebaseerde internetsamenleving gaande. Beroepen als dat van arts, architect, accountant en advocaat hebben in de *print-based* samenleving altijd een centrale rol gehad in het delen van expertise. In een internetsamenleving zullen steeds capabelere machines, al dan niet bediend door gebruikers die geen expert zijn, taken overnemen. De manier waarop kennis gedeeld en gedistribueerd wordt, zal veranderen en het zal – geleidelijk – leiden tot de ontmanteling van traditionele beroepen. Maar daar liggen wel nieuwe kansen voor experts. Na voorbeelden van de veranderingen die ze nu al zien en een theoretisch deel over waarom deze ontwikkelingen plaatshebben, geven de auteurs zes alternatieve modellen voor het produceren en distribueren van kennis.

De premisse van de auteurs acceptierend, komen ook morele kwesties op als: zou alle informatie vrij toegankelijk moeten zijn, of door enkelen gecontroleerd? Het antwoord laten Susskind en Susskind aan de lezer. Voor wie nog twijfelt dat technologie en internet tot fundamentele veranderingen gaan leiden, verwijzen de Susskinds naar het e-mailvoorbeeld. Geen van de nu al zichtbare trends en ontwikkelingen die zij schetsen is gekker dan e-mailende advocaten.

Nathalie Gloudemans-Voogd

Aardige service

Rens Koenraad schreef een 'praktische toelichting op bestuursrechtelijke aspecten van de Advocatenwet'. *De orde in het bestuursrecht* (Sdu Uitgevers, 2015) is een keurig overzicht, maar geen bestseller.

Sinds 1 januari hebben ordetoezichthouders ook de bevoegdheid om een bestuurlijke boete en een last onder dwangsom op te leggen. Dat zal leiden tot wat meer klachten. Functionarissen kunnen naslaan wat Rens Koenraad, bestuursrechter en actief publicist, daarover in dit systematische overzicht van 163 pagina's heeft gezet. Dan krijgen ze bijvoorbeeld als 'praktische toelichting' dat ze 'niet langer kunnen volstaan met een vormvrij briefje' ter invordering van de dwangsom. Vooral de deken heeft met de beschreven kwesties te maken, maar die heeft meestal wel iemand in de raad of net daarbuiten die hem kan adviseren. Nuttig om te hebben staan, voor die ene keer dat je beseft dat je met een bestuursrechtelijke vraag zit. Een aardige service.

Linus Hesselink

Recht voor kinderen

Kinderboek 'Met een klap van de hamer' (BJu, 2015) maakt lezertjes wegwijs in de Nederlandse rechtspraak.

Journaliste Veerle Corstens, dochter van de Joud-president van de Hoge Raad, maakte samen met illustrator Marjet Wullink een kinderboek over rechtspraak. Het verhaal leidt de lezer langs belangrijke begrippen van de Nederlandse rechtspraak. Een figuur als de 'Boomjongen', die vanuit zijn boom alles overziet en als getuige in een rechtszaak wordt opgeroepen en een club als De Jonge Onderzoekers, waar alleen hoofdpersoon Juun lid van is, kleuren het boek. Net zoals de vele speelse illustraties. Het verhaal, voor kinderen vanaf negen jaar, vraagt wel een grote woordenschat en hoog abstractievermogen. Enige begeleiding, bijvoorbeeld van een ouder bekend met het recht of een leraar, is wellicht gewenst.

Sabine Droogleeve Fortuyn

ANKER & ANKER

OPLEIDINGEN

ANKER & ANKER OPLEIDINGEN ORGANISEERT IN HET JAAR 2016 WEDEROM ACTUELE CURSUSSEN OP HET GEBIED VAN HET STRAF(PROCES)RECHT EN HET JEUGDSTRAF(PROCES)RECHT.

HAAL UW PUNTEN IN UW EIGEN REGIO OP EEN VERRASSELENDE LOCATIE!

**BIJ ONS KUNT U IN ÉÉN DAGDEEL 4 PO-PUNTEN VERGAREN.
BIJ ONS STAAT PERSOONLIJK CONTACT HOOG IN HET VAANDEL.**

Hieronder een overzicht van de reguliere cursussen van januari t/m december 2016:

- 21 januari (donderdag) : Breda, Hotel Mastbosch
- 23 maart : Volendam, Hotel Spaander
- 13 april : Holten, Hoog Holten
- 19 mei (donderdag) : Schiermonnikoog, Hotel Van der Werff}nieuwe onderwerpen
- 26 mei (donderdag) : Schiermonnikoog, Hotel Van der Werff
- 8 juni : Maastricht, Château Neercanne} eendaagse cursus
- 9 juni (donderdag) : Maastricht, Château Neercanne} idem
- 15 juni : Maastricht, Château Neercanne} idem
- 29 juni : Zwolle

- 21 september : Antwerpen
- 5 oktober : Utrecht, Het Spoorwegmuseum
- 9 november : Amsterdam, Artis
- 23 november : Den Haag, Remise
- 14 december : Rotterdam, Zalmhuis

en de cursussen Jeugdstraf(proces)recht in 2016:

- 10 februari : Meppel, Eetcafé De Beurs
- 17 februari : Tilburg, Villa de Vier Jaargetijden
- 30 maart : Leeuwarden (dit betreft een civiele jeugdcursus)
- 6 juli : Alkmaar, Het Gulden Vlies

- 14 september : Arnhem, Openluchtmuseum (zie foto)
- 22 september (donderdag) : Antwerpen
- 12 oktober : Haarzuilens, Koetshuis de Haar}nieuwe onderwerpen
- 2 november : Den Haag, Remise
- 30 november : Rotterdam, Zalmhuis
- 7 december : Amsterdam, Artis

De docenten zijn prof. dr. J. Boksem, mr. H. Anker en mr. W. Anker.

Voor alle cursussen geldt als aanvangstijd 13.00 uur. Bij aankomst zijn er voor de cursisten broodjes beschikbaar. Er zijn twee pauzes en de cursus eindigt om 17.30 uur. Vanaf 17.30 uur tot ± 18.30 uur wordt er gezamenlijk geborrel in de met zorg uitgekozen markante en sfeervolle etablissementen. De kosten bedragen € 440,= (excl. btw) per cursus. Aanmelding kan via onderstaande website.

Anker & Anker Opleidingen
Contactpersoon: mw. M.A. Nicolai-Hendriks
Postbus 324, 8901 BC Leeuwarden
Tel. 058-2442500
Website: www.strafrechtcurussen.nl, E-mail: info@ankerenanker.nl

December
2015

TER ZITTING

Getrouwd voor God

De ambtenaar kreeg argwaan. Schijnhuwelijk of niet?

Lars Kuiper

Een jaar of zeventig is ze en onberispelijk gekleed, mevrouw B. Haar echtgenoot, meneer G., is er niet. Hij zit in Pakistan; de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) heeft zijn derde aanvraag voor een voorlopige verblijfsvergunning afgewezen. Vandaag buigt de bestuursrechter in Zwolle zich over zijn beroep, en mevrouw B. is er om zijn zaak te bepleiten.

Meneer G. is al sinds 2003 in Nederland. Twee keer eerder vroeg hij een verblijfsvergunning aan – zonder succes. In Nederland bekeerde hij zich tot het christendom; een keuze die maakt dat hij in het islamitische Pakistan geen leven zal hebben, zegt hij. Zelf halverwege de veertig, ging hij eerst in ondertrouw met een dame van in de tachtig uit Groningen, mevrouw D., en begon vervolgens een relatie met mevrouw B., die in dezelfde flat woont.

Met mevrouw B. maakte meneer G. trouwplannen. Maar de ambtenaar van de burgerlijke stand kreeg argwaan – hij vermoedde een schijnhuwelijk en wilde het stel niet trouwen. De rechtbank in Groningen keurde het huwelijk in eerste aanleg goed, maar het hof in Leeuwarden bepaalde vervolgens dat er wel degelijk sprake was van een schijnrelatie, en dat het huwelijk niet hoefde te worden voltrokken.

Een maand na het arrest reisde het echtpaar in spe af naar Pakistan, waar meneer G. en mevrouw B. trouwden op islamitische wijze.

‘God heeft mij de opdracht gegeven om met deze man te trouwen.’

‘Verweerder handhaaft het standpunt dat hier sprake is van een schijnhuwelijk of -relatie,’ zegt de procesvertegenwoordiger van de IND. ‘Het is vreemd dat mensen direct na de uitspraak van het hof op islamitische wijze gaan trouwen.’

Om de zaak van meneer G. kracht bij te zetten en aan te tonen dat het hier niet om een toneelstukje gaat, heeft de advocaat geprobeerd de gegevens van meneer G. uit Pakistan te krijgen. Dat duurt eindelijk, maar zo wil hij aantonen dat de twee elkaar elke dag bellen. ‘Drie, vier keer per dag,’ vult mevrouw B. aan.

‘Mensen met een schijnrelatie hebben elkaar niet zoveel te vertellen dat ze elkaar dagelijks drie of vier keer bellen,’ zegt de advocaat. ‘Dat er in de interviews tegenstrijdigheden zitten, doet niet af aan het feit dat ze langere tijd hebben samengewoond, dat de rechtbank in eerste aanleg toestemming gaf voor het huwelijk, en dat mevrouw alle moeite heeft gedaan om naar Pakistan af te reizen. Ik kan me niet voorstellen dat iemand in een schijnrelatie zo ver gaat.’

De rechter gaat er niet in mee. Er zijn zoveel opvallende dingen aan dit huwelijk dat de IND met alle reden twijfelt, vindt hij. En dan is er ook nog het onherroepelijke vonnis van het hof in Leeuwarden, en de verklaring van meneer G. zelf dat hij in het huwelijksbootje wilde stappen op advies van zijn advocaat. Die had gezegd dat het zijn beste kans was op een verblijfsvergunning. Zes weken na de zitting verklaart de rechter het beroep ongegrond.

Meer weten? Lees een langere versie van dit rechtbankverslag op advocatenblad.nl.

AGENDA

WERELD VOLGENS KOENDERS

De aanslagen van Islamitische Staat (IS), dreigementen van de Russen met wapengekletter, de vluchtelingen crisis. Doet Nederland genoeg om de crises te bestrijden en de dreigementen het hoofd te bieden? Tijdens een groot publiek debat zet Bert Koenders, minister van Buitenlandse Zaken, het Nederlandse buitenlandbeleid uiteen. Gespreksleiding is in handen van diplomatiek correspondent Natalie Righton en politiek commentator Martin Sommer.

Datum: 13 december vanaf 16.00 uur.
Plaats: de Rode Hoed, Keizersgracht 102, Amsterdam.
Kijk voor meer informatie op <http://bit.ly/1NfLQ7k>.

MISBRUIK IN DE KUNST

In de serie Gevangenpoortlezingen 2015–2016 over kunst en strafrecht gaat Chris Vellinga, adjunct directeur bij het Venduehuis der Notarissen in Den Haag in op de organisatie van (kunst)veilingen. Wat komt erbij kijken om misbruik van veilingen te voorkomen?

Datum: 10 januari 2016, 12.00 uur.
Plaats: Haags Historisch Museum, Korte Vijverberg 7, Den Haag.
Meer informatie vindt u op www.haagshistorischmuseum.nl.

COMPLEXE FINANCIËLE TRANSACTIES

Voor de vijfde keer vindt op 25 en 26 januari 2016 de P.R.I.M.E. Finance conference plaats in het Haagse Vredespaleis. De aanwezige experts – onder wie twee oud-presidenten van het Engelse *Supreme Court* en de directeur Financiële Markten van Engeland – behandelen onder meer de procedures rondom het faillissement van Lehman, de zorgplicht van banken en massaaansprakelijkheid.

Meer informatie vindt u op <http://primefinancedisputes.org>.

Genoeg waarvoor?

Geef uw vermogen
een horizon

Nieuwsgierig?

Neem dan contact op met **Sybelle Gielisse**

Business Professionals en Executives, 06 22 60 61 56

LAWYERS FOR LAWYERS

Bloggers, broddelaars en terroristen

Advocaten die hun recht op vrijheid van meningsuiting gebruiken door zich te mengen in het publieke debat, lagen volgens L4L steeds vaker onder vuur. Een overzicht van 2015.

Tatiana Scheltema

Vietnam

De Vietnamese advocaat en blogger Le Quoc Quan spreekt in Vietnam geregeld voor publiek over het recht op vrije meningsuiting. Quan: 'Dat recht is vastgelegd in de Vietnamese grondwet, maar dat weten de meeste mensen niet.' De Vietnamese overheid zou dat graag zo houden. Quan niet. De tengere advocaat is de luis in de pels van de Vietnamese Communistische Partij. In 2013 werd hij veroordeeld tot tweeënhalf jaar cel omdat hij de belasting zou hebben ontdoken. Maar volgens de VN-Mensenrechtenraad zat hij vast vanwege zijn werk als blogger en burgerrechtenactivist. Afgelopen juni kwam hij vrij.

Niet alleen in Vietnam, ook in andere landen wordt het recht op vrije meningsuiting van advocaten steeds vaker met voeten getreden. Dit recht wordt expliciet vermeld in artikel 23 van de *Basic Principles on the Role of Lawyers* van de Verenigde Naties. Advocaten mogen, net als andere burgers, vrijelijk hun mening uiten en zich mengen in het publieke debat, vooral als het gaat over (de inrichting van) de rechtsstaat en mensenrechten.

Advocaten die internet handig gebruiken, hebben nog een voordeel. 'Als je je opstelt als blogger of journalist zijn er internationaal ineens veel meer

ngo's die zich jouw lot aantrekken,' zegt Otto Volgenant. De Amsterdamse mediarechtadvocaat spande zich voor L4L jarenlang in voor de vrijlating van Quan. 'Organisaties als Media Defence, PEN en Article 19 kijken allemaal mee. Ik raad het iedereen aan.'

Alle pogingen van de Vietnamese overheid om Quan en zijn blog te stoppen ('een *blogbattle*') liepen op niks uit. Vooralsnog lijkt het vrije woord aan de winnende hand. 'We hebben al 36 miljoen internetgebruikers,' zegt Quan. 'De regering kan die onmogelijk allemaal controleren.'

Azerbeidzjan

De simpelste manier om advocaten de mond te snoeren, is ze te schrappen – een beproefde methode in landen waar de advocatenorde dicht tegen de overheid aanschurkt. Het overkwam Khalid Bagirov, een Azerbeidzjaanse advocaat wiens clientèle vooral bestaat uit prominente tegenstanders van het regime. Volgens de Azerbeidzjaanse orde van advocaten schond Bagirov de beroeps-ethiek toen hij de beslissing in een zaak tegen oppositieleider Ilgar Mammadov onrechtmatig noemde. Bagirov vocht zijn schrapping tevergeefs aan, en diende ook een klacht in bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens omdat hij vond dat zijn recht op vrije meningsuiting was geschonden. Het

hof nam zijn klacht in behandeling, zelfs nog vóór alle nationale rechtsmiddelen waren uitgeput.

Oekraïne

In Oekraïne werd een advocaat geschrapt omdat hij kritiek had op de nationale orde van advocaten.

Tijdens een congres in juni riep Andrey Vishnevsky, hoofd van de afdeling Rechtshulp op het Oekraïense ministerie van Justitie, de advocatuur op zichzelf te hervormen. De organisatie moest worden geprofessionaliseerd en er moest meer aandacht komen voor ethiek; volgens Vishnevsky droegen advocaten in belangrijke mate bij aan de corruptie in het land. Deze openlijke nestbevuiling werd hem niet in dank afgenomen: twee maanden later werd hij geschrapt.

Turkije

Ook officieren van justitie kunnen lange tenen hebben. De aanklager in de zaak tegen 44 journalisten die verdacht werden van terroristische activiteiten accepteerde niet dat advocaat Ramazan Demir zijn oordeel over de professionaliteit van de journalisten afdeed als 'hersenspin-

sels en broddelwerk'. Demir kreeg een klacht aan zijn broek vanwege 'belediging van een ambtenaar in functie'. Het liep met een sisser af (hij werd, conform de eis van de aanklager vrijgesproken). Maar dit soort klachten zijn aan de orde van de dag, zegt Demir. 'Tegen tenminste tien collega's zijn soortgelijke klachten ingediend, soms meerdere: elke "klachtwaardige" uitspraak is er één. Een paar zijn net als ik vrijgesproken, maar veel procedures lopen nog.'

Swaziland

Kritiek op rechters ligt heel gevoelig, ondervond advocaat Thulani Maseko uit Swaziland. Hij schreef een artikel in opinietijdschrift *The Nation* waarin hij de corrupte praktijken van rechter Michael Ramodibedi uit buurland Lesotho opsomde en diens aftreden eiste. Daarop werden hij en een redacteur van *The Nation* beschuldigd van 'minachting van de rechtbank'. Het tweetal werd veroordeeld tot twee jaar cel door een rechter die nauwe banden had met Ramodibedi. Dit waren nou precies het soort praktijken waar Maseko voor had gewaarschuwd in zijn stuk, erkende het hooggerechtshof – en sprak het tweetal vrij.

Rusland

Het blijft ook niet altijd bij een klacht in de tuchrechtelijke sfeer, al helemaal niet als een advocaat ook politiek actief is. De Russische advocaat en politicus Mark Feygin, een uitgesproken tegenstander van president Poetin, vroeg in een reeks tweets aandacht voor de zaak van Nadiya Savchenko, een Oekraïense pilote die in Rusland terechtstaat voor de moord op twee Russische journa-

listen. Volgens Feygin is zijn cliënte er ingeluisd. Onlangs zette hij het hele dossier van veertig ordners op zijn site. Feygins tweets hebben volgens de autoriteiten een 'extremistisch karakter', en het OM onderzoekt of hij daarvoor strafrechtelijk kan worden vervolgd.

Turkije

Zodra termen als 'extreem' of 'terrorisme' worden gebruikt, is het oppassen geblazen. Tijdens een verhit debat in het CNN Türk-programma *Neutral Zone* liet Tahir Elçi, toen deken van de orde van advocaten in de Turks-Koerdische stad Diyarbakir, zich ontvallen dat de Koerdische PKK 'geen terroristische beweging' was, maar een politieke organisatie die militaire middelen gebruikte. Alle andere gasten vielen van verontwaardiging over hem heen. Nog tijdens het programma kwam in de social media een heftige lynchpartij op gang, vertelde Elçi. 'Ook in de gewone media trouwens. Ik kreeg duizenden tweets en mails waarin precies stond hoe ze me gingen vermoorden.'

Pas vijf dagen later werd hij op last van de aanklager in Istanbul gearresteerd. En hoe. Een antiterreureenheid bestormde 's nachts het gebouw van de orde van advocaten, en bracht hem naar Istanbul. Hij zou volgend jaar terecht staan op verdenking van het 'maken van propaganda voor een terroristische organisatie'. Maar eind november werd de Turkse advocatuur opgeschrikt toen deken Tahir Elçi werd doodgeschoten na een persconferentie waarin hij opriep om een einde te maken aan de oplopen- de geweldcyclus die al maanden heerst in Turkije.

Wilt u ook helpen strijden voor de rechten van advocaten? Kijk op www.lawyersforlawyers.org

Saoedi-Arabië

Wanneer uitspraken van advocaten langs de lat van de terrorismewetgeving worden gelegd, is verweer vaak nauwelijks mogelijk. Dat wordt pijnlijk duidelijk in de zaak van advocaat Waleed Abu al-Khair, nestor van de Saoedi-Arabische mensenrechtenbeweging. In 2013 werd hij door een gewone rechtbank veroordeeld tot drie maanden cel wegens (onder andere) 'belediging van de rechterlijke macht'. Direct na zijn veroordeling werd hij opnieuw gearresteerd en op exact dezelfde gronden voor een terrorismerechtbank gebracht. Daar kreeg hij tien jaar, in hoger beroep werd het vijftien jaar. Toch bekijkt Dan Arshak, Al-Khairs Amerikaanse advocaat, het van een positieve kant. 'Het grootste compliment van een repressief regime aan een mensenrechtenadvocaat, is proberen hem de mond te snoeren,' zegt hij. 'Waleed weet dat'. Arshak mag zijn cliënt niet bezoeken, zijn visumaanvraag werd geweigerd. 'Dat is kennelijk hoe bang ze voor hem zijn.'

China

Zo bezien zit de Chinese regering behoorlijk in de piepzak. Deze zomer werden tientallen mensenrechtenadvocaten vastgezet, nog eens honderden werden op het politiebureau verhoord. Maar de Chinese advocaat Teng Biao betwijfelt of de acties het afschrikkende effect hebben dat de Communistische Partij China beoogt. 'Advocaten gebruiken internet en social media om mensenrechtenschendingen aan het licht te brengen. En het zijn er steeds méér. Als je ze arresteert, zullen er alleen maar meer nieuwe opstaan.'

De advocaat als toezichthouder

Zorg dat uw kennis op peil is en bouw aan uw netwerk

Neem deel
aan de 6-daagse
Governance
opleiding

WAGNER GROUP

boardroom consulting & executive education

Governance opleiding voor Commissarissen en Toezichthouders

Startdata 2016:

05 februari 2016, Baarn
15 april 2016, Den Bosch
07 juli 2016, Santpoort
15 september 2016, Groningen
06 oktober 2016, Amsterdam
28 november 2016, Apeldoorn

“ Deze leergang vormt een belangrijke stap naar bekwaam toezicht, en bevat tegelijk tools voor bewust en verantwoordelijk acteren in de boardroom. De Wagner-aanpak heeft mijn functioneren als toezichthouder ondersteund en verbreed. Daarnaast waren meerdere opleidingsmodules een verrijking voor mijn bestuurlijk functioneren. ”

Mr. Hans Vogels, advocaat, lid van de Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, hoofd van de Nederlandse delegatie bij de CCBE

Wagner Group geeft alumni van de Governance opleiding extra ondersteuning bij het vinden van een (volgend) commissariaat met het Podium voor Commissarissen en Toezichthouders. Het eerste Podium waar vraag en aanbod rondom toezichthoudende functies samenkomt.

www.wagnergroup.nl/adv

Wagner Group. Maak de wereld groter dan jezelf.

Wagner Group is een door de Rijksoverheid erkende instelling voor Hoger Onderwijs.

‘Advocaten moeten zich realiseren dat ze niet bijzonder zijn’

Kneppelhout & Korthals is een echt Rotterdams kantoor met uitzicht over de Maas en in de verte de havens. Olaf van Haperen is er advocaat en sinds kort managing partner. ‘We hebben geïnventariseerd wat onze *why* is.’

Erik Jan Bolsius

beeld: Jiri Büller

Voor dat hij naar buiten gaat, loopt Olaf van Haperen door het opnieuw ingerichte kantoor van Kneppelhout & Korthals in Rotterdam. De advocaten werken er zij aan zij, aan grote werkeilanden. Niemand heeft een eigen kamer. Rustig bellen kan in een aparte nis, overleggen in een spreekkamer met vertier. ‘Ja, die flipperkast wordt veel gebruikt, we hebben een interne competitie.’

Het waait zo hard dat de wandeling haast automatisch de beschutte stad in voert, richting Markthal. ‘Ik hou enorm van koken, en hier op de Meent zit een goede slager.’ In de Oude Haven vertelt hij over zijn missie als managing partner. ‘Iedereen kent die oude Heinz-reclame met de slogan ‘Welke andere?’ nog wel. Zo’n positie zou fantastisch zijn als je denkt aan advocatuur in Rotterdam, met deze haven, dit industriële centrum. Ik kwam in 2010 met een IE-sectie naar Kneppelhout. Die sectie hebben we uitgebouwd van drie naar negen advocaten. Nu heeft de aandeelhoudersvergadering mij gevraagd om dat ook op kantoorniveau te doen.’

Van Haperen realiseert zich dat een goede advocaat niet zomaar een goede managing partner is. ‘Klopt, het blijft

Wie is Olaf van Haperen?

Maandelijks haalt het *Advocatenblad* een frisse neus met een advocaat om al wandelend te praten over werk en leven. Dit keer: **Olaf van Haperen** (1969).

- 1995-1998: advocaat Houben Advocaten
- 1998-2001: advocaat Arthur Andersen
- 2001-2010: oprichter en partner Intellectueel Eigendom & IT Lawton Advocaten
- 2010-nu: partner Kneppelhout & Korthals Advocaten
- Samenwonend, vier kinderen, van wie twee van zichzelf

heel bijzonder dat je de leiding van een zakelijk dienstverlener overlaat aan een ongeschoolde. Dat is net zo bizar als het maatschapsmodel. Als een klant belt en zegt: ‘Ik heb een bedrijf met vijftig mensen in dienst en wil zeven directeurs aanstellen’, dan bel je een busje

en laat je hem ophalen. En zelf hang je de telefoon op en je gaat naar je maatschapsvergadering.’

Kneppelhout is een nv met een tweekoppige leiding, met twaalf advocaten als aandeelhouder. ‘Ik heb een ijzeren gordijn in mijn agenda, ’s ochtends managing partner, ’s middags sta ik er voor mijn klanten. Inderdaad, wij hebben het niet over cliënten, maar over klanten. Advocaten moeten zich realiseren dat ze niet bijzonder zijn. De geheimhoudingsplicht, het verschooningsrecht en het procesmonopolie geven ons vak bijzondere aspecten, maar *bottomline* zijn we gewoon een dienstverlener. En een dienstverlener heeft klanten.’

Om te onderbouwen dat het er anders aan toegaat dan in een maatschap, vertelt hij over een recente begrotingsvergadering met de algemene vergadering van aandeelhouders. ‘Daarin maken we inhoudelijke keuzes voor *businessdevelopment*, marketing, IT-projecten en andere investeringen. Zolang we binnen dat mandaat blijven, kan het dagelijks bestuur zelf beslissen. De positie van de AVA is vooral controlerend achteraf, zoals in een echt bedrijf. Wij hebben een jonge partnergroep, die

Olaf van Haperen: 'Twee derde van alle middelgrote kantoren in Amerika is inmiddels verdwenen'

op twee na geen van allen bij dit kantoor zijn opgegroeid. Er is niemand die beslissingen tegenhoudt omdat hij toch over een paar jaar met pensioen gaat. Ik ken een groot Amerikaans reclamebureau waar in de partnerovereenkomst staat dat je partner mag blijven tot je 65e, maar vanaf je 55e heb je er geen stemrecht meer.'

Van Haperen praat en denkt als een *marketeer*, gebruikt begrippen als positionering, DNA, kernwaarden. Voordat het kantoor zich meer gaat profileren, heeft Kneppelhout intern onderzocht waar ze echt voor staan. 'In de zoektocht naar ons DNA spraken we over wat ons drijft, mede geïnspireerd door de TED-presentatie van Simon Sinek, "It starts with why". We hebben geïnventariseerd wat onze *why* is, wat ons beweegt. Dan blijkt *customer intimacy* heel dominant aanwezig; gaan voor je klant, de busi-

ness willen begrijpen.' Hij twijfelt niet aan de vraag of dat wel kan als advocatenkantoor, 'intiem' zijn met klanten. 'Veel advocaten zijn in de eerste plaats adviseur. Je werkt samen met je klant en levert op die manier toegevoegde waarde.'

Van Haperen geeft voorbeelden van *customer intimacy* in de praktijk. Iedere advocaat die medewerker wordt, loopt gratis twee weken stage bij een klant. Om het hele kantoor meer gevoel voor de klanten te geven, gingen ze tijdens het laatste kantooruitje in groepjes van tien op klantbezoek. Ook zijn ze begonnen met het op de site plaatsen van reviews. De vorige managing partner, Arnold Birkhoff, vertegenwoordigt intern de stem van de klant. 'Hij coördineert de reviews, doet de klantgesprekken, en is de *pain in the ass* in de interne communicatie en organisatie die

zorgt dat we het klantbelang elke keer vooropstellen. Hij kan daar iedereen op aanspreken als cultuurbewaker en cultuurverspreider.'

Met de nieuwe positionering denkt Van Haperen dat Kneppelhout de storm goed zal doorstaan die hij voorziet voor middelgrote advocatenkantoren. Op de terugweg langs de Maasboulevard, met straffe wind tegen vertelt hij: 'Kijk maar naar Amerika, daar lopen ze in zakelijke dienstverlening altijd vijf tot tien jaar op ons voor. Twee derde van alle middelgrote kantoren is daar inmiddels verdwenen. Het is duur om je *full service* gedachte te handhaven in een middelgrote *setting*. Er komt zoveel concurrentie van anderen en van internet. We lopen net langs Deloitte, die zijn ook weer hun eigen *legal*-tak aan het bouwen. Dus je moet opvallen, een merk bouwen.'

Spraakmakende zaken

Klimaatzaak, af luisterzaak, jihadproces; ze kenden veel aandacht en grote belangen. Vier opvallende zaken in het afgelopen jaar.

Sabine Droogleever Fortuyn en Nathalie Gloudemans-Voogd

Beeld: Jean-Pierre Jans

Wanneer moet het Openbaar Ministerie ingrijpen tegen vermeende jihadisten? Advocaten **Bart Stapert** en **Devika Kamp** over radicalisering en hun verdediging van Jordi de Jong.

‘We zoeken een oplossing voor radicalisering’

Bart Stapert: ‘De beeldspraak die bij mij opkomt als ik terugdenk aan deze zaak is: “*Much ado about nothing*”. Alleen, gelet op de gebeurtenissen in Parijs, is dat heel moeilijk om te zeggen. Voor onze cliënt was het wel heel duidelijk een verhaal van: dit is niet de radicale jihadist waar we met zijn allen bang voor moeten zijn. Maar volgens het Openbaar Ministerie (OM) en de staat begint het jihadisme met het delen van filmpjes, het praten over Syrië, het aangetrokken worden tot die strijd, het naar Syrië gaan. En een deel van de mensen komt terug met bepaalde ideeën en plannen waardoor Parijs gebeurt. En als je daar vanuit gaat, is het misschien wel te ongenueanceerd om te zeggen: “*Much ado about nothing*”.’

Devika Kamp: ‘Maar dan moet het OM nog wel een juridische basis vinden voor vervolging.’

Stapert: ‘De kern van ons verweer was: is dit nou de manier om mensen die een beetje van het pad zijn geraakt,

qua gedachten, maar niets meer dan gedachten, weer op het pad te brengen?’

Kamp: ‘Daarbij is de koers van het OM heel onduidelijk. Veel Syriëgangers zijn nít vervolgd. En Jordi anderhalf jaar na terugkomst wél. Waarom? Jordi had gewoon weer een baantje, was geen gekke dingen aan het doen. Dat wist het OM zeker. Want justitie heeft hem heel erg in de gaten gehouden.’

Stapert: ‘We zijn als samenleving op zoek naar een oplossing voor radicalisering. Voor jihadistisch geweld. Hoe beheersen we dat nou? Je moet heel voorzichtig zijn dat je dat niet te veel via het strafrecht probeert op te lossen. Ik ben geen radicaliseringsdeskundige, maar ik zie overeenkomsten met de zwarte bevolking waar ik veel mee werk in Amerika. Als een samenleving een grote groep mensen uitsluit, op basis ook van geloof, ontstaat daardoor radicalisering. Dat is een maatschappelijk probleem. Je zult heel serieus moeten kijken naar

de discriminatie die er in deze samenleving bestaat. Met die discriminatie duw je een groep richting de radicalisering. Zeker als er geen banen zijn, geen perspectief en vooral als er geen respect is.’

Kamp: ‘Pas als er concrete aanwijzingen zijn dat er in Nederland iets gaat gebeuren, moet het OM ingrijpen.’

Stapert: ‘Ja, ik denk ook dat daar de grens ligt. Op het moment dat je gaat ingrijpen in een voorfase van de voorbereidingsfase, voordat er iets echt zichtbaar is, kom je zo in de buurt van een soort gedachtestrafrecht, intentiestrafrecht. Daar zijn we wel al een beetje naartoe afgegleden.’

Kamp: ‘De risico’s daarvan zie je in deze zaak. De verdachte is levenslang gestigmatiseerd.’

Stapert: ‘En het is gewoon een fundamentele ondermijning van de rechtsstaat. Guantánamo Bay is daar een extreem voorbeeld van. Mensen die potentieel terrorist waren, zijn opgesloten. Dan komen we er later achter dat een heel groot deel van die jongens geen terrorist is. Ik ben bijna een absolutist als het gaat om de rechtsstaat. Dit soort principes moet je niet ondermijnen. Als er een dreiging is dat mensen terroristische aanslagen plegen, wat doe je dan? Sluit je ze dan levenslang op? Als je je daartoe verlaagt, ondermijn je je eigen principes.’

JIHADPROCES

Het jihadproces, ook wel de contextzaak genoemd, diende van 7 september tot 11 november van dit jaar. Negen verdachten stonden terecht, onder wie Jordi de Jong. Hij werd verdacht van deelname aan een terroristisch trainingskamp met het doel terroristische misdrijven te plegen. Ook werd hem lidmaatschap van twee terroristische organisaties in Nederland ten laste gelegd. Tegen hem is een gevangenisstraf van drie jaar geëist, waarvan een jaar voorwaardelijk. Volgens zijn advocaten is Jordi wel in een trainingskamp in Syrië geweest, maar is hij, toen hij in de gaten kreeg dat hij moest vechten, gauw weer teruggekeerd naar Nederland. Voor het trainen in een trainingskamp bestaat volgens zijn advocaten geen oogmerk en geen bewijs. De twee organisaties in Nederland, Stichting Intisaar en Project Dawah, waar Jordi korte tijd bij aangesloten is geweest, zijn volgens zijn raadslieden geen terroristische organisaties. De rechtbank doet 10 december uitspraak.

‘Er is geen groter probleem. Punt’

Roger Cox en **Koos van den Berg** riepen namens stichting Urgenda de overheid op de CO₂-uitstoot terug te dringen.

beeld: Chantal Bekker

Roger Cox: ‘Ik was eigenlijk nooit zo met het klimaatprobleem bezig tot een van mijn medewerkers mij in 2006 op de klimaatdocumentaire *An Inconvenient Truth* wees. Ik vond het geschetste beeld zeer verontrustend en was verbaasd, boos zelfs, over het gebrek aan informatievoorziening via de media en de overheid over het klimaatprobleem. Om bij te dragen aan meer bewustwording heb ik daarom geregeld dat deze film in twintig bioscopen een maand lang gratis te zien was. Vanaf toen ben ik me gaan verdiepen in de materie en ben ik gaan spreken over het onderwerp. In 2011 schreef ik het boek *Revolutie met recht*, over het waarom van de stilzittende overheid in het klimaatdossier en over hoe staten door middel van rechtszaken in beweging te krijgen. Het idee werd opgepakt door Marjan Minnesma van Urgenda, een duurzaamheidsstichting waarvoor ik inmiddels ambassadeur was.

Mensen putten hoop uit deze uitspraak van de rechter; we hebben nog een kans het tij te keren. Het klimaatprobleem is zo groot: er is geen groter probleem. Punt. Als de aarde meer dan twee graden opwarmt, zullen onder andere delen van Europa onleefbaar worden. Het raakt ons allemaal. Het heeft me bevreemd dat de juridische gemeenschap lang stilzwijgend heeft staan toekijken. Wat zegt het over onze beroepsgroep dat we zoveel afstand houden? We zouden vooruitstrevender mogen zijn. Het klimaatprobleem raakt allerlei rechtsgebieden: mensenrechten, bouwrecht, arbeidsrecht. De bestaande regelgeving is gedrapeerd rondom een

oud systeem, dat moet om. Ik ben nu zelf onder meer in andere landen bezig om te kijken hoe we deze aanpak kunnen vertalen naar andere jurisdicties. Er is werk aan de winkel voor onze beroepsgroep.’

Koos van den Berg: ‘Roger is een klimaatactivist in toga. Ik zou mezelf niet een activistisch advocaat willen noemen, maar ik heb wel een voorliefde voor zaken met een ideëel aspect en cliënten die het niet uitsluitend om geld gaat. Urgenda is al lang een klant van mij. Toen Roger met zijn boek in de hand tegen Urgenda zei dat ze een rechtszaak zouden moeten starten, besloten we al snel dat we dit samen zouden moeten doen. Het was de perfecte samenwerking. Je moet wel aan elkaar wennen en weten wat elkaars zwakke en sterke punten zijn. Roger is goed in het managen van grote processen, hij is een echte datavreter. Hij kon waarderen wat ik kan: de lijnen zetten. Ik procedeer veel op het grensvlak van publiekrecht en privaatrecht. Het was zo leuk om te doen, omdat je ziet dat één en één drie is. Dat je ziet dat je aan de kwaliteit van anderen iets toevoegt. Ik had dit niet in mijn eentje gekund en ik denk Roger ook niet.

Urgenda was een zaak waar je veel van je idealen in kwijt kunt. Het was een *uphill battle*... en dat je dan krijgt wat je wilt. De rechter begon de samenvatting voor te lezen en ik dacht: maar als de rechtbank dit zo zegt, kan de consequentie niet anders zijn dan het reductiebevel toe te wijzen. Toen heb ik Roger even in zijn hand geknepen: de rechtbank gaat het doen, ze heeft de moed. Dat vroegen we in het pleidooi: of ze een moedig vonnis wilden wijzen. Niemand zegt dat deze maatregelen onzin zijn. Iedereen wist dat dit de enige juiste beslissing. Maar je hebt wel moedige rechters nodig. Die hebben we gekregen. Kerst viel dit jaar in juni.’

DE KLIMAATZAAK

Stichting Urgenda, die zich bezighoudt met plannen en maatregelen om klimaatverandering te voorkomen, daagde eind 2013 mede namens 886 personen de staat in wat 'de Klimaatzaak' is gaan heten. De Rechtbank Den Haag beslist op 24 juni 2015 (ECLI:NL:RBDHA:2015:7145) dat de staat ervoor moet zorgen dat de uitstoot van broeikasgassen in Nederland tegen 2020 ten minste vijftieng procent lager is dan in 1990. Dat is de ondergrens die in de klimaatwetenschap noodzakelijk wordt geacht voor geïndustrialiseerde landen. Nederland zou meer moeten doen om 'het dreigende gevaar veroorzaakt door klimaatverandering te keren'; het huidige beleid is onder de norm, meent de rechtbank. Het was de eerste keer dat een rechter een nationale overheid verplicht om de CO₂-uitstoot te beperken. De Maastrichtse advocaat Roger Cox (rechts op de foto) en zijn Amsterdamse confrère Koos van den Berg (links) stonden Urgenda bij. Na het voorlezen van het vonnis kon Cox zijn tranen even niet bedwingen.

‘Een bv draagt geen toga’

Voor advocaten die worden aangesproken uit onrechtmatige daad geldt geen verhoogde aansprakelijkheidsdrempel, bepaalde de Hoge Raad in september. **Peter Jansen** stond de eiser in eerste aanleg en hoger beroep bij.

Peter Jansen: ‘Ik had gemengde gevoelens toen ik het arrest van de Hoge Raad onder ogen kreeg. Dat dit er pas bij de Hoge Raad uitkomt! De uitspraak was niet verrassend: je zou kunnen stellen dat het in lijn lag met het arrest van de Hoge Raad van 15 maart 2013 (ECLI:NL:HR:2013:BY7840, *red.*), dat ik in hoger beroep al aan het hof had voorgehouden. Als je als advocaat tekortschiet in je dienstverlening kun je daarvoor persoonlijk aansprakelijk zijn, ook op grond van OD. Wel verrassend vond ik de korte en bondige inhoud van het arrest in mijn zaak. A-G Spier besteedde drieënveertig pagina’s aan zijn conclusie en de Hoge Raad maakt daar korte metten mee.

Dus ja, ik had gemengde gevoelens dat de Hoge Raad nu zegt: dit handelen is onrechtmatig en je kunt je niet verschuilen achter een praktijkvennootschap of arbeidsovereenkomst. Wat we telkens gesteld hebben, wordt pas bij de Hoge Raad erkend. Het is ook frustrerend voor de cliënt. Die was natuurlijk niet blij met de eerdere uitspraken. “Jansen, je hebt ons voorgehouden dat we gelijk hebben,” zei hij. De uitspraak van de rechtbank, daar was wat op af te dingen. Het hof gaf ons eigenlijk gelijk maar schoof die loondienst en praktijkvennootschap ervoor. Ik heb mijn cliënt daarop gezegd dat het op zijn minst zinvol was om cassatieadvies te vragen en dat was positief.

In cassatie krijg je dan twee advocaten van Houthoff voor je, die een soort literatuurstudie indienen. Ze voeren eigenlijk argumenten aan die ons in het gelijk stelden, dacht ik op een gegeven moment. Dan komt de conclusie van de A-G en als je de percentages kent... Meestal gaat de Hoge Raad mee. Maar nu dus niet. Aardig vond ik dat A-G Spier schreef: “Deze zaak was één van de lastigste waarin ik in ruim zeventien jaar heb mogen concluderen”. En ik begreep dat ook wel. Het was een veelvoud aan argumenten en op een gegeven moment leek het wel of iedereen het spoor bijster was. Daarom was ik ook zo blij met de uitspraak van de Hoge Raad.

Op kantoor heb ik deze uitspraak kort en bondig samengevat: een bv draagt geen toga. Kijk, een advocaat in loondienst kan gebruikmaken van de blokkering van de paardensprong in artikel 6:257 BW. Die hoeft niet bang te zijn voor aansprakelijkheid. Maar je als advocaat verschuilen achter een praktijkvennootschap om te ontkomen aan aansprakelijkheid voor beroepsfouten die je hebt gemaakt: dat kan niet. Als je kijkt naar de geschiedenis van de praktijkvennootschap, dan zie je dat die daar nooit voor bedoeld is. Prima om je pensioen ermee in eigen beheer te houden, maar het is niet de bedoeling om je aansprakelijkheid ermee af te dekken.

Reacties uit de beroepsgroep heb ik eigenlijk niet echt gekregen. Van links en rechts kwamen wat complimenten. Met een dikke grijns krijg ik soms “Matennaaijer” naar mijn hoofd. Maar dat is schertsend. Ik heb het ook niet verzonnen. De lijn die de Hoge Raad hier volgt, is bestaande jurisprudentie. Het is onbegrijpelijk dat het hof daar overheen is gestapt.’

AANSPRAKELIJKE ADVOCATEN

Een man spreekt zijn advocaten aan op beroepsfouten, onder andere op grond van onrechtmatige daad. Eén advocaat, in loondienst bij het kantoor dat de opdracht uitvoerde, voert zijn dienstverband als verweer aan. Een andere advocaat sluit zijn aansprakelijkheid uit met verwijzing naar zijn praktijkvennootschap. Bij de rechtbank en het hof had eiser geen succes. Zo zegt het hof dat er misschien wel sprake is van een beroepsfout, maar dat er voor aansprakelijkheid een ernstig persoonlijk verwijt aan de advocaten gemaakt moet kunnen worden. Niks daarvan, zegt de Hoge Raad in september van dit jaar, contrair aan de conclusie van A-G Spier. Ernstig tekortschieten in de dienstverlening kan een door de advocaat persoonlijk gepleegde onrechtmatige daad inhouden. Voor een verhoogde aansprakelijkheidsdrempel naar analogie van bestuurdersaansprakelijkheid ziet de Hoge Raad geen ruimte (ECLI:NL:HR:2015:2745). Peter Jansen was advocaat van de eiser in eerste aanleg en hoger beroep.

AFLUISTERZAAK

De advocaten van Prakken d'Oliveira Human Rights Lawyers spanden in het voorjaar samen met de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten een kort geding aan tegen de staat. De Raad van Europese Balies (CCBE) sloot zich hier bij aan. Aanleiding van de zaak was de brief van 15 december 2014 van minister van Binnenlandse Zaken Ronald Plasterk (PvdA) waaruit kan worden afgeleid dat de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst telefoongesprekken en mailwisselingen tussen cliënten en advocaten van Prakken onderschepte. Het Haagse gerechtshof bekrachtigde op 27 oktober het vonnis van de voorzieningenrechter (ECLI:NL:HR:2015:2881): geheime diensten mogen per 2 januari 2016 telefoongesprekken waaraan een advocaat deelneemt, niet meer afluisteren zonder onafhankelijke toets. Hoe deze toets vormgegeven zal worden, is aan de wetgever. Als het aan de advocaten van Prakken en de CCBE ligt, komt er een voorafgaande rechterlijke toets en een systeem van nummerherkenning zodat afluisterapparatuur direct afslaat zodra een verdachte met zijn of haar advocaat belt.

‘De regering vraagt om meer zaken zoals deze’

Channa Samkalden spande samen met de andere advocaten van **Prakken d’Oliveira** en de NVSA een kort geding aan tegen de afluisterende staat. **Olivier van Hardenbroek** sloot zich als advocaat van de Raad van Europese Balies bij deze zaak aan.

Channa Samkalden: ‘Het meest opvallende van de uitspraak van het hof was, dat deze de uitspraak van de rechtbank nog een stapje verder heeft gevoerd.’

Olivier van Hardenbroek: ‘Ja. Waar de voorzieningenrechter in eerste aanleg nog meer zat op de bescherming van het verschoningsrecht in de communicatie tussen een advocaat en cliënt, kan uit het vonnis van het hof worden afgeleid dat er ook bij het afluisteren van niet-verschoningsgerechtigden een vorm van onafhankelijk toezicht zou moeten zijn.’

Samkalden: ‘Vooral nog geldt de uitspraak alleen voor advocaten. Niet-advocaten kunnen niet met deze uitspraak in de hand wapperen en zeggen: “Het aftappen mag niet zonder toetsing, dus de staat handelt ook jegens mij onrechtmatig”. Zij zullen er eerst een nieuwe zaak over moeten aanspannen. Het ligt wel voor de hand dat er burgers zijn die dat zullen gaan doen.’

Van Hardenbroek: ‘Omdat deze uitspraak is gebaseerd op uitspraken van het EHRM, kunnen er ook andere lidstaten, die geen onafhankelijk toezicht kennen, mogelijk gevolgen verbinden aan dit arrest. Ze kunnen het in elk geval als opzetje gebruiken om het tegenover een rechter in een ander land voor te leggen.’

Samkalden: ‘Wat mij het meest steekt aan de huidige werkwijze van de AIVD en MIVD is dat het volstrekt ontoetsbaar is wat de inlichtingendiensten doen. Ze kunnen zichzelf onder het mom van staats-

veiligheid en belangen en gevaren waarvan niemand de concrete aard kent, min of meer ongelimiteerde bevoegdheden toekennen. Daarom ben ik ook zo blij met de uitspraak van het hof die inhoudt dat de staat per 2 januari 2016 elke vorm van afluisteren van advocaten moet staken, of moet zorgen voor een onafhankelijke toets.’

Van Hardenbroek: ‘Idealiter zou het een voorafgaande toets zijn door de Rechtbank Den Haag, zoals die nu ook al geldt voor het openen van brieven of voor het tappen van journalisten om hun bron te achterhalen.’

Samkalden: ‘We hebben in de procedure steeds gezegd dat het onze voorkeur heeft dat het een rechterlijke toets is. Als de CTIVD het gaat doen, moeten er extra maatregelen worden getroffen om ervoor te zorgen dat de onafhankelijkheid echt is gegarandeerd.’

Samkalden: ‘We hebben te maken met een regering die steeds gretiger gebruikmaakt van al haar bevoegdheden en de inlichtingendiensten ruimere bevoegdheden toebedeelt. Dat vraagt om meer zaken zoals deze, en om vonnissen van de rechter om de koers een beetje bij te kunnen stellen.’

Van Hardenbroek: ‘Doordat alles digitaliseert, wordt het steeds makkelijker om communicatie te onderscheppen. Dat vraagt dat je ook kritisch blijft kijken naar je toezichtstelsel.’

Samkalden: ‘De werkelijkheid haalt je in waar je bij staat, als het gaat om welke data er allemaal beschikbaar zijn. Ik vind het erg verontrustend om te zien dat de behoefte vanuit de staat om al die data te onderscheppen meegroeit, zonder dat de staat daadwerkelijk doordrongen is van de even grote noodzaak om de privacy van de burgers te waarborgen. Dat is gewoon een volstrekt ondergeschoven kindje geworden.’

VU LAW
ACADEMY

Met onze leergangen kunt u in 2016 volop specialiseren of de diepte ingaan!

- Leergang Arbeidsrecht
- Leergang Aanbestedingsrecht voor inkopers
- Leergang Aanbestedingsrecht voor juristen
- Leergang Grondslagen vennootschaps- en ondernemingsrecht **NIEUW**
- Leergang M&A, law, finance, skills
- Leergang Strafrechtelijk bewijsrecht vanuit verdedigingsperspectief
(gelijkgesteld met de profileringscursus van de Stichting Strafrechtpraktijk)
- Leergang Verbintenissenrecht

Meer informatie en inschrijven: www.vula.nl

VU VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

IS VERDER KIJKEN

C A S S A T I E
I N C I V I E L E Z A K E N
AantjesZevenberg ADVOCATEN

Mr K. Aantjes tel. 070 - 390 62 60
aantjes@ aantjeszevenberg.nl

**Vooruitgang.
Waar begint
dat?**

 VANDIJK
ADVOCATEN

VANDIJK advocaten is mkb-kantoor in Rotterdam-Prinsenland, gespecialiseerd in ondernemingsrecht, bestuursrecht, vervoersrecht, arbeidsrecht, ambtenarenrecht en personen- en familierecht.

Wij zijn op zoek naar een:

ERVAREN ADVOCaat
ONDERNEMINGSRECHT / ARBEIDSRECHT

Ben jij die kundige, integere en plezierige collega die ons team parttime of fulltime kan versterken; die overtuigende persoon met commerciële kwaliteiten, die ook cliënten aan zich weet te binden, bel ons dan of stuur je sollicitatie met Curriculum Vitae binnen 2 weken aan:

VANDIJK advocaten
T.a.v. mevrouw mr. M.S. van Dijk
Jacques Dutilhweg 471c
3065 GL ROTTERDAM
E-mail: brenda@vandijkadvocaten.nl
Website: www.vandijkadvocaten.nl

De verstarring van het versoepelde ontslagrecht

De Wwz beoogt een sneller, eenvoudiger, eerlijker en goedkoper ontslagrecht. Is dat gelukt? Een eerste voorzichtige evaluatie van de uitspraken en ervaringen tot nu.

Christiaan Oberman en Gerik Oberman¹

Het jaar 2015 was het jaar van de geboorte van de Wwz, die in twee etappes in werking trad. De gelukkige ouders waren de werkgevers- en werknemersorganisaties. Het was een opmerkelijk eenvoudige bevalling: zonder veel inhoudelijk debat kon minister van Sociale Zaken Lodewijk Asscher (PvdA) de Wwz door het parlement loodsen. Dit was daarom zo opmerkelijk omdat eerdere pogingen om het ontslagrecht te veranderen op mislukkingen waren uitgedraaid. Buiten het parlement waren er wel kritische geluiden te beluisteren. Op de transitienacht van de Vereniging Arbeidsrecht Advocaten Nederland (VAAN) op 30 juni 2015 toonde een grote meerderheid zich een tegenstander van de Wwz.

De Wwz beoogt een sneller, eenvoudiger, eerlijker en goedkoper ontslagrecht. Eerlijker door het onderscheid tussen de ontslagprocedures bij het UWV en bij de kantonrechter weg te nemen met de invoering van de

**Ontbindings-
verzoeken worden
veel vaker
dan voorheen
afgewezen**

transitievergoeding. Goedkoper door te bepalen dat diezelfde transitievergoeding nog slechts *grosso modo* een derde van de kantonrechttersformule bedraagt. Het is met name de vraag of het ontslagrecht sneller en eenvoudiger is geworden. Door de strikte hantering van de ontslaggronden en onder meer de toegenomen mogelijkheden van hoger beroep lijkt daarvan geen sprake te zijn.

Het is nog te vroeg voor een zorgvuldige evaluatie van de Wwz. Wel kunnen voorzichtig de eerste observaties worden gegeven naar aanleiding van de eerste gepubliceerde uitspraken en de ervaringen uit de dagelijkse praktijk. In deze bijdrage zal een aantal uitspraken uit de recente ontbindingspraktijk aan de orde komen.

Ontslagredenen

Het vermoeden bestond dat het voor werkgevers in zaken die moeten worden ingediend bij de kantonrechter moeilijker zou worden om werknemers te ontslaan. Een gebrek aan voldoende dossier wordt immers niet meer gecompenseerd door toekenning van een hogere vergoeding. De Wwz heeft een limitatieve opsomming van acht redelijke gronden geïntroduceerd. Uit de gepubliceerde jurisprudentie blijkt dat verzoeken tot ontbinding van de arbeidsovereenkomst hoofdzakelijk worden ingediend wegens disfunctioneren (d-grond), verwijtbaar handelen (e-grond) en een verstoorde arbeidsrelatie (g-grond).

Uit de eerste gepubliceerde uitspraken leiden wij af dat ontbindingsverzoeken veel vaker dan voorheen worden afgewezen. Een voorbeeld waar het voor de werkgever goed afliep, was een recente uitspraak van de Kantonrechter Gouda.² De kantonrechter oordeelde dat de werknemer herhaaldelijk was gewaarschuwd en een verbetertraject was geboden. Het disfunctioneren hield

¹ Christiaan Oberman is advocaat bij Palthe Oberman Advocaten in Amsterdam en advocaat-redactielid van het *Advocatenblad*. Gerik Oberman is advocaat te Eindhoven. Met dank aan Simone Drost, Professional Support Lawyer bij Palthe Oberman Advocaten.

² Kantonrechter Gouda 27 oktober 2015, zaaknummer 4404356 EJ VERZ/15-84810, AR 2015-1067.

Nieuw verschenen edities van Sdu Commentaar

**In een nieuw
jasje, met de
vertrouwde
kwaliteit**

Sdu Commentaar is overzichtelijk ingedeeld, toegankelijk geschreven, en voorzien van verwijzingen naar achterliggende informatie. Probeer Sdu Commentaar eens uit naast uw gebruikelijke bronnen. U ervaart zelf de voordelen. Het gemak. Een nieuwe kijk op de zaak. Bereid u voor, verdiep u zelf en loop voorop met Sdu Commentaar.

Kijk voor alle titels op sdu.nl/commentaar

Sdu

oprecht
de beste
keuze

ook geen verband met onvoldoende zorg van de werkgever voor eventuele scholing enzovoort. De werkgever had het goed gedaan, maar was dan ook al vanaf 2012 bezig met het verbetertraject.

Veel vaker gaat het niet goed. In die gevallen leiden de strenge criteria tot een afwijzing van het ontbindingsverzoek. Dat was onder meer het geval in een zaak bij de Kantonrechter Enschede.³ De werkgever had wel een lijst met klachten aan de kantonrechter gepresenteerd maar dat vond de kantonrechter niet voldoende. Immers, het was hem niet gebleken dat de werkgever de werknemer in voldoende mate in de gelegenheid had gesteld zijn functies te verbeteren en de werkgever had hem geen coachingstraject aangeboden.

Ook het optellen van ontslagredenen is niet langer toegestaan. Dat kreeg de FNV, die ook als werkgever opereert, te horen van de Kantonrechter Den Haag.⁴ Verschillende ontslagredenen die elk op zich onvoldoende zijn voor ontslag kunnen niet bij elkaar worden opgeteld om ontslag te kunnen dragen. Er kan wel worden gekozen voor twee gronden, maar wil ontbinding volgen dan moet in elk geval één grond op zich de ontbinding kunnen rechtvaardigen. Het disfunctioneren was door de FNV niet voldoende onderbouwd en deze grond was daarmee niet voldragen.

De kantonrechter had in die zaak daarnaast geoordeeld dat de arbeidsovereenkomst niet kon worden ontbonden wegens verstoorde verhoudingen. In aansluiting op het Ontslagbesluit zoals dat gold tot aan de Wwz, achtte de kantonrechter daarbij doorslaggevend dat de FNV geen pogingen had gedaan de (verstoorde) verhoudingen te herstellen.

Ook het optellen van ontslagredenen is niet langer toegestaan

De e-grond speelde in een zaak waarbij een kinderleidster op een zomerse dag vergat een tweejarig kind uit een hete, afgesloten auto te halen. Het liep voor het kind gelukkig goed af, maar de kinderleidster werd op staande voet ontslagen. Gelet op de omstandigheden werd het ontslag op staande voet niet rechtsgeldig geacht. Het verzoek tot voorwaardelijke ontbinding werd echter toegewezen wegens verwijtbaar handelen van de werknemer. Omdat geen sprake was van *ernstige* verwijtbaarheid was aan de werknemer wel een transitievergoeding verschuldigd.

Billijke vergoeding

Naast de transitievergoeding kan de rechter in ontbindingsprocedures in geval van ernstig verwijtbaar handelen of nalaten van de werkgever een billijke vergoeding toekennen. De verwijtbaarheid moet ook verband houden met de ontslaggrond. Nu deze vergoeding, anders dan de transitievergoeding, niet op een vaste manier berekend wordt, werd reikhalzend uitgekeken naar de eerste uitspraken over de billijke vergoeding.

Van ernstig verwijtbaar handelen van de werkgever was sprake bij een zaak van de Kantonrechter 's-Hertogenbosch.⁵ De werkgever had de werknemer als enige werknemer in een lege bv achtergelaten en betaalde niet langer het loon door. Volgens de werkgever was er sprake van overgang van onderneming, maar in feite was

slechts de naam van de bv veranderd. Volgens de kantonrechter had de werkgever zijn werkgeversverplichtingen grovelijk verwaarloosd. Naast de transitievergoeding werd aan de werknemer eenzelfde bedrag toegekend als billijke vergoeding. Uiteindelijk kwam de totale vergoeding voor de werknemer op ongeveer de oude neutrale kantonrechttersformule uit.

Bij een andere zaak waarbij de werkgever op de rand van het toelaatbare had gehandeld, kreeg de werknemer evenwel geen billijke vergoeding. Het ging om een secretaresse die wegens bedrijfseconomische redenen was ontslagen. De werkgever had daarbij onder meer aangevoerd dat de secretaresse niet integer en loyaal zou zijn en had ter onderbouwing privé-e-mails van de werknemster overgelegd waaruit bleek dat zij enkele jaren daarvoor een buitenechtelijke affaire had. Het UWV wees de ontslagaanvraag af, waarna de werknemster de kantonrechter verzocht de arbeidsovereenkomst te ontbinden onder toekenning van een billijke vergoeding. De kantonrechter oordeelde dat de werkgever over de schreef was gegaan door het inbrengen van de e-mails en achtte het handelen van de werkgever wel verwijtbaar, maar niet zodanig ernstig verwijtbaar dat de billijke vergoeding aan de orde kwam.⁶

Pro-forma-ontbindingen

Tijdens de parlementaire behandeling maakte de regering duidelijk geen voorstander te zijn van pro-formaprocedures vanwege de onnodige belasting van de rechterlijke macht. De regering merkte op dat als partijen het eens waren over het ontslag zij een beëindigingsovereenkomst konden sluiten. De regering ging eraan voorbij dat in bepaalde gevallen behoefte blijft bestaan aan een formele ontbinding

³ Kantonrechter Enschede 16 oktober 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:4663.

⁴ Kantonrechter Den Haag 4 september 2015, ECLI:NL:RBDHA:2015:10521, JAR 2015/245.

⁵ Kantonrechter 's-Hertogenbosch 1 september 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:5186, JAR 2015/252.

⁶ Kantonrechter Eindhoven 28 augustus 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:5275, JAR 2015/251.

van de arbeidsovereenkomst. Het heeft er de schijn van dat rechters mede door het standpunt van de regering minder makkelijk omgaan met pro-forma-ontbindingen.

Uit de eerste gepubliceerde zaken blijkt dat er drie hobbels zijn ontstaan op de weg naar de pro forma ontbinding.

Ten eerste dient de kantonrechter te toetsen of er sprake is van een redelijke grond.

Een tweede hobbel betreft de termijn waarop de arbeidsovereenkomst wordt ontbonden. Al in één van de eerste uitspraken onder de Wwz overwoog de Kantonrechter Almelo⁷ dat de duidelijke wettekst en de parlementaire geschiedenis een evidente afwijking van het wettelijke systeem niet lijken toe te laten. Om die reden gaf deze kantonrechter aan voornemens te zijn het verzoek om op een langere dan de wettelijke termijn te ontbinden, te zullen afwijzen. Ook de Kantonrechter Amsterdam hield de wettelijke termijn aan.⁸

In een aantal andere uitspraken is de kantonrechter echter wel akkoord gegaan met een ontbinding van de arbeidsovereenkomst met inachtneming van een langere termijn dan de opzegtermijn.⁹

Er kunnen ook problemen ontstaan over de vergoeding. Een aantal kantonrechters heeft erop gewezen dat de wet hen slechts de mogelijkheid biedt om twee soorten vergoedingen toe te kennen, te weten de transitievergoeding en/of de billijke vergoeding. De billijke vergoeding kan in deze instantie alleen

Het ziet er naar uit dat een werkgever betrekkelijk ongestraft over de schreef kan gaan

worden toegewezen indien er sprake is van ernstige verwijtbaarheid van de werkgever.

De Kantonrechter Den Haag zag echter geen bezwaar om een billijke vergoeding toe te kennen.¹⁰ Nu partijen het eens waren over een totale vergoeding (transitievergoeding en billijke vergoeding) van 50.000 euro bruto wees de kantonrechter deze vergoeding toe. De kantonrechter achtte het niet nodig om te oordelen of er sprake was van ernstige verwijtbaarheid van de werkgever.

Het toekennen van andere voordelen kan op grond van artikel 7:686a lid 3 BW. De Kantonrechter Rotterdam achtte het mogelijk om op grond daarvan de overeengekomen extra vergoeding toe te kennen.¹¹

Voor de kantonrechters is het dus nog schipperen tussen de behoefte aan een pro-forma-ontbinding waarbij alle tussen partijen gemaakte afspraken zijn vastgelegd en de strakke lijn van de wetgever, die geen andere beëindigingsvergoeding lijkt toe te staan dan de transitievergoeding en de billijke vergoeding. Ook is nog niet duidelijk in hoeverre bij het bepalen van de ontbindingsdatum kan worden afgeweken van de opzegtermijn.

Conclusie

De eerste voorzichtige conclusie die kan worden getrokken, is onder meer dat het een stuk moeilijker is een werk-

nemer te ontslaan wegens andere dan bedrijfseconomische redenen of langdurige arbeidsongeschiktheid. Vooral een werkgever die een werknemer wil ontslaan op grond van disfunctioneren mag zijn borst nat maken. Hij zal een solide dossier moeten overleggen. Het is de vraag welke gevolgen dat zal hebben voor de relatie tussen een werkgever en een werknemer als de laatste merkt dat er naast de gebruikelijke beoordelingsverslagen, bijvoorbeeld allerlei e-mails van collega's en leidinggevenden in zijn personeelsdossier opduiken.

Daarnaast ziet het er naar uit dat een werkgever betrekkelijk ongestraft over de schreef kan gaan. Alleen in zeer uitzonderlijke gevallen wordt hij gesanc-tioneerd door de oplegging van een billijke vergoeding. Het lijkt erop dat de vergoedingen (transitievergoeding vermeerderd met billijke vergoeding) die nu worden toegekend in geval van ernstig verwijtbaar handelen van de werkgever, niet boven de oude neutrale kantonrechtersformule uitkomen. Per saldo wordt de ernstig verwijtbaar handelende werkgever dus minder gestraft.

Door het strakkere keurslijf van de wet kan de kantonrechter moeilijker een uitspraak doen waarbij de problemen tussen partijen worden opgelost. Zelfs in geval van formele ontbindingen doet zich dit probleem voor.

De eerste maanden Wwz wijzen op een verdere formalisering van het arbeidsrecht. De drempel naar ontslag is verhoogd, maar de voorspelbaarheid is toegenomen. Het is aan werkgevers, werknemers en hun adviseurs, onder wie de arbeidsrechtadvocaten om met die gewijzigde omstandigheden goed om te gaan. Natuurlijk kan het gejammer niemand ontgaan zijn. Het is echter nog te vroeg om te concluderen, dat er sprake is van een huilbaby die menig werkgever, werknemer, adviseur of politicus uit zijn slaap zal houden. <<

7 Kantonrechter Almelo 30 juli 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:3663 en 3897, JAR 2015/238.

8 Kantonrechter Amsterdam 30 juli 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:5208, JAR 2015/212.

9 Zie onder meer Kantonrechter Amersfoort 30 juli 2015, ECLI:NL:RBMNE:2015:5761, Kantonrechter Almelo 25 augustus 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:3897, Kantonrechter Utrecht 28 augustus 2015, ECLI:NL:RBMNE:2015:6349, JAR 2015/235.

10 Kantonrechter Den Haag 24 augustus 2015, ECLI:NL:RBDHA:2015:9849, JAR 2015/230.

11 Kantonrechter Rotterdam 23 september 2015, ECLI:NL:RBRROT:2015:7121, JAR 2015/271.

Vooruitgang is voor iedereen anders.

Wat heeft u nodig om uw cliënten beter bij te staan? Hoe maken we het voor u eenvoudiger om te adviseren? Vragen die ons elke dag bezighouden. Maar waarop geen antwoord hetzelfde is. Gewoon omdat iedere jurist zijn jurisprudentie op een andere manier gebruikt. En iedere fiscalist weer andere eisen aan zijn fiscale content stelt. Daarom onderzoeken wij altijd samen met u wat er voor u en uw organisatie nodig is om vooruit te komen.

Het begint op vooruitgang.sdu.nl

Sdu oprecht
de beste
keuze

A close-up portrait of a middle-aged man with dark, wavy hair, smiling warmly. He is wearing a grey suit jacket, a light blue dress shirt, and a dark patterned tie. The background shows a bookshelf with several books, suggesting a professional or academic setting.

**Vooruitgang is
voor iedereen
anders.**

Benieuwd wat de advocaten van Delissen Martens zelf over hun vooruitgang vertellen?

Delissen Martens advocaten ziet Het Nieuwe Werken als de toekomst.

Dat Het Nieuwe Werken ook werkt, zien we in Den Haag bij Delissen Martens. De ruim 29 advocaten maken met enthousiasme gebruik van alle nieuwe mogelijkheden die hun nieuwe werkplek hun biedt. De flexibele multimediale jurisprudentie van Sdu hoort daar helemaal bij.

Bekijk de film op vooruitgang.sdu.nl

Sdu

oprecht
de beste
keuze

Benieuwd naar uw vooruitgang?

Het begint op vooruitgang.sdu.nl

Sdu levert de kennis, de content en de digitale mogelijkheden om advocaten, notarissen, juristen en andere juridische professionals vooruit te helpen. Welke vooruitgang uw organisatie nodig heeft? Dat onderzoeken we graag samen met u. Met een vrijblijvend, persoonlijk gesprek.

Sdu

oprecht
de beste
keuze

Moreel appel aan de advocatuur

Met de introductie van het toevoegingsysteem lijkt het idee van rechtshulp als verantwoordelijkheid van de balie te zijn verlaten. Tijd voor een culturomslag met de pro-Bonopraktijk in de Verenigde Staten als inspiratiebron.

Chrisje Sandelowsky-Bosman en Jorien Tijink¹

Dat bezuinigingen op de rechtsbijstand op weerstand stuiten, mag duidelijk zijn. Veel van deze protesten zijn gebaseerd op de aantasting van de toegang tot het recht. De kritiek is volkomen terecht, maar ook in het huidige Nederlandse rechtssysteem is toegang tot het recht niet vanzelfsprekend. Het systeem is voor verbetering vatbaar en daarbij is een rol weggelegd voor de advocatuur. De pro-Bonopraktijk op (grote) Amerikaanse commerciële advocatenkantoren biedt daartoe inspiratie. Hoewel er vaak met enig dedain wordt gekeken naar het Amerikaanse rechtssysteem met haar torenhoge claims en *no cure no pay*-praktijken, kent het een florierende pro-Bonocultuur waardoor veel on- en mindervermogenden kosteloos toegang hebben tot kwalitatief hoogstaand juridisch advies.

Het huidige Nederlandse systeem voor rechtsbijstand kent tekortkomingen. Zo vissen rechtzoekenden die een ondermaats presterende advocaat in de arm hebben genomen achter het net: de Raad voor Rechtsbijstand (RvR) verleent hen geen tweede toevoeging voor hetzelfde feitencomplex. Ook een *second opinion* wordt niet altijd vergoed. De geringe forfaitaire vergoeding voor

toevoegingen kent bovendien het risico dat advocaten geneigd zijn om een toevoegingszaak af te wijzen omdat deze complex lijkt of niet binnen het eigen rechtsgebied ligt. De beperkte additionele som voor complexere zaken en de moeilijkheden die gepaard gaan met het aanvragen van die som dragen daaraan bij.

Daarnaast zijn er rechtzoekenden die tussen wal en schip vallen: ze verdienen te veel om in aanmerking te komen voor een toevoeging, maar te weinig om een advocaat te kunnen betalen. Dan zijn er nog die wel in aanmerking komen voor een toevoeging, maar de eigen bijdrage niet kunnen betalen. Dat geldt in het bijzonder bij het personen- en familierecht, waar sinds 2013 nog een extra verhoogde eigen bijdrage wordt gevraagd. In combinatie met de eveneens verhoogde griffierechten, leidt dat ertoe dat zelfs als er een recht op een toevoeging bestaat, sommige rechtzoekenden afzien van bijstand door een advocaat, bevestigt ook Robert Veldhoen, woordvoerder bij de Nederlandse orde van advocaten (NOvA). Ondernemingen komen daarnaast in beginsel niet in aanmerking voor een toevoeging omdat de RvR geen toevoeging verstrekt voor een bedrijfsmatig belang. Ideële organisaties zitten in hetzelfde schuitje.

Tegelijkertijd draagt de complexiteit van de samenleving met haar dichtheid

aan wet- en regelgeving bij aan een toenemende behoefte aan juridisch advies, ook daar waar voor de toegang tot de rechter geen verplichte procesvertegenwoordiging geldt. Hoe de toegang tot het recht te waarborgen?

Kosteloze bijstand

In de Verenigde Staten is de rechtsbijstand anders geregeld. Zo kent het Amerikaanse systeem in beginsel een recht op kosteloze bijstand voor strafzaken wanneer de verdachte daarin zelf niet kan voorzien. Op een paar uitzonderingen na bestaat er geen civielrechtelijk equivalent op die bijstand, maar dat wordt weer gecompenseerd door lokale initiatieven van de *bar associations*, universiteiten, gemeenten en non-profitorganisaties. Deels worden deze initiatieven weer gesteund door de federale overheid via subsidies van de daarvoor opgerichte Legal Services Corporation. Niet elke instelling komt in aanmerking voor een dergelijke subsidie en daarnaast is er de afgelopen jaren flink bezuinigd op deze subsidies. De instellingen die geheel of gedeeltelijk buiten de boot vallen, zijn afhankelijk van lokale overheidsfondsen en (vooral) van private sponsorgelden.

Doordat de verschillende regelingen niet toereikend zijn, wordt van oudsher een moreel appel op de advocatuur gedaan om de sociale advocatuur te steunen. Het idee dat commerciële

¹ Chrisje Sandelowsky-Bosman is juridisch assistent bij Sanctuary for Families in New York. Jorien Tijink is legal consultant bij Hughes Hubbard & Reed in New York.

advocatenkantoren ook pro-Bonowerkzaamheden verrichten, is daarom goed ingeburgerd.

Non-profitorganisaties spelen een belangrijke rol bij het samenbrengen van de vraag om pro-Bonosteun en het aanbod. Teams van juristen en niet-juristen selecteren de zaken die worden uitgezet bij advocatenkantoren, houden toezicht op de door de advocaten verrichte werkzaamheden en bieden cursussen en handleidingen aan met betrekking tot de voor de advocaten relevante rechtsgebieden. Amerikaanse advocatenkantoren leunen in de regel sterk op de non-profitorganisaties bij het verrichten van hun pro-Bonowerkzaamheden. Dit wordt beaamd door de pro-Bonoverantwoordelijken van de Amerikaanse advocatenkantoren Simpson Thacher & Bartlett, Cleary Gottlieb Steen & Hamilton en Hughes Hubbard & Reed. Ook Carolien Hardenbol, co-director bij het Immigration Intervention Project van Sanctuary for Families (een grote Amerikaanse non-profitorganisatie), bevestigt dit: 'Kantoren vragen ons continu om pro-Bonozaken.'

De pro-Bonopraktijk wordt binnen de Amerikaanse advocatuur op diverse manieren sterk gestimuleerd. Een belangrijk voorbeeld daarvan is de aanbeveling van de American Bar Association in haar *Model Rules of Professional Conduct*, waarin staat dat iedere advocaat ernaar zou moeten streven jaarlijks minimaal vijftig uur aan pro-Bonowerkzaamheden te besteden. Diverse kantoren gaan zelfs verder dan dat en hebben deze aanbeveling omgezet in een verplichting. Zo vertellen Jan Joosten en Sarah Cave, beiden partner bij Hughes Hubbard & Reed in New York, dat hun kantoor voor iedere advocaat, inclusief de partners, verplicht heeft gesteld dat hij of zij ernaar streeft jaarlijks minimaal vijftig uur aan pro-Bonowerkzaamheden te verrichten. In 2014 besteedde een advocaat bij dit

Heel voorzichtig bewegen Nederlandse kantoren in Amerikaanse richting

kantoor gemiddeld 89 uur aan pro-Bonowerk.

De werkzaamheden kunnen bestaan uit het bijstaan van een cliënt of, zeg, het begeleiden van een jongere medewerker bij zo'n zaak. De zaken variëren van onder meer huurrechtzaken, LGBT-kwesties en het bijstaan van slachtoffers van huiselijk geweld tot het geven van ondernemingsrechtelijk advies aan bijvoorbeeld musea en kunstinstututen. Joosten en Cave stellen afzonderlijk van elkaar dat ze het verrichten van pro-Bonowerk als een vanzelfsprekendheid beschouwen. Joosten: 'Als advocaat verkeer je in de gelukkige omstandigheid dat je klaarblijkelijk met een goed stel hersenen bent geboren. Is het dan niet meer dan logisch dat je dat geluk ook inzet voor anderen?'

Naast de advocatenkantoren stimuleren ook andere organisaties het verrichten van pro-Bonowerkzaamheden. Zo stelde de New York State Bar Association verplicht dat juristen die wensen te worden toegelaten tot de New York State Bar minimaal vijftig uur aan pro-Bonowerkzaamheden hebben verricht. Diverse universiteiten hebben een vergelijkbare verplichting opgenomen in hun curriculum. Andere sterke stimuli vormen de diverse prijzen die jaarlijks worden uitgereikt voor uitzonderlijke pro-Bonoprestaties en ook de niet te onderschatten pr-functie: advocatenkantoren laten zich er graag op voorstaan dat zij een grote pro-Bonopraktijk voeren.

Niet zaligmakend

Heel voorzichtig lijkt Nederland zich te bewegen in Amerikaanse richting. Zo staan meerdere grote advocatenkantoren regelmatig cliënten bij op pro-Bonobasis. De Brauw Blackstone Westbroek bijvoorbeeld verplichtte werknemers ernaar te streven jaarlijks tussen de vijftig en honderd uur aan pro-Bonoactiviteiten te besteden. Maar de kring van rechtzoekenden die bij deze inspanningen is gebaat, is beperkt. In de regel gaat het om cliënten uit het eigen netwerk of om zaken die de nodige pr genereren. Deze initiatieven bereiken in beginsel dus niet de eerdergenoemde rechtzoekenden.

Zou de Nederlandse advocatuur meer dan nu het Amerikaanse voorbeeld moeten volgen?

Het pro-Bonosysteem in de Verenigde Staten inspireert, maar is in zijn huidige vorm niet zaligmakend voor de Nederlandse situatie. Het ontbreekt in Nederland per slot van rekening aan professionele non-profitorganisaties die een belangrijk deel van de selectie van zaken en de begeleiding en opleiding van de advocaten voor hun rekening kunnen nemen. Vergeet ook niet dat het Amerikaanse systeem bij lange na niet ideaal is. Niet voor niets kijken Amerikaanse non-profitorganisaties met enige jaloezie naar de mate waarin de Nederlandse overheid financieel bijdraagt aan de rechtsbijstand. Ook kennen de Verenigde Staten geen uniform systeem voor kwaliteitshandhaving zoals dat in Nederland door de RvR wordt gehandhaafd.

Dat alles neemt niet weg dat een cultuuromslag naar Amerikaans voorbeeld binnen de Nederlandse advocatuur op zijn plaats is. De advocatuur bezit per slot van rekening het procesmonopolie en is daarnaast de belangrijkste verschafter van juridisch advies. Om deze reden werd rechtshulp aan on- en minvermogenden van oudsher

ook beschouwd als een verantwoordelijkheid van de balie.²

Met de introductie van het toevoegingssysteem lijkt het idee van rechtshulp als verantwoordelijkheid van de balie te zijn verlaten. Maar aangezien het huidige systeem niet voor iedereen uitkomst biedt, zou de advocatuur zich moeten herbezinnen op deze verantwoordelijkheid. Bij gebrek aan professionele non-profitorganisaties zullen commerciële en sociale advocatuur zelf een brug moeten slaan tussen beide divisies. Daarbij kan men denken aan samenwerkingsverbanden tussen meerdere commerciële en sociale kantoren om zo te zoeken naar mogelijkheden om pro-Bonozaken te verdelen en te komen tot een systeem van kennisdeling.

Verder zou aansluiting kunnen worden gezocht bij bestaande non-profitorganisaties in Nederland. Een aan de Verenigde Staten gelijkwaardige infrastructuur voor wat betreft pro Bono is vermoedelijk niet spoedig te realiseren, maar er bestaan wel al vergelijkbare initiatieven in Nederland. Zo fungeert bijvoorbeeld Stichting laluz als intercedent tussen professionals en ideële organisaties met pro-Bonovragen. Commerciële

kantoren die de financiële middelen hebben, zouden daarnaast kunnen denken aan het waarden van de uren die hun werknemers in pro-Bonowerk investeren, bijvoorbeeld door het pro-Bonowerk mee te nemen bij beoordelingen of – indien er een bonussysteem is – dit als bonuscomponent te laten meewegen.

De angst om broodroof te plegen in de sociale advocatuur kan worden omzeild door de inzet van pro-Bonoadvocaten te beperken tot de in de sociale advocatuur ondervonden knelpunten. Te denken valt aan het bestaan van rechtzoekenden die niet voor een toevoeging in aanmerking komen, het oplossen van specifieke vragen en het (gedeeltelijk) overnemen van complexe zaken waarbij de vergoeding is opgesoupeerd. Kleine ondernemers adviseren bij bijvoorbeeld het opstellen van algemene voorwaarden of het in kaart brengen van vergunningvereisten vormt natuurlijk ook geen bedreiging voor de sociale advocatuur, net als het verrichten van juridisch onderzoek voor non-profitorganisaties. Naar Amerikaans voorbeeld zou deze praktijk kunnen worden gestimuleerd door bijvoorbeeld prijzen in het leven te roepen voor uitzonderlijke pro-Bonoprestaties. Ook de NOvA zou

een steentje kunnen bijdragen door PO-punten toe te kennen aan pro-Bonowerkzaamheden.

Het verrichten van pro-Bonowerk kan niet alleen een middel zijn om de sociale advocatuur te ontlasten en de hiaten in de waarborging van het recht op toegang tot de rechter te dichten, maar het kan ook bijdragen aan de persoonlijke en professionele ontwikkeling van de betrokken advocaten. Het biedt hen immers de mogelijkheid om in aanraking te komen met een meer diverse clientèle en dito rechtsvragen en het verschaft hun daarmee mogelijk ook meer maatschappelijk inzicht. Bovendien kan pro-Bonowerk ook uitkomst bieden voor advocaat-stagiaires die proceservaring dienen op te doen.

Dit alles vormt uiteraard geen afgerond plan, maar moet worden gelezen als een opsomming van suggesties om invulling te geven aan de wijze waarop de advocatuur kan bijdragen aan de waarborging van het recht op toegang tot de rechter. Daarmee is dit in geen geval een betoog voor de op stapel staande bezuinigingen op de gefinancierde rechtsbijstand, maar een moreel appel op de advocatuur om de toegang tot juridische bijstand voor eenieder te waarborgen, ook diegenen die het zich niet kunnen veroorloven. <<

2 TK 1956-1957, 3266, nr. 5, p. 4 (MvA).

advertenties

Jurion Jurion zoekt een ervaren
jurist onderwijsrecht advocaat-medewerker.

Jurion is een advocatenkantoor gespecialiseerd in het onderwijsrecht, gevestigd in de binnenstad van Utrecht.

Uw profiel	Wij bieden
<ul style="list-style-type: none"> • hart voor de onderwijsvrager • kennis van onderwijsrecht en/of aansprakelijkheidsrecht is een pré 	<ul style="list-style-type: none"> • een afwisselende praktijk met veel vrijheid • een kans om actief verschil te maken in de maatschappij

Zie voor meer informatie de vacature op jurion.nl

Meester in onderwijsrecht

— advocatenkantoor —

SICCAMA

Advocatenkantoor Siccama is per direct op zoek naar een:

***beginnend advocaat-medewerker/
gevorderd stagiair(e)***

voor de strafrechtpraktijk. Stuur uw CV met motivatie naar petkovic@litigare.nl t.a.v. mw. mr. Š. Petković.

www.advocatenkatoorsiccama.nl

Zie voor meer info:
www.liberdock.com/werkenbij

ADVOCAAT ARBEIDSRECHT

- Twee tot vier jaar ervaring in de advocatuur
- Ervaring in het arbeidsrecht
- Affiniteit met arbeid, onderneming en medezeggenschap

**GEZOCHT:
 ADVOCAAT
 ARBEIDS-
 RECHT**

WIE ZOEKEN WIJ?

- Juridisch talent
- Teamplayer
- Karaktervol en creatief
- Gevoel voor commerciële oplossingen

WAT BIEDEN WIJ?

- Vernieuwende visie op dienstverlening
- Team van ervaren professionals met veel loyale (middel)grote bedrijven als klant
- Goed internationaal netwerk
- Sterke banden met de wetenschap
- Informele werksfeer, teamwork, goede begeleiding
- Vitaliteitsbeleid (o.a. wekelijkse bootcamp)
- Marktconforme arbeidsvoorwaarden

Over Liber Dock

Wij hebben een onderscheidend en representatief kantoor aan de Oostelijke Handelskade in Amsterdam dat goed bereikbaar is met OV/auto (eigen parkeergelegenheid).

**ADMINISTRATIEKANTOOR
 WIL'S KRACHT**

Heeft plaats voor enkele nieuwe opdrachtgevers in de juridische dienstverlening

- Boekhouder gespecialiseerd in de juridische dienstverlening
- Jarenlange ervaring met administratie van advocatenkantoren
- Dossier-, verschotten-, urenadministratie
- Boeken via moderne scan en mailmogelijkheden
- Loonadministratie, BTW, IB en VPB aangifte, fiscaal advies

Uw gegevens worden uiteraard vertrouwelijk behandeld!

Voor meer informatie:

info@administratiekantoor-wilskraft.nl of www.administratiekantoor-wilskraft.nl

spectrumadvocaten

Ter versterking van ons team zoeken wij een

beginnend advocaat-medewerker
 (3 à 5 jaar ervaring)

Wij zijn op zoek naar een enthousiaste, ondernemende advocaat-medewerker met analytisch vermogen, die werkzaam is in een commerciële advies- en procespraktijk en die affiniteit heeft met arbeidsrecht.

Geboden wordt een mooie uitdaging op een jong, dynamisch kantoor waarin je zelfstandig werkt, met de mogelijkheid een specialisatieopleiding te volgen en de praktijk gezamenlijk verder uit te bouwen.

Reacties naar: wouter@spectrumadvocaten.nl

Spectrum Advocaten
 Van Eedenstraat 7
 2012 EL Haarlem
www.spectrumadvocaten.nl

Procederen in Duitsland?

**Duitse advocaten, vloeiend tweetalig,
 gespecialiseerd in Nederlands-Duitse rechtszaken**

Blankestijn Advocaten en Rechtsanwältinnen L.L.P.

Postbus 619, 7550 AP HENGELO

Telefoon 074 - 259 38 67

Fax 074 - 259 38 68

www.blankestijnadvocaten.nl

De kinderradvocaat

Kinderen zitten bij een vechtscheiding in het oog van de orkaan – maar door het geraas van de ouders gaat hun stem vaak verloren. De rechter kan een bijzonder curator benoemen die opkomt voor het kind. Die moet dan wel naar het kind luisteren.

Tatiana Scheltema

Tot haar dertiende woonde Dara samen met haar oudere halfbroer en jongere halfzusje bij haar moeder en stiefvader. Haar biologische vader zag ze om de twee weken een weekend. In haar herinnering was het een donkere periode. ‘Ik begon rond die tijd steeds meer in een depressie te raken. Op een gegeven moment viel het een vriendin op dat ik een stukje blijer was als ik het weekend bij mijn vader was geweest. We hebben het er veel over gehad en uiteindelijk heb ik mijn vader verteld dat ik meer bij hem wilde zijn. Hij heeft toen geprobeerd dat met mijn moeder te regelen.’

Maar haar moeder voelde niets voor een andere omgangsregeling. Uiteindelijk stapte haar vader (met instemming van Dara) naar de rechter. Zijzelf kreeg het advies om een Kindbrief aan de rechter te schrijven.

‘Beste meneer/mevrouw,’ begon de brief waarin ze uitlegde waarom ze liever bij haar vader wilde wonen: ‘[...]’

daar heb ik namelijk wel het gevoel dat ik kan zeggen wat ik vind en dat er dan naar geluisterd zal worden. En ik denk dat u wel snapt dat ik me heel blij voel als mijn stiefmoeder tegen mij zegt: “Je kunt het niet fout doen.”” Ze besloot haar brief met de vraag of ze gehoord mocht worden voordat de rechter vonnis wees. Dat mocht. ‘Het was best eng en ook spannend want alles wat ik zei werd opgeschreven. Maar die rechter was eigenlijk heel aardig en heeft goed geluisterd naar wat ik zei. Hij – het bleek toch een meneer – nam me heel serieus.’ De rechter benoemde een bijzonder curator om te onderzoeken wat Dara zelf wilde. ‘Dat was echt heel fijn. Ineens had ik zélf iets te zeggen over de rest van mijn leven.’

Kinderen wier ouders ook na hun scheiding blijven ruziën, komen onherroepelijk in de knel. Ze zijn niet opgewassen tegen het verbale geweld en raken – zeker als de ouders elkaar ten overstaan van de kinderen blijven

zwartmaken – verstrikt in loyaliteitsconflicten. Ook bij uithuisplaatsingen of zaken over afstamming wordt onvoldoende naar kinderen geluisterd, constateerde Kinderombudsman Marc Dullaert al in 2012.

In het rapport ‘Bijzondere Curator, een lot uit de loterij?’ pleitte Dullaert voor een ruimere interpretatie van artikel 1:250 BW, dat de benoeming van een bijzonder curator regelt. Zo moest in alle situaties ‘waarin kinderen in de knel (dreigen te) raken’ een bijzonder curator worden benoemd. De BC moest ook meer bekendheid krijgen. Kinderen zelf, maar ook rechters, advocaten en hulpverleners wisten nauwelijks dat hij bestond.

De bijzonder curator is een ‘nuttig instrument in de juridische gereedheidskist,’ zegt de Amsterdamse familierechter Hendrik Has. ‘Het bijzondere van deze rechtsfiguur is dat wij hem ambtshalve kunnen benoemen. Als een kind huilend bij je aan tafel zit, moet

er wel iets gebeuren. Het basisbeginsel blijft: de ouders moeten de kinderen opvoeden. Maar er zijn situaties waarin dat niet lukt. Dan kijk je: is het ernstig genoeg om de Raad voor de Kinderbescherming in te zetten? Niet altijd. Dan kom je in een tussengebied en ga je kijken hoe je de samenwerking tussen de ouders kunt veranderen door de kinderen een steviger positie tussen de ouders te geven.'

Niet iedereen is volgens Has geschikt als bijzonder curator: 'Je moet, naast kennis van het recht, over een behoorlijke dosis mediationachtige kwaliteiten beschikken. En je moet met kinderen kunnen praten, en gericht zijn op oplossingen met een zo breed mogelijk draagvlak.'

'Je zoekt altijd naar de werkelijke behoefte van het kind,' zegt advocaat en bijzonder curator Dianne Kroezen, terwijl ze haar jeep de parkeerplaats van een tot conferentieoord omgebouwd klooster in Apeldoorn opdraait. 'Ouders hebben daar vaak geen oog meer voor, dus is het mijn taak om ervoor te zorgen dat het kind gezien en gehoord wordt.'

Rollenspel

Kroezen is bestuurslid van de vFAS en bedacht de driedaagse specialisatieopleiding 'bijzonder curator' van de vFAS, samen met Villa Pinedo, een stichting die scheidende ouders bewust wil maken van wat er in hun kinderen omgaat. Zo'n twintig – vrouwelijke – advocaten volgen de cursus, die alleen openstaat voor ervaren mediators. Toch vinden ze de omgang met kinderen best lastig. Hoe win je het vertrouwen van een kind? Welke vragen kun je stellen, welke niet? Hoe ga je om met de ouders, hoe zorg je dat je niet in hun strijd verweekeld raakt?

Tijdens een rollenspel oefenen de advocaten hun eerste-gesprekstechniek met de kinderen van Villa Pinedo. 'Wij spreken over "even langszij komen bij het gevoel,"' zegt trainer Arthur. De advocaten worstelen er zichtbaar mee om de

formele afstand die ze normaal bewaren los te laten. Er is een lichte gêne om heel persoonlijke vragen te stellen, al liggen die op het puntje van de tong, zeggen ze achteraf. Wél doen juist, zegt ervaringsdeskundige Phyleen van Villa Pinedo. 'Die vraag lag op het puntje van je tong omdat hij uit je hart komt.'

Ook kinderen hebben moeite om hun gevoelens te verwoorden. Zeker heel jonge kinderen zeggen zelden wat hen echt op het hart ligt, vertelt klinisch pedagoog Liesbeth Groenhuisen. 'Onder een opmerking als "ik wil niet naar papa omdat hij de poes heeft weggedaan", ligt vaak iets heel anders; bijvoorbeeld de onmacht die hij voelt als "papa lelijk over mama praat".' Die machteloosheid is ondraaglijk dus is de verleiding groot om het kind te vragen hoe het dan wél moet. Maar Groenhuisen hamert erop om het adagium '*give a child a voice, but not a vote*' steeds in het achterhoofd te houden: verantwoordelijkheid voor de oplossing van het probleem mag nooit bij het kind komen te liggen.

Dierbaar

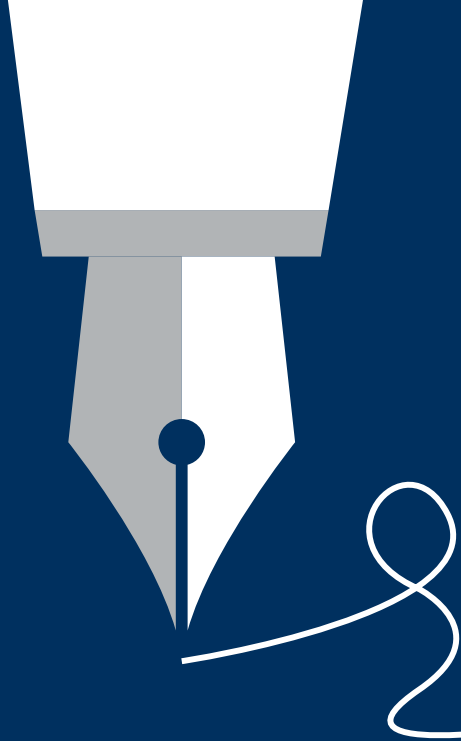
De gesprekstechnieken die de bijzonder curatoren in spe op deze dag trainen komen rechtstreeks uit de orthopedagogische praktijk. Ina Slot, jeugdrechtster bij de Rechtbank Zeeland-West-Brabant, benoemt al langer gedragsdeskundigen als bijzonder curator. Zij is ook één van de initiatiefnemers van een pilot bij de Rechtbank Zeeland-West-Brabant, waarbij alleen gedragsdeskundigen worden benoemd. 'Juristen kunnen heel goed de feiten op een rijtje te zetten en in een juridisch kader plaatsen. Maar ze zijn niet getraind om een kind goed te doorgronden, met ouders te praten of bepaalde patronen in het vechtedrag van de ouders te doorzien of te benoemen. Een gedragsdeskundige kan dat wel; je ziet verrassende dingen gebeuren. Er werd echt wel overeenstemming bereikt. Bij advocaten gebeurde dat niet vaak.'

De veertienjarige Anouk kreeg vorig jaar een orthopedagoog toegewezen als bijzonder curator nadat ze, net als Dara, aan de rechter had geschreven dat ze een andere omgangsregeling wilde. 'De bijzonder curator ging eerst met mij en mijn zusje praten over hoe het met ons ging. We hebben ook over mijn karakter gepraat: als iets me dwarszit, vertel ik dat liever niet tegen iemand die me dierbaar is, ik geef anderen graag hun zin. Ook om mijn ouders niet te kwetsen. Het was fijn dat ze meedacht over hoe ik dingen kon oplossen door ze uit te spreken, en hoe je dat doet. En dat ik, als het even niet lukt, naar iemand anders kon gaan voor steun.'

Minder prettig was dat de curator de gespreksverslagen niet eerst naar Anouk, maar naar haar ouders stuurde. 'Sommige dingen waren verdraaid, of zó opgeschreven dat ik dacht: dat heb ik nooit gezegd, of dat zou ik nooit zo zeggen.' Ook bij Dara ging dat mis: haar bijzonder curator stuurde haar Kindbrief, zonder overleg, als bijlage bij een brief aan haar moeder. Het was de aanleiding tot een verschrikkelijke ruzie, waarna ze wegliep van huis.

De zaak van Anouk was aanleiding voor haar bijzonder curator, orthopedagoog en filosoof Liesbeth Klaver om een methodiek ('triangulatie') te ontwikkelen, die wordt gebruikt in de pilot van de Rechtbank Zeeland-West-Brabant. De evaluatie van de pilot wordt volgende zomer verwacht.

Het is een les voor zowel de advocaat, de gedragskundige als de bijzonder curator: luister goed naar het kind. Dara: 'Als de bijzonder curator iets opschrijft of zegt op de zitting wordt dat gezien als mijn stem. Dus als dat afwijkt van wat ik vind, voelt dat heel gevaarlijk. Een bijzonder curator geeft je weliswaar de kracht om zelf iets aan de situatie te doen maar je bent wel geheel afhankelijk van die persoon. Als die besluit een eigen mening toe te voegen, raak je die kracht weer kwijt.' <<

"Dankzij de arbeids-
ongeschiktheidsverzekering
van M is mijn financieel
dossier op orde"

M-VERZEKERINGEN

Dossier op orde

Arbeidsongeschiktheid heeft een grote impact op uw leven en carrière. Weet u wat er gebeurt met uw inkomen als u door omstandigheden niet meer kunt werken? Een AOV kan uw wegvallende inkomen (deels) opvangen. De AOV van M-verzekeringen geeft u zekerheid en zorgt ervoor dat uw financieel dossier op orde is; voor nu en in de toekomst.

M biedt als specialist verzekeringen voor advocaten, notarissen, accountants en andere business professionals. Door onze inkoopkracht kunnen wij scherpe premies bieden voor een zeer complete dekking. Ook uw dossier op orde met M? Kijk voor ons complete aanbod op www.m-verzekeringen.nl of neem gerust contact met ons op.

M-VERZEKERINGEN.NL

Ringbaan West 240 • Tilburg • T 013 594 28 28 • m@mutsaerts.nl

Stagiaires moeten moedig zijn

Advocaat-stagiaires willen leren omgaan met werkdruk, hun collega's en de hiërarchie op kantoor. Ze zoeken brede ontwikkeling en mentale balans. Tegelijkertijd moeten ze presteren en zichtbaar zijn om kans te maken op een medewerkerscontract. Maar hoe bereiken ze dit allemaal?

Michel Knapen

Het is het bekende liedje. Je zit tot je kruin in het werk, je zegt die leuke cursus maar af, je merkt dat je al een tijd 'laag in je energie' zit. Je agenda wordt geregeerd door je patroon en je zegt maar braaf 'ja' omdat je na die drie jaar advocaatstage wilt blijven, terwijl je die klus er eigenlijk écht niet meer bij kunt hebben.

Advocaten, en zeker stagiaires, zouden veel meer baas over hun agenda moeten zijn, stelt een coach/trainer in het door Linda van der Ham en de auteur van dit artikel geschreven boek *De tien geboden voor de advocaat-stagiair* (Celsus juridische uitgeverij, 2015). Dat lukt vaak niet want collega's lopen de kamer binnen, de secretaresse verbindt de klant toch door en de patroon vraagt veel te snel of die conceptdagvaarding al klaar is. Maar je kunt wel proberen om meer macht te krijgen over de eigen agenda: begin de dag met het schrijven

van dat advies zoals voorgenomen, en open de mailbox pas in de loop van de ochtend.

Dagelijks worstelen advocaat-stagiaires met vragen als: kan ik nee zeggen als mijn patroon een extra klus op mijn toch al overvolle bureau legt? Hoe laat ik weten dat ik echt ontspanning nodig heb en dus niet kan overwerken? Hoe kan ik van mijn patroon leren als hij nooit tijd voor me heeft? Hoe ga ik om met dominant gedrag van partners? Bij wie moet ik in de *picture* komen, en hoe doe ik dat?

Voor advocaat-stagiaires is het niet altijd makkelijk om deze uitdagingen het hoofd te bieden. In de praktijk blijkt dat veel jonge advocaten met deze thema's bezig zijn, maar dat er een zekere huiver bestaat om hier met elkaar over te praten. Het beeld bestaat namelijk dat de partners dan al snel zullen denken dat diegene blijkbaar niet geschikt

is voor de advocatuur. Daarom houden stagiaires hun mond en ploeteren ze verder.

Hierdoor zijn zij op zichzelf aangewezen in het uitvinden van 'het wiel', wat hen niet altijd met even veel succes lukt. Toch zijn er voldoende *best practices* waarmee jonge advocaten beter door hun stageperiode rollen. Controle over de dagindeling is er daar een van, maar ook dat stagiaires eerder en duidelijker hun grenzen moeten aangeven en al vanaf dag één de doelen moeten zien te formuleren die ze in die drie jaar willen realiseren.

'Stagiaires communiceren slecht,' zegt advocaat/patroon Mick Veldhuisen (VSVW Advocaten, Bussum) in deze bundel. Ze zijn wat angstig om vragen te stellen, om verzoeken af te wijzen en om buiten de lijntjes te kleuren. Een belangrijke les voor hen: wie angst heeft, moet moedig zijn.

advertenties

VAN HOUT ADVOCATEN

Als aanvulling op onze praktijk in het centrum van Hilversum zijn wij op zoek naar een ondernemende

advocaat

om op basis van kostendeling een samenwerking aan te gaan. De voorkeur gaat uit naar een advocaat met kennis van één of meer van de navolgende rechtsgebieden: strafrecht, erfrecht, bestuursrecht, familierecht of ondernemingsrecht, hoewel het voeren van een algemene praktijk ook geen enkel probleem is.

Van Hout advocaten is een gespecialiseerde praktijk die voldoet aan de kwaliteitsnormen van de vereniging LSA en Vereniging voor Arbeidsrecht. Vanwege de vraag van cliënten is een aanvulling op breder terrein meer dan welkom.

Reacties naar H.M. van Hout: hvhout@vanhoutadvocaten.nl - Tel. 06-13843713
Website: www.vanhoutadvocaten.nl

SPANDAW
BEDRIJFSRECHERCHE

Bewezen verklaard

Onafhankelijk onderzoeksbureau
op het gebied van strafrecht en civiel recht

tel. 0594 519 633

www.spandawbedrijfsrecherche.nl

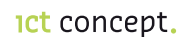
Alle vakmanschap op het gebied van ICT in huis.

Lexxyn Groep bundelt de krachten van ICT-bedrijven die zich specifiek richten op de juridische sector. Met vaksoftware als CClaw, FORTUNA, NEXTmatters, NEXTassyst, BigHand en ContactManager, maar ook met cloud computing, kantoorautomatisering, documentmanagement, webdiensten en portals, digitaliseren van archieven en telefonie.

Vakmanschap begint hier: 088 - 002 84 00.
Maak een afspraak met onze specialisten of kijk op:

www.lexxyn.nl

LEXXYN.NL

“Er wordt altijd tijd voor je gemaakt.
Je bent absoluut geen nummer.”

Jorinde Klomp, Van Odijk Advocaten

CClaw is een compleet softwarepakket voor de advocatenpraktijk.

NIEUW: Door samenwerking met onze partner I-FourC nu 24/7 direct (mobiel) toegang tot uw digitale dossiers: veilig en efficiënt.

Bel: 0413 - 34 88 88
Bezoek: www.clipconsultants.nl

LEXXYN.NL

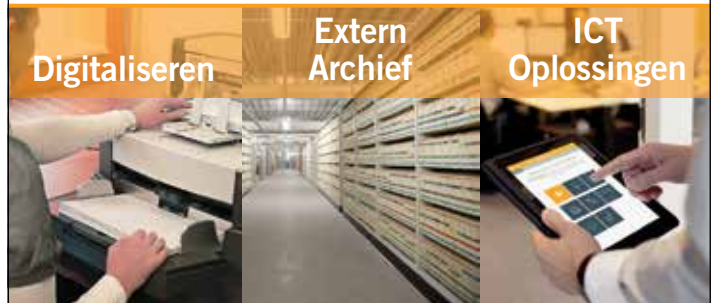
I-FourC introduceert

I-FourC Een eenvoudige en slimme manier om digitalisering in de juridische praktijk vorm te geven

Digitaliseren

Extern Archief

ICT Oplossingen

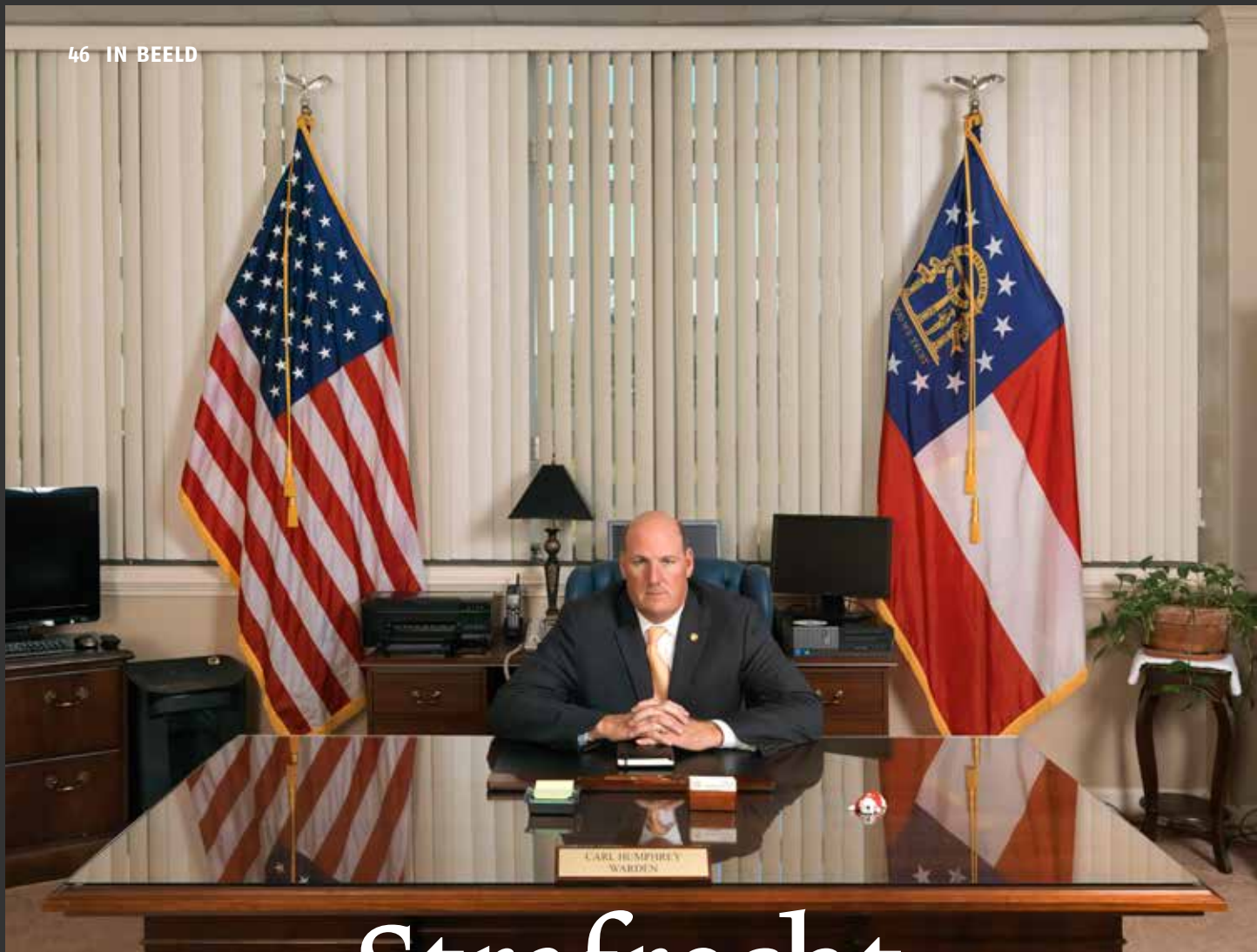

I-FourC is specialist in digitalisering, archivering en innovatieve software oplossingen.

Lees meer wat we voor u kunnen betekenen: www.i-fourc.nl/advocatuur

Papierloos vanaf dag één

Strafrecht in beeld

Robert Stiphout

Fotograaf Jan Banning bracht het strafrecht wereldwijd in beeld. Voor zijn project *Law & Order* fotografeerde hij politie, rechtbanken en gevangenis- sen in Colombia, Frankrijk, Uganda en de Verenigde Staten. Zijn werk was

onder meer te zien tijdens het evene- ment *Advocatenblad Live!* begin dit jaar. Nu is er een boek.

Het boek *Law & Order* bevat naast een essay van Banning over strafvervol- ging, een artikel van de hand van Mi- chiel Scholtes, die jarenlang gevangen- zat in Frankrijk. Juridisch experts van

het Max Planck Instituut beschrijven de rechtssystemen in de vier landen.

Galerie Fontana in Amsterdam toont een selectie van het werk uit *Law & Order* tot 16 januari 2016. Het boek is te verkrijgen via www.janbanning.com. Van de opbrengst gaat tien procent naar Lawyers for Lawyers.

Zie voor meer info:
www.liberdock.com/werkenbij

ADVOCAAT-PARTNER ARBEIDSRECHT

Expertise op het terrein van:

- ondernemingsraden
- vakbonden
- bestuurders

ADVOCAAT-PARTNER ONDERNEMINGSRECHT

Expertise op het terrein van:

- aandeelhoudersgeschillen
- governancevraagstukken
- bestuurdersaansprakelijkheid

WIE ZOEKEN WIJ?

- Uitstekend jurist met passie voor het vak
- Teamplayer
- Karaktervol en open voor vernieuwing
- Ambitieuze en gedreven ondernemer
- Eigen praktijk (in opbouw) gericht op (middel)grote bedrijven, ondernemingsraden, bestuurders en/of commissarissen

WAT BIJEN WIJ?

- Vernieuwende visie op dienstverlening in de advocatuur
- Team van ervaren professionals met veel loyale (middel)grote bedrijven als klant
- Goed internationaal netwerk
- Sterke banden met de wetenschap
- informele werksfeer, teamwork en vitaliteitsbeleid
- marktconform verdienmodel

Over Liber Dock

Wij hebben een onderscheidend en representatief kantoor aan de Oostelijke Handelskade in Amsterdam dat goed bereikbaar is met OV/auto (eigen parkeergelegenheid).

**Uw confrère
doet het beter!**

www.benchmarkadvocatuur.nl

Procederen in Oostenrijk?

Wijnkamp Advocatuur / Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
 Meerdere specialismen
 Communicatie in de Nederlandse taal.

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk

T: +43 (0) 5412 / 64640 F: +43 (0) 5412 / 64640-15

M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com

**1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,
WAAR
IS ADVOCATJE
GEBLEVEN?**

**Help L4L als vrijwilliger
of doneer**

www.lawyersforlawyers.nl

**NL69ABNA0489 938 655
t.n.v. Stichting Advocaten
voor Advocaten**

Betekenningsperikelen en de gemachtigde raadsman

Hoe zit het ook alweer met de onjuiste betekening van de dagvaarding en het al dan niet dekken van de nietigheid van de dagvaarding door aanwezigheid van de gemachtigde raadsman?

Sabine Pijl en Melissa Slaghekke¹

Betekenningsvoorschriften strekken tot bescherming van het belang dat zo veel mogelijk wordt voorkomen dat een verdachte buiten zijn schuld onbekend blijft met het feit dat een tegen hem lopende strafzaak ter terechtzitting aanhangig is gemaakt en dat hij als gevolg daarvan niet verschijnt en daardoor in zijn verdediging wordt geschaad. Niet-naleving van de betekenningsvoorschriften leidt in de regel tot nietigverklaring van de dagvaarding (art. 278 lid 1 Wetboek van Strafvordering, Sv). Art. 590 lid 1 Sv bepaalt echter dat de rechter de dagvaarding nietig kan verklaren indien de uitreiking van de dagvaarding niet overeenkomstig het bepaalde in art. 588 lid 1 en 3 Sv en een akte van uitreiking is opgemaakt (art. 589 Sv). Aangenomen wordt dat laatstgenoemde relativieringsmogelijkheid de eerstgenoemde formele nietigheid verdringt.² De rechter kan nietigverklaring van een gebrekkig betekende dagvaarding achterwege laten als zich een omstandigheid voordoet waaruit blijkt dat de niet-verschienen verdachte tijdig van de terechtzitting op de hoogte was.³

Dat is logischerwijze het geval als een verdachte ter terechtzitting verschijnt: in dat geval dekt de verschijning de foutieve betekening van de dagvaarding. Datzelfde effect wordt echter niet bereikt doordat ter terechtzitting een op de voet van art. 279 Sv tot de verdediging gemachtigde raadsman is verschenen (vgl. HR 11 februari 2003, ECLI:NL:PHR:2003:AE9649, NJ 2003/390).

De Hoge Raad is zeer terughoudend met het relativeren van gebreken bij de betekening van de dagvaarding.⁴ Illustratief is een arrest van 29 maart 2011.⁵ In de casus die aan dit arrest ten grondslag lag, was sprake van een onjuiste betekening van de dagvaarding, omdat die – nu verdachte zonder woon- of verblijfplaats in Nederland was – aan de griffier had moeten worden uitgereikt. De advocaat had verklaard uitdrukkelijk gemachtigd te zijn om zijn afwezige cliënt ter terechtzitting te verdedigen. Desgevraagd had hij aangegeven dat zijn cliënt door hem op de hoogte was gesteld van de zitting. In lijn met de uitspraak van de politierechter oordeel-

de het hof dat, aangezien verdachte via zijn raadsman op de hoogte was gesteld van de zitting, er geen reden was om aan de onjuiste betekening consequenties te verbinden. De Hoge Raad maakte korte metten met die uitspraak en oordeelde dat de opvatting van het hof onjuist is dat de nietigheid van de dagvaarding wordt gedekt ingeval de verdachte via zijn raadsman op de hoogte is gesteld van de terechtzitting. Onder verwijzing naar zijn arrest van 11 februari 2003, ECLI:NL:PHR:2003:AE9649, NJ 2003/390 r.o. 3.5.1. en 3.5.5. stelt de Hoge Raad voorop dat een betekenningsgebrek niet wordt gedekt doordat ter terechtzitting een op de voet van art. 279 Sv gemachtigde raadsman is verschenen. Niet-naleving van de betekenningsvoorschriften leidt in de regel tot nietigverklaring van de dagvaarding, ook al volgt dat niet dwingend uit art. 590 Sv. Nietigverklaring blijft evenwel achterwege indien de verdachte ondanks het betekenningsgebrek ter terechtzitting is verschenen. Dit geldt volgens de Hoge Raad eveneens indien ter terechtzitting de raadsman van de aldaar niet aanwezige verdachte is verschenen en deze niet heeft geklaagd over het betekenningsgebrek (r.o. 2.3). De Hoge Raad verklaarde de dagvaarding alsnog nietig.

¹ Advocaten bij Cleerdin & Hamer in Amsterdam.

² Vgl. G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht* (Kluwer, 2014), p. 751.

³ Aantekening 2b bij art. 590 Sv (Pelser).

⁴ Zie bijvoorbeeld HR 2 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH9919, 277, HR 29 maart 2011, ECLI:NL:HR:2011:BO4064, NJ 2011/395 m.nt. T.M. Schalken en HR 19 april 2011, ECLI:NL:HR:2011:BM0781, NJ 2011/195.

⁵ HR 29 maart 2011, ECLI:NL:HR:2011:BO4064.

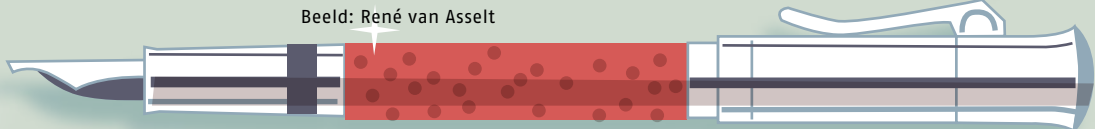
De kunst van het genieten

Advocaten werken hard, maar genieten ze ook van het zuurverdiende geld dat ze met hun werk verdienen? Zes advocaten en de kunst van het kopen. 'Peace of mind is niet te koop.'

Linus Hesselink en Trudeke Sillevius Smitt

Beeld: René van Asselt

Zicht op prachtige populieren en de schaarse ochtendzon – niet te koop, en toch ook weer wel. Jonathan Barth haalde het dit jaar met een duur dakraam in huis. Lisa Pieters kocht met een safari toekomstige verhalen voor haar kleinkind, en Gerard Spong verschaftte zich 'onbeschrijflijk rijplezier' met een grootse limousine. Sacha Smink kocht tijd (kinderopvang) voor haar werk en Danielle Muller gaf haar huis een complete *facelift*, voor dat mooie plaatje: met kerst de familie bij haar thuis aan tafel.

Geld verdienen: daar wordt iedereen van jongs af aan voor opgeleid. Advocaten werken vaak erg hard, maar vormt hun inkomen een afdoende beloning voor hun offers? Veel advocaten ervoeren dat het afgelopen jaar niet zo; uit een onderzoek van uitgever Sdu en adviesbureau Berenschot bleek afgelopen najaar dat veertig

procent zich niet marktconform beloond voelt. Dalende inkomsten uit de toevoegingspraktijk en de (nasleep van) de economische crisis spelen daarin mogelijk een grote rol. Maar of je vindt dat je voldoende verdient, hangt ook af van de vraag wat het geld je bréngt. Dat is niet alleen een kwestie van geld tellen, het gaat ook om levenskunst.

Volgens The School of Life van filosoof Alain de Botton is er te weinig aandacht voor wat daar heet *'how to spend money well'*. Dan gaat het om geld besteden *'in ways that stand a chance of properly increasing our sense of well-being and therefore justifying the sacrifices that went into earning the cash'*. In het *Advocatenblad* ging het het afgelopen jaar vaak over geld verdienen, maar ditmaal luidt de vraag: leiden de offers die advocaten brengen om geld te verdienen ook tot optimaal genieten?

Volgens **Jonathan Barth** (44, vastgoeden ondernemingsrecht, Amsterdam) begint genieten met ruimte maken in je hoofd. 'Ik heb eens een hele zomervakantie een transactie moeten draaien. De kinderen gingen dan met mijn vrouw naar het strand en ik sloot later aan; gelukkig kon ik dan de aandacht echt bij hen leggen. *Peace of mind* – dat is niet te koop. Je kunt wel iemand zoeken die daarbij helpt. Iedere zichzelf respecterende advocaat heeft wel iemand om zichzelf geestelijk gezond te houden. Als advocaat kom je met de slechtste dingen van de mens in aanraking, ook in de "nette" zakelijke praktijk, dat is best *shocking* soms.'

De zwarte kant van de mens is alom tegenwoordig in het werk van **Bart Stapert**. Als advocaat internationaal strafrecht reist hij (51, Amsterdam) de wereld over, vaak om cliënten te bezoeken die de doodstraf boven het hoofd

hangt. Niet een praktijk die gericht is op het grote geld, en dat was ook niet zijn drijfveer. ‘Al ben ik wel realistischer geworden; je moet betaald worden voor het werk dat je doet.’ Stapert geeft graag en veel geld uit aan boeken. ‘De advocatuur is een praktisch vak, daarom zoek ik soms verdieping in beschouwingen over mensenrechten en over het Amerikaanse *Supreme Court*. Dat schenkt me rust. Mijn zonde is misschien dat ik die boeken niet allemaal van begin tot eind zal lezen. Maar ach, het zijn geen grote bedragen.’

Genieten van geld is ook een kwestie van tijd maken, zegt **Danielle Muller** (44, arbeidsrecht, Breda): ‘Wat ik veel om me heen zie en hoor, en waar ik zelf ook in zekere zin aan meedoe, is dat *rush rush rush*, dat gevoel altijd onder druk te staan.’ Wat niet wil zeggen dat goed geld uitgeven alleen iets is van vrije tijd. Soms moet je in de buidel

tasten om het geluk te beleven van te kunnen wérken. **Sacha Smink** (37, arbeidsrecht, Groningen) besteedde dit jaar ‘een enorme hap van het inkomen’ aan kinderopvang. En **Gerard Spong** (69, strafrecht, Amsterdam) kocht ooit zijn grachtenpand om er ook kantoor te houden. ‘Zonder dat vreselijke woonwerkverkeer. Laat anderen maar *the big boss* spelen in die verfoeilijke blokkendozen op de Zuidas, als ze daar gelukkig zijn... Een groot voordeel van veel geld is dat je er een heleboel onafhankelijkheid voor koopt. En als je werkelijk een onafhankelijk advocaat bent, en niet almaar bezig bent die ene belangrijke cliënt te behagen, dan kun je iedereen de maat nemen.’

Wat is weelde voor Stapert? ‘Mijn vader was postbode. Daardoor voel ik het als enorme luxe dat ik me over geld niet druk hoeft te maken. Status zegt me weinig, maar op een receptie van

de Amerikaanse ambassade trek ik wel mijn netste pak aan en doe ik een stropdas om. Want ik wil niet dat het over mij gaat, of over mijn kleren.’

Lisa Pieters (27, arbeidsrecht en strafrecht, Zwolle) is wel van de mooie kleren en spulletjes. ‘Mijn eerste advocatensalaris vierde ik met een tas van Fred de la Bretonière.’ Maar belevenissen – al duren ze slechts kort – gaan toch langer mee: ‘Mensen die me kennen, zullen misschien zeggen: moet zij zeggen, met haar honderd pumps! Maar ik ben net terug van een safari in Zuid-Afrika. Als je die dieren van heel dichtbij ziet, en de passie van de *rangers* om ze te beschermen tegen stropers... Als je oma bent, vertel je daar nóg over aan je kleinkinderen.’ Er echt van genieten is volgens Pieters ‘een kwestie van delen. Als je foto’s laat zien aan de mensen om je heen, krijg je dat volledige gevoel. Maar niet op Facebook,

daar willen mensen alleen maar zo veel mogelijk *likes*. Het gaat om de mensen die echt geïnteresseerd zijn.’

Dure horloges

Wat anderen ervan vinden kan Gerard Spong niet bovenmatig boeien. ‘Aardig wat geld besteed ik aan mooie, goede pakken. En ik kan moeilijk weerstand bieden aan dure horloges en pennen. Zo heb ik deze prachtige pen’ – hij opent een notenhouten kist met pen en inktpot – ‘van het merk Breguet, waarvan Marie-Antoinette nog een horloge droeg toen ze werd onthoofd, haha. Er zijn wel mensen die commentaar hebben op mijn dure horloges, die hebben dan weer een krotje in de Provence. Of in Toscane.’

Met zichtbaar genoegen vertelt Spong dat hij anderhalf jaar geleden zijn spaargeld stak in een Rolls-Royce Wraith van een kleine vier ton. ‘Tederen die ook maar iets met auto’s heeft, weet dat ik onbeschrijflijk rijplezier heb.’

Geen andere advocaat heeft een Rolls-Royce, is dat deel van het genot? ‘Het is niet essentieel, maar de exclusiviteit verhoogt het genot inderdaad wel.’ En wat vinden cliënten? ‘De helft daarvan ziet mijn auto niet, want die zit in de bak. De andere helft heeft daarvoor het idee dat ze bij een succesvolle advocaat zijn. Een volkomen misplaatste gedachte, maar zo zit het nu eenmaal in elkaar. Toch is dat totaal geen drijfveer voor mij. Het gaat mij puur om de auto en de esthetiek ervan.’

Sacha Smink is óók dol op auto’s. Samen met haar man kent ze de Porsche van binnenuit en met een Ferrari deden ze weleens mee aan een rally – maar met een zekere *gêne*. ‘Het is een erg zichtbare hobby, terwijl ik heb geleerd dat je niet te koop loopt met wat je hebt. De mensen vinden er heel snel iets van. Als cliënten eenzelfde fascinatie hebben dan is het leuk om met de duur-

dere auto voor te komen rijden, maar anders graag met de Mini.’

Ze kan genieten van mooie auto’s, maar noodzakelijk zijn die niet: ze is best in staat in een simpele of lelijke auto rond te rijden. ‘Maar rondlopen in foute kleding vind ik heel naar. Ik ben weleens weer naar huis gegaan toen ik op kantoor merkte dat ik kleren had aangetrokken waar ik me helemaal niet prettig in voelde.’

Bij Danielle Muller zit de beperking van het genot hem vooral in de tijd. Hoe vaak zal ze gebruikmaken van dat mega-aanrecht, de Quooker, die zes grote kookpitten, de twee ovens en die

extra diepe warmhoudlade? Ze woont alleen en is druk met werk, allerlei besturen, sport en reizen. ‘Mijn vader zei: je bent zoveel weg, waarom blijf je niet boven wonen en verhuur je beneden? Maar ik ga nu nog meer genieten als ik er wél ben.’ Of het verantwoord is een prima keuken te laten slopen: ‘Die calvinistische gedachte is wel bij me opgekomen, maar ik heb me er niet door laten weerhouden. De oude keuken heeft via Marktplaats een tweede leven gekregen, dat vind ik toch wel heel leuk.’

In het huis van Jonathan Barth is lang niet alles nieuw. ‘Alle echt mooie dingen in mijn huis komen uit de nalatenschap van mijn grootouders. Ik houd van dingen met een verhaal, zoals het schilderij van Edgar Fernhout – mijn grootouders kenden zijn vrouw, Netje Salomonson. En de wc-rollhouder uit hun huis in Zuid-Frankrijk, waar ik als jongetje kwam. Mijn oma zei altijd: ik ben te arm om goedkope dingen te kopen. Ik koos bij onze uitbouw voor een dakraam van bijna vierduizend euro. Het deed even au, maar het dagelijks uitzicht op die prachtige populieren en de binnenvallende ochtendzon zijn het waard.’

Koopt dan geen van de advocaten iets voor de status, dat lekkere omhulsel dat je verzekert van aandacht? De advocatuur is ‘wel een beetje een beroepsgroep waar status een rol speelt,’ zegt Lisa Pieters. De beroepsgroep is ook een harde wereld: ‘Er is niet veel ruimte om te zeggen wat je voelt en vindt. Als je iets gekocht hebt of je vertelt over een ervaring, kunnen er grapjes worden gemaakt waar je last van hebt.’ Terwijl je ook zou kunnen bijdragen aan elkaars geluk: ‘Ik vind het niet meer dan normaal om belangstelling te tonen als iemand terugkomt van een vakantie van drie weken. En als iemand een nieuw kapsel of horloge heeft, is het toch leuker er iets van te zeggen dan het voor je te houden? Nou ja, tenzij je het echt lelijk vindt.’

Afgaande op deze zes advocaten lukt het de beroepsgroep aardig om met geld het persoonlijk welzijn behoorlijk te vergroten, om met De Botton te spreken. Ze nemen hun geluksmomenten serieus – en weten ze nogal eens met geld te bereiken. Natuurlijk blijft er altijd wat te wensen over. Dat is niet erg, zou de behoedzame hedonist Epicurus zeggen, zolang u maar ‘niet bederft wat u hebt door het verlangen naar wat u mist – bedenk dat wat u nu hebt ooit behoorde tot datgene waarop u slechts hoopte’. <<

CERTIFIED DATA PROTECTION OFFICER (CDPO)

De nieuwe NL **beroepscertificering** voor Privacy Professionals (PO, FG)

Inclusief
bijdrage
van het NGFG

De opleiding tot **gecertificeerd Data Protection Officer** / Met veel aandacht voor de laatste actualiteiten omtrent **Europese Privacy Verordening** / + Wet Meldplicht Datalekken - Privacy Impact Assessment - Privacy by Design / Aan de slag met **hands-on** privacy opdrachten / Word onderdeel van dit **nieuwe netwerk** voor privacy officers

10-daagse opleiding | Start 14 april 2016 | Examen op 24 juni 2016 | Amsterdam

Bekijk het programma op

WWW.IIR.NL/CDPO

Escrow dienstverlening op maat?

In de beslissende fase van een (complexe) transactie mogen onzekerheden geen rol spelen. Daarom staan onze specialisten van Escrow & Settlement altijd op scherp om als onafhankelijke partij een escrowregeling mogelijk te maken. Razendsnel handelen, weten waar je het over hebt en oog hebben voor ieders belangen, resulteren in heldere oplossingen. Lees op abnamro.nl/escrow hoe we snel en op maat escrow-overeenkomsten opstellen en uitvoeren. Of neem rechtstreeks contact op met een van onze kantoren:

Rotterdam +31 10 401 58 56 | Londen +44 20 3192 94 19

ABN·AMRO

Hartelijke alleskunner

Sonja Boekman drukte een grote stempel op de balie en het recht, vooral het tuchtrecht. Ze onderscheidde zich door 'haar onzelfzuchtige dienstbetoon aan haar cliënten en het recht'.

Robert Stiphout

Sonja Boekman
(1921-2000)

Wat zegt Sonja? In tuchtrechtelijke kringen is dit nog altijd een geveugelde uitdrukking. Sonja Boekmans *Het huidige advocatentuchtrecht* genoot sinds de verschijning begin jaren negentig onder advocaten de status van de Tien Geboden, of liever de Zeven Zonden. In het boek gaf ze een systematisch overzicht van de rechtspraak van het hof van discipline. Maar in haar niet-aflatende liefde voor de advocatuur, zoals oud-deken van de Haagse Orde Frans Meijer in dit blad eens schreef, betekende Sonja Boekman oneindig veel meer voor de advocatuur.

De carrière van Sonja Boekman (1921) kende een bijzondere start. Na haar eindexamen Gymnasium vluchtte zij in 1939 voor het dreigende oorlogsgevaar met haar ouders naar Amerika. Daardoor kon zij pas in 1946 aan haar rechtenstudie in Nederland beginnen. Stilzitten deed ze overigens niet in de tussentijd. Ze bezocht in New York het Hunter College, maakte zich het Urdu (een Hindoestaanse taal) meester en kwam in Indië als vrijwilligster in paramilitaire dienst om onder meer een repatriëringskamp voor slachtoffers van de Jappenkampen te leiden.

Na haar terugkeer in Nederland rondde zij in drie jaar haar rechtenstudie af en promoveerde in 1956 cum laude op het standaardwerk *De Handelsnaam*, niet de eerste en zeker niet de laatste publicatie van haar hand.

Zo schreef ze ook een preadvies wat er mede toe leidde dat in de jaren zestig een verbetering van de inrichting en de toepassing van de civiele rekestprocedure in gang werd gezet.

Al snel nadat ze in augustus 1950 als advocaat werd ingeschreven, werd ze bovendien actief binnen de balie. Boekman was lid van de commissie burgerlijk recht, lid van verschillende commissies voor wijzigingen van het civiele procesrecht en lid van de Algemene Raad, van 1965 tot 1968. Ook voor de beroepsopleiding zette zij zich in. In de jaren zeventig maakte zij zich als voorzitter van de studiec commissie Rechtsbijstand aan 'on- en minvermogenen' hard voor rechtshulp voor iedereen tegen een volwaardig honorarium.

Van 1977 tot 1982 werd zij de eerste vrouwelijke deken van Nederland, en wel van de Haarlemse Orde. In 1983 liet ze zich uitschrijven als advocaat, maar ook buiten de advocatuur drukte Boekman haar stempel op de juridische sector. In Haarlem was zij twintig jaar lang rechter-plaatsvervanger. In de jaren tachtig bekleedde zij verschil-

lende functies binnen de Hoge Raad en in 1986 werd zij plaatsvervangend voorzitter van het hof van discipline, wat zij tot 1991 bleef. Vlak erna verscheen *Het huidige advocatentuchtrecht*, een standaardwerk dat inmiddels een vijfde druk kent.

In 2000 overleed Boekman op 78-jarige leeftijd. 'Ze was al een poosje ziek,' zegt Paul Heidinga (77) die haar in Haarlem opvolgde als deken. Heidinga omschrijft haar als bijzonder intelligent en buitengewoon wilskrachtig. Een kantoorgenoot van Heidinga annoteerde zeer kritisch uitspraken van het hof van discipline. Elke zaterdag ging Boekman met hem wandelen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. 'Soms liepen de discussies zo hoog op dat ze bij een tweesprong ieder een andere weg insloegen,' zegt Heidinga. Maar de week erop stond Boekman er gewoon weer. Het tuchtrecht ging voor alles.

Frans Meijer schreef een lovend memoriam in het *Advocatenblad*. Meijer: 'Met bescheidenheid, ironie en zelfspot, getuigde Sonja Boekman geregeld van haar bevindingen in de advocatuur.' Maar waarom zij volgens Meijer vooral verdiende om voort te leven in de herinnering van haar tijdgenoten was 'haar onzelfzuchtige dienstbetoon aan haar cliënten en het recht. Zij was niet alleen voorbeeldig, maar ook aardig, hartelijk en vol humor'.

Johan van Oldenbarnevelt (1594-1609)
 Paulus Merula (1598-1607)
 Hugo de Groot (1623-1685)
 Willem de Groot (1627-1662)
 Pieter Paulus (1635-1700)
 Wilhelm Biberdijck (1636-1683)
 Joannes van der Linden (1636-1683)
 Rutger Jan Schimmelpenninck C.F. van Maanen (1661-1825)
 Jonas Daniel Meijer (1662-1846)
 J.C. Faber van Rensdijk (1662-1834)
 Tobias Asser (1663-1868)
 Abraham Hartog (1668-1916)
 Engelbert Nicolaas de Brauw (1669-1901)
 J.P.A.M. Caroli (1669-1908)
 Pieter Jelles Troostera (1669-1908)
 Adolphe Eduardine Mok (1669-1908)
 Johannes Drost (1669-1908)
 Johannes van Kuyk (1669-1908)
 Frida Katz (1669-1908)
 Thom Fruin (1669-1908)
 Ali Visser van IJzendoorn (1669-1908)
 G.W. van der Does (1669-1908)
 Pieter Willem van Dorne (1669-1908)
 Hendrik Kolenatie (1669-1908)
 Benno Stokvis (1669-1908)
 Otto Verpalmen (1669-1908)
 Edu Droogeleever Fortuin (1669-1908)

Martijn van de Leemkolk,
advocaat bij Absolute Advocaten

**“Ik ben zeer
tevreden over
de gekoppelde
jurisprudentie.”**

UW SLEUTEL TOT SUCCES van de mensen van OpMaat

OpMaat voor Kleine Kantoren: uw sleutel tot succes.

Bij OpMaat weten wij dat u het als advocaat binnen een klein kantoor druk heeft en fungeert als juridische duizendpoot. U gaat verstandig om met uw budgetten en daar hoort een passende oplossing bij:

OpMaat voor Kleine Kantoren.

Voor slechts € 2.460 per jaar per fee earner krijgt u toegang tot de wet- en regelgeving, jurisprudentie, commentaren, nieuws, de praktijktijdschriften (incl. TAP en TOP) en aanvullende redactionele content van alle rechtsgebieden.

Ga naar opmaat.sdu.nl/sleutel voor uw aanbod. Of neem contact op met één van onze adviseurs via 070-378 93 13.

Vonnispopulisme

De Rechtbank Limburg spreekt een verdachte vrij van de hele tenlastelegging. Dat is haar werk. Maar de rechtbank is er zelf niet gelukkig mee en komt met een opmerkelijk stuk proza.

Hans Oudijk¹

Op 3 november 2015 deed de Rechtbank Limburg een persbericht uitgaan: ‘Onbevredigende vrijspraak na dollemansrit’.² Een provocant bericht dat nieuwsgierig maakt naar het vonnis.³

De feiten: op 30 maart 2015 probeert een automobilist door hard weg te rijden te ontsnappen aan de politie. De pogingen om de man te stoppen mislukken. De auto rijdt uiteindelijk een beek in, waar de man wordt aangehouden. Op de tenlastelegging staan twee feiten: 1) poging tot het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel aan acht agenten door op hen in te rijden en 2) verzet bij aanhouding.

De rechtbank beschrijft in het vonnis uitgebreid hoe de autorit zou zijn verlopen. De agenten zeggen dat ze hebben moeten wegspringen. De verdachte geeft aan dat hij alle ruimte had om de agenten te ontwijken. De rechtbank neemt aan dat de verdachte wilde vluchten en dus niet botsen omdat dit zijn vlucht zou beëindigen. Maar dat sluit voorwaardelijk opzet niet uit.

De rechtbank onderzoekt of verdachte willens en wetens de aanmerkelijke kans op zwaar letsel op de koop toe

heeft genomen. De rechtbank vindt van niet. De rechtbank heeft beide delen van voorwaardelijk opzet niet kunnen vaststellen. Dus: geen aanmerkelijke kans op zwaar letsel en ook niet het op de koop toenemen. Het resultaat: vrijspraak, en wel voor beide feiten, want de rechtbank gelooft ook de aangifte van verzet bij aanhouding niet. Maar naast de zakelijke motivering van de vrijspraken voegt de rechtbank een opmerkelijk stuk toe in haar vonnis:

‘Voor de rechtbank is de vrijspraak, hoewel juridisch juist, een zeer onbevredigende uitkomst. Een uitkomst waarvan de rechtbank beseft dat zij ook moeilijk aan de maatschappij en de aangevers valt uit te leggen. Verdachte wordt immers niet veroordeeld voor de dollemansrit, waarbij hij meerdere verkeersovertredingen heeft begaan en die de aangevers buiten twijfel als zeer bedreigend hebben ervaren. Het bedreigende karakter van de handelingen van de verdachte miskent de rechtbank allerminst en ook de impact hiervan op de betrokken verbalisanten dient niet gebagatelliseerd te worden. Het verwerpelijke rijgedrag van verdachte zou gekwalificeerd kunnen worden als een bedreiging richting de verbalisanten en als het plegen van diverse verkeersovertredingen. Dat is hem echter niet ten laste gelegd. En omdat de rechtbank alleen kan beoordelen wat in de tenlastelegging staat, kan de rechtbank ook alleen een oordeel geven over de vraag of de verdachte geprobeerd

heeft de verbalisanten zwaar lichamelijk letsel toe te brengen. Zoals in het voorgaande uiteen is gezet, kan – door de strenge eisen die de jurisprudentie hieraan stelt – echter niet bewezen worden dat er een aanmerkelijke kans op zwaar lichamelijk letsel bestond. Dit heeft als juridische consequentie dat verdachte vrijgesproken wordt van de ten laste gelegde poging tot het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel. In deze zaak betekent dit echter ook dat de verdachte volledig vrijuit gaat wat zijn dollemansrit betreft.’

Dit stuk motivering van het vonnis is opmerkelijk. De rechtbank geeft hier geen antwoord op een vraag die zij volgens de wet moet beantwoorden. In art. 350 Sv staat dat de rechtbank moet beoordelen of het ten laste gelegde is bewezen. Als dit zo is, moet zij onderzoeken of het bewezen verklaarde strafbaar is enzovoort. Daarbij is de rechtbank gebonden aan door de officier van justitie gemaakte keuzes. De officier is *dominus litis*, hij bepaalt wat wordt vervolgd en wat niet. Dat is een uitvloeisel van het opportuniteitsbeginsel. Dat is efficiënt en het is ook duidelijk. De verdachte weet dan ook waartegen hij zich heeft te verdedigen. Dat staat immers in de tenlastelegging.

De rechtbank mag dus niet gaan onderzoeken of de verdachte mischien wel andere strafbare feiten heeft gepleegd. Dan zou zij immers

1 Hans Oudijk is advocaat in Venlo.

2 www.rechtspraak.nl/Organisatie/Rechtbanken/Limburg/Nieuws/Pages/Onbevredigende-vrijspraak-na-dollemansrit.aspx.

3 ECLI:NL:RBLIM:2015:9262.

niet meer onderzoeken 'op de grondslag van de tenlastelegging' zoals de wet verlangt. Toch doet de rechtbank dat in dit vonnis. Zij stelt vast dat het gedrag van verdachte zou kunnen worden gekwalificeerd als bedreiging en diverse verkeersovertredingen. Maar die waren hem niet ten laste gelegd. En dus heeft de verdachte hierop ook geen verweer kunnen voeren. Want verweer voer je tegen het verwijt dat je gemaakt wordt in de tenlastelegging. Als je zou proberen om verweer te gaan voeren tegen allerlei feiten die niet op de dagvaarding staan, zou je niet ver komen. Terecht. Je zou dan de tijd van de rechtbank verspillen.

Zo niet in Maastricht. Daar spreekt de rechtbank een bewezenverklaring uit van feiten die niet op de tenlastelegging voorkomen en kwalificeert die zelfbedachte verwijten als strafbare feiten zonder hiervoor op enig moment hoor en wederhoor te hebben toegepast. Waarom doet zij dat? Het antwoord daarop staat in elk geval deels in het vonnis. De rechtbank vindt de vrijpraak moeilijk aan de maatschappij en de politieambtenaren uit te leggen. De rechtbank wil hen uitleggen dat ze het

wel vreselijk vindt wat die vrijgesproken verdachte heeft gedaan. Dat het niet haar schuld is dat zij vrijspreekt, maar de schuld van de officier van justitie. Die had gewoon feiten ten laste moeten leggen waarvoor de rechtbank wel had kunnen veroordelen. De rechtbank vindt het zeer onbevredigend dat zij moet vrijspreken.

Een paar jaar geleden was er deining over civiele vonnissen waarin de rechter volgens sommigen zijn taak te buiten ging om politiek te bedrijven. Ik doel op het vonnis in de zaak rond konijn Punkie⁴ en een executiegeschil dat volgens de rechter het niveau had 'van een kleuterruzie in een zandbak'.⁵ Het onderhavige vonnis past wel in die trend. Kennelijk voelen sommige rechters de behoefte om in hun vonnis een vorm van pr te bedrijven of een politiek statement te maken dat hun taak als geschillenbeslechter te buiten gaat. Er lijkt een soort 'vonnispopulisme' te

ontstaan. Dat lijkt me geen goede ontwikkeling. Niet in civiele vonnissen en al helemaal niet in strafvonnissen.

Het is al vele jaren vaste rechtspraak dat het de rechter niet is toegestaan om tegen een verdachte die werd vrijgesproken ook maar een verdenking uit te spreken.⁶ Om dan in de motivering van een vrijspreekend vonnis te gaan uitleggen dat de vrijgesprokene eigenlijk toch een boef is, geeft geen pas. Het is onbehoorlijk en onrechtmatig jegens de verdachte, die zich tegen de in het vonnis geformuleerde verwijten niet in rechte heeft kunnen verdedigen.

Een vonnis is geen politiek pamflet. Het is geen toespraak tot het volk of college procesrecht voor verbalisanten. Het is ook niet bedoeld om het OM te kapittelen over de invulling van het opportuniteitsbeginsel. En het strafprocesrecht is er niet om rechters te bevredigen. Die moeten gewoon doen wat de wet van hen vraagt: vrijspreken als er geen overtuigend bewijs is dat de verdachte het ten laste gelegde heeft gepleegd. De rest is politiek. <<

4 ECLI:NL:RBHAA:2010:BM4040. Eiseres wilde informatie over het leven van haar voormalige konijn Punkie. De rechter wijst de eis af, verwijst naar opwinding in de media en vraagt zich af waarom eiseres een toevoeging had gekregen.

5 ECLI:NL:RBOVE:2013:2966.

6 Vanaf EHRM 25-8-1993 (Sekanina/Oostenrijk), NJ 1994/1.

advertentie

nysingh
advocaten-notarissen

Nysingh advocaten & notarissen is partner in business voor cliënten in het hele land, is thuis in Europa en wereldwijd vertegenwoordigd door het TAGlaw netwerk.

Wij zijn op zoek naar een:
ervaren advocaat-medewerker Aansprakelijkheid, Verzekering & Vervoer met een affiniteit voor vervoer

De verzekeringssector is volop in beweging. Het aantal claims is de afgelopen jaren toegenomen en daarnaast wordt de sector geconfronteerd met toegenomen toezicht problematiek. Wij adviseren en procederen voor verzekeraars, makelaars en tussenpersonen, overheden en (inter)nationale ondernemingen over diverse verzekeringen, denk aan casco-, brand- en (goederen)transport- en landmateriaalverzekeringen.

Je bent in staat om een eigen praktijk op te bouwen, mensen aan je te binden en je krijgt energie van het werken in teamverband. Je bent een medewerker die kan relativeren en de humor inziet van de hectiek waarin het vak wordt bedreven. Een advocaat voor wie alleen de wet standaard is, maar verder iedere kans grijpt om buitengewoon te zijn.

Meer informatie over deze vacature staat op: www.werkenbijnysingh.nl

Elke zaak op orde...

...met de veelzijdigheid van Rechtsorde

Rechtsorde maakt uw zaak sterker.

Want met onze juridische zoekmachine heeft u snel toegang tot een wereld aan relevante juridische kennis. Denk aan openbare informatiebronnen zoals Rechtspraak.nl. Daarnaast doorzoeken we ook de digitale juridische bronnen waar u op geabonneerd bent. Zelfs het zoeken in uw eigen juridische informatie is mogelijk. Gestructureerd werken aan uw zaak is met Rechtsorde binnen handbereik.

Rechtsorde is veelzijdiger dan ooit. Probeer het een maand gratis!

**Probeer
de veelzijdigheid van
Rechtsorde uit.**

Ga naar
www.rechtsorde.nl
en sluit gratis een
proefabonnement af.

Op zoek naar de juiste collega? Plaats uw vacature op **Advocatie.nl**

Sdu Adverteren

- U bereikt maandelijks gemiddeld 50.000 unieke bezoekers.
- Uw vacature kan mee in de wekelijkse e-mailnieuwsbrief met circa 15.000 abonnees.
- U profiteert van combinatiekorting wanneer u uw plaatsing op Advocatie.nl combineert met een print advertentie in een van onze andere (juridische) titels.

Wilt u meer weten? Vraag onze media-adviseur Martine Aspeslagh:
☎ (0)70 378 0562 ✉ m.aspeslagh@sdu.nl

Meer informatie op sduadverteren.nl

Sdu

oprecht
de beste
keuze

AGENDA

Gouden Toga

De uitreiking voor de beste wervingsadvertentie voor juristen heeft plaats op 10 december 2015.

Ondernemers

De SJBN Advocaat & Ondernemer-dag heeft plaats op 26 februari 2016. Meer informatie over de inschrijving volgt.

Congres

Het eerstvolgende SJBN Jonge Balie Congres heeft plaats op 3 en 4 november 2016.

VACATURES

Bestuurslid

De SJBN heeft per januari 2016 ruimte voor een nieuw bestuurslid (portefeuille SJBN Jonge Balie Congres). De SJBN biedt een zelfstandige, uitdagende bestuurspositie met eigen verantwoordelijkheid in een (inter-)nationaal opererende beroepsorganisatie, waarin volop ruimte is voor de ontwikkeling van eigen initiatieven. Kijk voor de vacature op www.sjbn.nl. Geïnteresseerden kunnen verdere informatie over de functie verkrijgen bij Michèle Manning (voorzitter@sjbn.nl). Jouw sollicitatie met curriculum vitae kun je tot 21 december 2015 richten aan Werner Altenaar (secretaris@sjbn.nl). Sollicitatiegesprekken hebben op 29 december 2015 in de avond plaats.

COLUMN

Michèle Manning

Voorzitter SJBN

Jonge Balie Congres 2015

Het is 5 november 10.00 uur in de Rijtuigenloods te Amersfoort; er heerst een gevoel van gezonde spanning bij de SJBN Congrescommissie 2015 en ik moet toegeven, ook bij mij... Het moment is daar, het jaarlijkse en tweedaagse SJBN Jonge Balie Congres wordt geopend door Ida Lintel, voorzitter van de SJBN Congrescommissie.

Het thema? De *T-shaped Lawyer*. Nederland telt ruim zeventienduizend advocaten, van wie 6063 met minder dan zeven jaar ervaring, de jonge advocaten. Het zijn jonge professionals die er op de eerste dag van hun arbeidzame leven achter komen dat het presteren echt begint. Waarin onderscheiden jij en jouw kantoor zich van al die anderen? Wat maakt jou die betere advocaat? Met het wetboek onder je kussen red je het allang niet meer. Gedegen juridische kennis wordt verondersteld door je baas, maar ook door je klant. Het is de verbreding van de horizon, de dwarslijger die jou en je kantoor onderscheidt van de massa. Dát is *T-shaped!*

Geheel in lijn met het thema was het programma zelf niet gericht op de juridische inhoud, maar stonden maatwerk en diversiteit juist hoog in het vaandel. Dit kwam onder meer tot uitdrukking bij het rangeren van de zeven work-

shops die naast het plenaire programma werden aangeboden in de treinwagons en wachtkamers bij de Rijtuigenloods. Het congres was niet opgezet om de jonge advocaat te overtuigen dat sport, muziek, psychologie, taal, ICT of ondernemerschap dé dwarslijger zou moeten zijn. Het doel was om inspiratie te bieden voor het vormen van een eigen T!

Uiteraard was het SJBN Jonge Balie Congres niet compleet zonder een fantastisch feest, waarbij onder het genot van denderende nineties hits van onder meer Kris Kross Amsterdam en dj Paul Elstak de opgebouwde stoom werd afgeblazen!

Veel dank gaat uit naar de SJBN Congrescommissie en iedereen die verbonden was aan de organisatie van het T-shaped SJBN Jonge Balie Congres 2015! Afgelopen jaar heb ik als portefeuillehouder met een enorm plezier met jullie samengewerkt. Voor hen die niet aanwezig waren op het congres, maak ik graag van de gelegenheid gebruik om ook hier bekend te maken dat ik vanaf 5 november Chantal de Blaeij als voorzitter heb mogen opvolgen. Het bestuur kijkt uit naar een nieuw jaar en wenst iedereen een gelukkig 2016, een jaar waarin de SJBN haar 40-jarig jubileum zal vieren!

Dag mens, hallo machine

Robots rukken op. Moet de advocatuur ze binnenlaten?
En zo ja, wat betekent de intrede van kunstmatige intelligentie
voor uw kantoor?

Jolenta Weijers

Om te beginnen: het woord ‘robots’ is verre van populair. Het roept beelden op van kille machines die de mens van zijn plek verdrijven. Zó bezien kun je je alles voorstellen bij advocaten die roepen: laat dit maar aan mij voorbijgaan. Maar robotisering is niet tegen te houden, klinkt het bij mensen die het kunnen weten. En als je het anders noemt – digitale innovatie bijvoorbeeld, of nieuwe technologie, of kunstmatige intelligentie – klinkt het al een stuk minder afschrikwekkend.

‘Binnen nu en vijf jaar neemt kunstmatige intelligentie haar intrek in advocatenkantoren,’ meent Jeroen Zweers, innovatiedirecteur bij Kennedy Van der Laan en medeoprichter van Dutch Legal Tech. ‘Een *virtual assistant* wordt heel gewoon. Wees er blij mee. We kunnen straks het bulkwerk aan een machine overlaten, waardoor advocaten nog meer tijd hebben om echt waarde toe te voegen voor hun cliënten.’

Ook Marjan Hermkes van softwareleverancier Epona ziet vooral kansen: ‘Ik zou zeggen: omarm die techniek. Advocaten investeren ook nu al veel in kennis. Maar die werknemer die je net

hebt opgeleid, loopt op een slechte dag over naar de concurrent. Watson blijft.’

Daar, het woord is genoemd: Watson. De lerende computer van IBM is even spraakmakend als tot de verbeelding sprekend. De machine kan dokters nu al uitstekende medische adviezen geven. Aangezien het recht ingewikkelder is, moet de advocatuur nog een tijdje wachten. Maar niet al te lang, weet Zweers: ‘Het gaat nu snel.’

Watson-achtige systemen zijn straks de belangrijkste informatiebron van advocaten. De hbo-jurist die tegenwoordig zo lekker goedkoop jurisprudentieonderzoek zit te doen, moet zijn heil dus deels elders zoeken.

En zo zijn er wel meer functies die verdwijnen. Of op zijn minst aanzienlijk veranderen. De secretaresse? Nu al is ze minder nodig. Zodra spraakherkenning volwassen wordt, is een dictaat uittikken er niet meer bij. Dat scheelt arbeidsplaatsen. De secretaresses die blijven, zijn straks *personal assistants*.

Wat hun rol wordt, is nog onderhevig aan persoonlijke visie. ‘Ze worden kenniswerkers,’ meent Eugene Haarmans van softwareleverancier Clip Consultants. ‘Het zou best eens zo kunnen

zijn dat secretaresses straks een rechtenstudie achter de rug moeten hebben.’

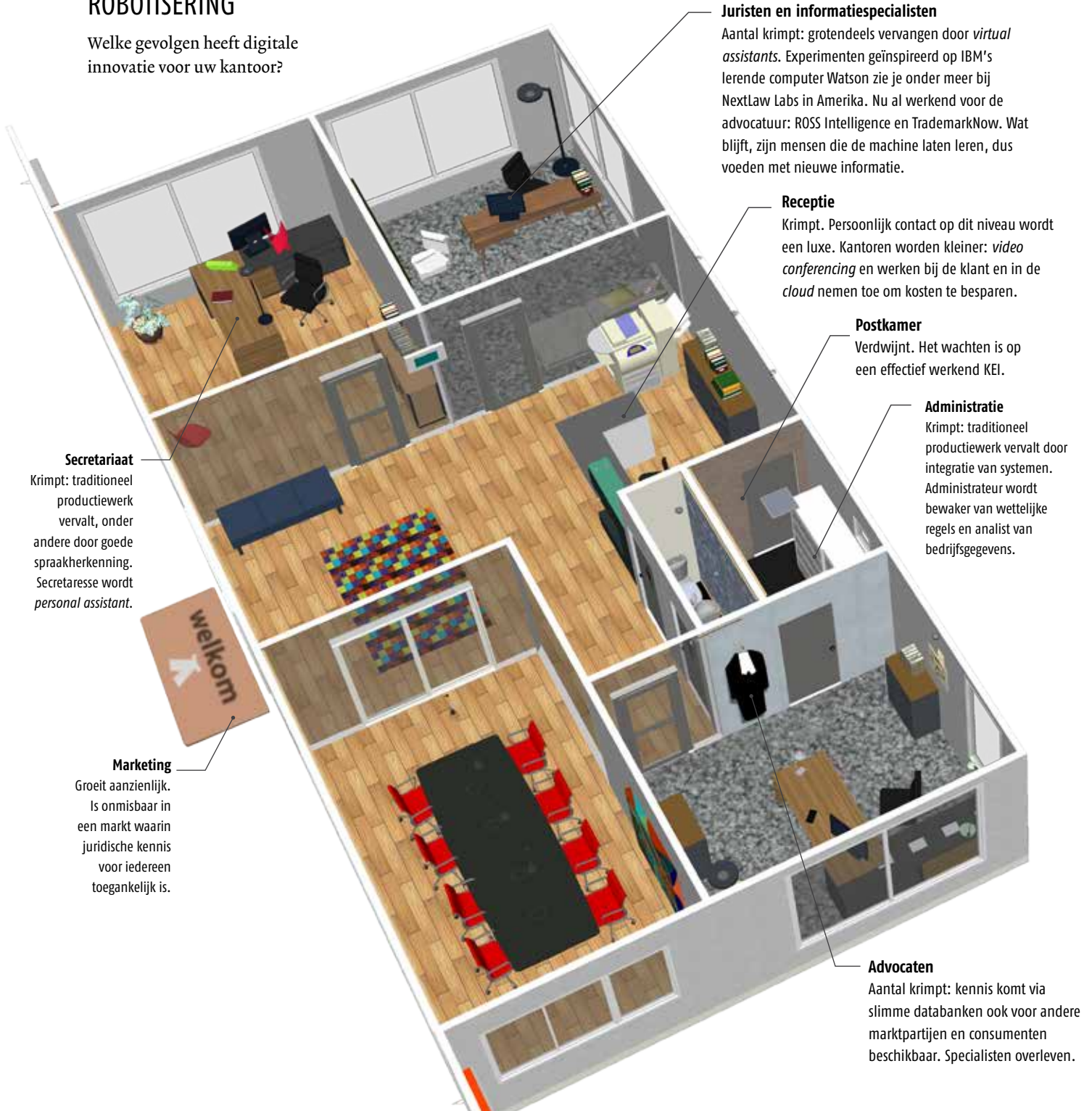
Hermkes: ‘Ze gaat waarschijnlijk een rol spelen in de begeleiding van procedures, bijvoorbeeld via KEI, het programma Kwaliteit en Innovatie Rechtspraak.’ Zweers: ‘De *personal assistant* heeft geen kennis van het recht nodig. Daar is de *virtual assistant* voor.’

En de andere functies binnen het advocatenkantoor? De postkamer is op sterven na dood en heeft alleen nog het duwtje van een goed functionerend KEI nodig. De boekhouding krimpt aanzienlijk als er samenwerkende systemen komen. ‘Maar doordat er tegelijkertijd veel meer wettelijke eisen komen, blijft zij wel haar rol vervullen,’ meent Zweers. Hermkes en Haarmans zien de gekrompen boekhouding vooral werken aan de analyse van data waarop het bedrijfsbeleid kan worden afgestemd.

Is er ook nog ergens groei te bespeuren? Jawel: op de marketing- en *business development*-afdeling. ‘Er wordt enorm geïnvesteerd in het je onderscheiden in de markt,’ meent Zweers. Hermkes: ‘Alleen de marketingafdeling kan jouw kantoor positioneren op een plek die *booming* is.’

ROBOTISERING

Welke gevolgen heeft digitale innovatie voor uw kantoor?

Secretariaat

Krimpt: traditioneel productiewerk vervalt, onder andere door goede spraakherkenning. Secretaresse wordt *personal assistant*.

Marketing

Groeit aanzienlijk. Is onmisbaar in een markt waarin juridische kennis voor iedereen toegankelijk is.

Juristen en informatiespecialisten

Aantal krimpt: grotendeels vervangen door *virtual assistants*. Experimenten geïnspireerd op IBM's lerende computer Watson zie je onder meer bij NextLaw Labs in Amerika. Nu al werkend voor de advocatuur: ROSS Intelligence en TrademarkNow. Wat blijft, zijn mensen die de machine laten leren, dus voeden met nieuwe informatie.

Receptie

Krimpt. Persoonlijk contact op dit niveau wordt een luxe. Kantoren worden kleiner: *video conferencing* en werken bij de klant en in de *cloud* nemen toe om kosten te besparen.

Postkamer

Verdwijnt. Het wachten is op een effectief werkend KEI.

Administratie

Krimpt: traditioneel productiewerk vervalt door integratie van systemen. Administrateur wordt bewaker van wettelijke regels en analist van bedrijfsgegevens.

Advocaten

Aantal krimpt: kennis komt via slimme databanken ook voor andere marktpartijen en consumenten beschikbaar. Specialisten overleven.

ORDEBERICHTEN

Vervaldatum Advocatenpas

Uw advocatenpas is geldig voor een periode van drie jaar. Op de achterkant van uw advocatenpas staat een vervaldatum. Na de vervaldatum is de pas niet meer te gebruiken! Vraag daarom tijdig een nieuwe advocatenpas aan via advocatenpas.advocatenorde.nl.

Let op: Voor de centrale controle op de verordening (CCV), die de NOvA vanaf begin januari 2016 namens de lokale dekens uitvoert, heeft u een geldige advocatenpas nodig.

Houdt u er rekening mee dat het uitleveren van de pas enkele weken duurt. Daarom adviseren wij om uiter-

lijk één maand voordat de pas verloopt een nieuwe pas aan te vragen. In de aanvraagmodule wordt u geïnformeerd over de betaal- en uitlevermogelijkheden.

Bij uitlevering van uw nieuwe pas verandert er niets aan uw huidige machtigingen en rechten. Voordat een gemachtigde een nieuwe pas kan aanvragen omdat de oude pas bijna verlopen is, moet de advocaat toestemming geven om een nieuwe pas aan te vragen. Ook dat kan via <https://advocatenpas.advocatenorde.nl>.

Beleidsregels van de algemene raad

De algemene raad heeft op 2 november 2015 een aantal beleidsregels vastgesteld.

De Beleidsregel benoemingen is in werking getreden met ingang van 3 november 2015 en bevat beleid inzake de benoemingen van leden van organen van de Nederlandse orde van advocaten.

Het formulier bij de Beleidsregel kantoorhouden buiten Nederland is met ingang van 3 november 2015 aangevuld met een extra vraag voor stagiaires.

Beide beleidsregels zijn te raadplegen via regelgeving.advocatenorde.nl/.

ORDEBERICHTEN

ICT en vertrouwelijkheid centraal bij Innovatieplatform

Is werken in de cloud veilig en hoe zit het met mijn privacy? Hoe zorg ik voor digitale geheimhouding van vertrouwelijke dossiers? Met deze en vele andere vragen kwamen bijna tweehonderd advocaten op 1 december af op het tweede Innovatieplatform, dat dit keer in het teken stond van het thema 'ICT en vertrouwelijkheid'.

Bestaat privacy nog? Deze vraag stond centraal in de eerste discussie, ingeleid door drie specialisten: Rejo Zenger (Bits of Freedom), Jeroen Koëter (Project Moore advocaten) en Christiaan Alberdingk Thijm (bureau Brandeis). Deze laatste spreker verwoordde het kort en krachtig: 'Het recht op privacy is springlevend!' De tweede discussie voltrok zich rond het thema digitale geheimhouding. Deskundigen Wilbert Pijnenburg (Insite Security), Jeroen Zweers (Kennedy Van der Laan) en Rob Ameerun (Asfour) praatten de deelnemers bij over de laatste ontwikkelingen op dit gebied. Pijnenburg pleitte voor een 'digitaal rijbewijs voor de advocatuur' zodat advocaten weten hoe zij moeten omgaan met ICT en veiligheid in hun beroepspraktijk.

Geheimhouding is het hoogste goed voor de advocatuur, benadrukte Bart van Tongeren, per 1 januari 2016 de nieuwe algemeen deken van de Nederlandse orde van advocaten. Van Tongeren wees er op dat advocaten primair een eigen verantwoordelijkheid hebben om hun privacy en die van hun cliënten te waarborgen. Tegelijk gaf hij aan dat de NOvA wel wil kijken of het mogelijk is een richtsnoer op te stellen voor data en veiligheid.

Het Innovatieplatform bestaat uit een serie bijeenkomsten waarbij advocaten en andere experts discussiëren over innovatieve ontwikkelingen die de advocatuur raken. Kijk voor meer informatie bij het thema Innovatie op www.advocatenorde.nl/advocaten/thema of discussieer mee op LinkedIn.

COLOFON

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Nederlandse orde van advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten. De Orde verzorgt de rubrieken Van de Orde, Geschillencommissie, Tuchtrect, Transfers en de column Ten slotte van de landelijk deken.

Samenstelling algemene raad Nederlandse orde van advocaten

- Walter Hendriksen (algemeen deken)
- Bart van Tongeren (plaatsvervangend deken)
- Hans Vogels
- Bert Fibbe
- Bernard de Leest
- Ruben Alderse Baas
- Leonard Böhrer
- Aai Schaberg

Bureau van de Orde
Raffi van den Berg (algemeen secretaris)

Bezoekadres
Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail info@advocatenorde.nl
KvK-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01
Postadres
Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Helpdesk
helpdesk@advocatenorde.nl
Tel. 070-335 35 54

Twitter
[@Advocatenorde](https://twitter.com/Advocatenorde)

LinkedIn
Nederlandse orde van advocaten

Facebook
Nederlandse orde van advocaten

TRANSFERS

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail ons kort uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenorde.nl.

ONDERNEMERSFAMILIE

Na vierenhalf jaar bij een groot advocatenkantoor in Ede te hebben gewerkt, begon **Anne-Dien Oosterhuis-Boeve** (33) per 1 november voor zichzelf in Arnhem onder de naam Boeve Familierecht. 'Als kind uit een echte ondernemersfamilie werd het tijd mijn eigen onderneming te starten. Een leuke en soms energerende uitdaging, waarvan het grootste voordeel is dat je je eigen koers kunt bepalen. Ik heb mij de afgelopen jaren gespecialiseerd in het personen- en familierecht en houd me in het bijzonder bezig met de scheidende ondernemer. Een zeer interessante niche, omdat ik oorspronkelijk ben opgeleid in het ondernemingsrecht en dit in genoemde zaken zeer goed van pas komt.'

MENSELIJK ASPECT

Arbeidsrechtadvocaat **Eline Klijn** (32) stapte onlangs over van een advocatenkantoor in Breda naar het onder meer in ondernemingsrecht, personen- en familierecht gespecialiseerde KZO|013 Advocaten, in de stad waar ze vandaan komt: Tilburg. 'Het kantoor bevindt zich in het centrum, "tussen de mensen". Die locatie past bij het motto van het kantoor, "mensen in de rechten". Dat menselijke aspect is precies wat ik zo interessant vind aan mijn rechtsgebied. Ons kantoor is op veel gebieden van het arbeidsrecht thuis. Op twee speerpunten daarvan, klachtrecht van werknemers en de zieke werknemer, wil ik me graag verder ontwikkelen.'

NAAR ANDER
KANTOOR

Acht, mr. A.J.C.M.: Van Barneveld Advocaten te Arnhem
Appel, mr. I.: Coumans & van Gaalen Strafrechtadvocaten te Amsterdam – Duivendrecht
Assendelft de Coningh, mr. T. van: Kuipers & Nillesen Advocaten te Den Bosch
Berg, mr. A.A. van den: Houweling & Kars te Bleiswijk
Berkel, mw. mr. E. van: VMBS Advocaten te Eindhoven
Beudeker, mr. R.D.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Beurskens, mr. J.E.P.: DLA Piper Nederland N.V. te Amsterdam
Bildirici, mr. S.: Vroom Advocatuur te Leiden
Blokker, mw. mr. J.: AWWN-Advocaten te Den Haag
Boi, mr. P.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Boschloo, mw. mr. E.E.: Van As Advocaten ten Nieuwegein
Boutens, mw. mr. A.A.: Houthoff Buruma te Amsterdam
Bovens, mw. mr. K.G.L.: Berte Advocaten te Tilburg
Broek, mw. mr. L. van den: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Broeren, mr. N.: Forward Advocaten te Tilburg
Bröلمان, mr. J.M.: Houthoff Buruma te Amsterdam
Buck, mr. A. de: Ekelmas en Meijer Advocaten te Den Haag
Buck-Hartman, mw. mr. M.J. de: Van der Feltz advocaten te Den Haag
Çakici-Reinders, mw. mr. S.: Van der Woude De Graaf Advocaten te Amsterdam
Courbois, mr. E.J.M.A.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Dekkers, mw. mr. J.C.: De Roos & Pen N.V. te Amsterdam
Dijkstra, mw. mr. R.: Moszkowicz Advocaten Utrecht te Utrecht

Elferen, mr. S.G. van: De Brauw Blackstone Westbroek NV te Amsterdam
Eijnden, mw. mr. J.F.T.A. van den: Ten Holter Noordam Advocaten te Rotterdam
Geld, mr. L.A.M. van der: Haafkes Nijkamp & van Gorp B.V. te Hengelo
Ghaffari, mr. K.T.: Waalsprong Advocaten te Nijmegen
Golsteijn, mr. L.H.W.: Van Dijk c.s. Advocaten te Maastricht
Govers, mr. L.J.W.: Bos van der Burg advocaten te Zoetermeer
Graaf, mr. J.de: Slinkman De Graaf Advocaten te Stadskanaal
Hees, mw. mr. L.R.: Freshfields Bruckhaus Deringer LLP te Amsterdam
Hek, mr. A.C. van 't: Weisfelt & Lintz Advocaten ten Den Haag
Hooymayers, mr. J.A.J.: Mark Advocaten te Breda
Horstman, mw. mr. A.H.: Machiels Advocaten te Drachten.
Jilsink, mw. mr. M.: Hartmans Advocaten te Margraten
Kaldenbach, mw. mr. K.L.M.: LWYRS Advocaten Arbeidsrecht te Den Haag
Karl, mw. mr. E.: UWW, Bestuurszaken Juridische Zaken te Amsterdam
Kingma, mr. R.: HJ Advocaten te Amsterdam
Kist, mw. mr. D.: Boekel De Nerée NV te Amsterdam
Klijn, mw. mr. J.P.M.: KZO|013 advocaten te Tilburg
Kok, mr. E.: Cleerdin & Hamer te Rotterdam
Kon, mr. C.S.: Stibbe N.V. te Amsterdam
Kruif, mw. mr. V.J.M. de: Lemstra Van der Korst N.V. te Amsterdam
Kuipéri-Botter, mw. mr. J.C.: Schenkeveld Advocaten N.V. te Alkmaar
Leent, mr. M.A.S.M.: Daniels Huisman N.V. te Enschede
Maaré, mw. mr. M. de: Lodge Advocaten te Breda

Mandt-Sprockel, mw. mr. S.E. de: Van Campen & Partners N.V. te Amsterdam
Meulenveld, mw. mr. A.: Boontje Advocaten te Amsterdam
Molenaar, mr. B.: Van Riel Advocatuur te Arnhem
Molenaar, mr. N.: Rurgers Posch Visée Eendedijk te Amsterdam
Nass, mw. mr. A.G.S.: Fort Advocaten N.V. te Amsterdam
Oranje-Jorna, mw. mr. R.A.M.: Van Hilten de Vries van Ruitenbeek Advocaten en Mediators te Den Haag
Oversteeg, mw. mr. A.M.S.: Aspremont Advocaten te Lienden
Philippi, mw. mr. S.: Kikken CS Advocaten te Hoensbroek
Pieters, mw. mr. M.J.J.: SPEE Advocatem te Maastricht Airport
Plas, mr. H.P.: KienhuisHoving advocaten ten notarissen te Enschede
Pliego Selie, mr. A.A.J.: Freshfields Bruckhaus Deringer LLP te Amsterdam
Putten, mr. P.A.J. van: Cleerdin & Hamer Advocaten te Almere
Raas, mr. M.: Baker&McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Raaijmakers, mw. mr. B.J.W.M.: Benvallor advocaten. belastingadviseurs te Utrecht
Rozeman, mw. mr. A.C.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Rijke, mr. B. de: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Santema, mr. W.S.: Machiels Advocaten te Drachten
Schoolderman, mw. mr. F.L.C.: De Roos & Pen N.V. te Amsterdam
Slinkman, mr. L.S.: Slinkman De Graaf Advocaten te Hoogezaand
Smits, mw. mr. J.H.: BINGH Advocaten te Amsterdam
Sombezki, mr. J.J.A.: Van Doorne N.V. te Amsterdam

Stevens, mr. A.T.: Bosselaar & Strengers te Utrecht
Straten, mw. mr. L. van: Centrum Advocaten te Almelo
Thelosen, mr. S.: Cleerdin & Hamer te Amsterdam
Tomassen, mw. mr. L.J.B.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Tsoutsanis, mr. M.: EBH Elshof Advocaten te Delft
Verblact, mw. mr. A.M.C.C.: Fliipse & Izeboud Advocaten te Breda
Verhagen, mw. mr. S.: Zeevenhooven Advocaten BV te Amsterdam
Verwoerd, mw. mr. M.D.: In 't Veen Advocaten te Alphen aan den Rijn
Volkers, mw. mr. L.B.: Schyns Advocaten te Utrecht
Vossen, mr. W.H. van der: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Vroom, mr. drs. V.R. Vroom: Loyens & Loeff N.V. te Londen/Groot-Brittannië
Weijtens, mw. mr. S.M.G.: Ten Berge Leerkotte Advocaten te Utrecht
Wezelenburg, mr. P. de: EBH Elshof Advocaten te Delft
Wolfhagen, mw. mr. W.C.D.E.: PINK Advocaten te Oosterhout
Zaman, mw. mr. M.: Clifford Chance LLP te Londen/Groot-Brittannië

NAAR NIEUW(E) KANTOOR OF ASSOCIATIE

AddLegal (mr. J.A. Jacobs LLM. Te Breda)
Advocatenkantoor Baadoudi (mr. M. Baadoudi te Haarlem)
Advocatenkantoor Engelsman (mw. mr. A.I. Engelsman te Dordrecht)
Advocatenkantoor Moerdijk (mr. E.R. Butin Bik te Klundert)
Advocatenkantoor Tajjiou (mr. G. Tajjiou te Roermond)
Allen & Overy LLP (mr. D.H.J. Postma te Hong Kong/China)
Amstelrecht (mr. J.S.W. Boorsma te Amsterdam)
Arslan & Ersoy Advocaten (mr. O. Arslan te Rotterdam)
Artsen zonder Grenzen (mw. mr. R. Sijben te Amsterdam)

Boeve Familierecht (mw. mr. A. Oosterhuis –Boeve te Arnhem)
Core Legal Consultancy (mw. mr. I.L. Hesselink te Amsterdam)
Emv2 – Advocatuur (mw. mr. E.M. van Zuuk te Zwolle)
EMC van Nielen – Strafrechtadvocaat (mw. mr. E.M.C. van Nielen te Amsterdam)
Gemeente Nissewaard (mw. mr. H.G. Kleverkamp te Spijkenisse)
Groenland Counsel (mr. M.H.P. Groenland te Utrecht)
H. de Boorder Advocatuur B.V. (mr. H. de Boorder te Wassenaar)
HarveyBloom Advocaten (mr. R. van Biezen, mr. M. Breur en mw. mr. M.K. de Menthon Bake te Den Haag)
HM Advocaten B.V. (mr. C.N. Schmidt en mw. mr. R. van Wijngaarden te Amsterdam)
Hoorwijk Advocatuur (mw. mr. A.A.M. Ruys-van Essen te Rijswijk)
Joosten Advocaten B.V. (mr. A.P. van Geffen te Utrecht)
Kesnich Advocatuur B.V. (mr. B.J.H. Kesnich te Amsterdam)
Köster Advocaten N.V. (mr. Th.F. Roest te Hoofddorp)
Lawyerpoint B.V. (mw. mr. J.E. Kloosterboer te Breda)
LegalbyC (mr. C.J. van Veen te Amsterdam)
Lieftink Strafrechtadvocaat (mr. J.J. Lieftink te Almere)
Mauritz Advocatuur (mw. mr. H.M. Mauritz te Woerden)
Morrison & Foerster (mr. P.J.M. Declercq te Londen/GB)
P4p HRM Services B.V. (mr. F. van Loon te Rotterdam)
PAL Advocatuur (mw. mr. H. de Graaf te Amsterdam)
Ris Law (mw. mr. M. Ris te Naarden)
RST Advocaten (mw. mr. K.K.M. Aerts-de Kok te Steenberg)
Stalenhoef Advocatuur (mw. mr. K.M.C. Stalenhoef te Amsterdam)
Swart Advocaten (mr. M.C.J. Swart te Eindhoven)
Van der Hel Advocaten (mr. J. van der Hel, mr. P.H.K. Ruding en mr. H. Versluis te Enschede)
Van Essen Advocaten (mw. mr. C. de Blaeij, mw. mr. M.J.

van Essen, mw. mr. C.H. van Keulen en mw. mr. K.A. Kieft te Amsterdam)
Van Loosbroek Legal B.V. (mw. mr. E.C.H. van Loosbroek te Hellevoetsluis)
Van Treijen Advocatuur (mr. N. van Treijen te Lent)
Van Zandvoort Advocatenkantoor (mr. A.T.L. van Zandvoort te Oss)
VBP Advocatuur (mr. P. Pasebani te Eindhoven)
Vestiens Veldhuis Advocaten (mr. Vestiens en mw. mr. Veldhuis te Doetinchem)
Wetting & De Roode Advocaten (mw. mr. M.C. Wetting en mw. mr. L. de Roode te Leiderdorp)

UIT DE PRAKTIJK

Akster, mw. mr. S.R. Almere 01-11-2015
Ali, mr. J.R. Boxtel 01-11-2015
Atasoy, mw. mr. G. Amsterdam 01-11-2015
Baert, mw. mr. K. Rotterdam 01-11-2015
Beernink, mr. G.J.H. Apeldoorn 01-11-2015
Berg, mw. mr. M.M. van den Amsterdam 04-11-2015
Bilsen, mr. B.M.H. van Nijmegen 21-10-2015
Boer-Wichers, mw. mr. H.C. Hoofddorp 01-11-2015
Boeve, mr. M. Amsterdam 01-11-2015
Bogaars, mr. J.C.J. Vught 30-10-2015
Bosmans, mw. mr. S. Rotterdam 01-11-2015
Brugge, mw. mr. F. van der Amsterdam 11-11-2015
Bijl, mr. J.J. Schiphol 14-10-2015
Cammelbeeck, mr. L.A. Amsterdam 01-11-2015
Diepstraten, mw. mr. C.J.M. Amsterdam 04-11-2015
Dworakowski-Kelders, mw. mr. M.H. Breda 11-10-2015
Empel, mr. M. van Amsterdam 01-11-2015
Engelen, mw. mr. S.S.Y. Groningen 30-10-2015
Fajidherbe, mr. R.E. Amsterdam 04-11-2015
Frank, mw. mr. F. Amsterdam 11-11-2015
Geilswijk, mr. M. van Rotterdam 06-11-2015

ZAKELIJK EN PRIVÉ

Per 1 november begonnen **Pim Vestiens** (52) en **Annelies Veldhuis** (39) Vestiens Veldhuis Advocaten te Doetinchem. Veldhuis: 'Het kantoor heeft een informele sfeer. We willen voor cliënten echt toegankelijk zijn, voor veel mensen is het toch al een hele stap om naar een advocaat te gaan. En doordat we in de cloud werken, zijn we heel flexibel. Pim houdt zich bezig met strafrecht, faillissementen en ondernemingsrecht en ik met personen- en familierecht. De samenwerking verloopt soepel. Overleg kan zelfs aan de keukentafel: we zijn zowel zakelijk als privé partners en hebben samen drie kinderen.'

TECHNOLOGISCHE ONTWIKKELINGEN

Jan Brölmann (31) begon onlangs als senior-medewerker bij Houthoff Buruma in Amsterdam, waar hij zich met name bezighoudt met IT-recht. 'Juridische vraagstukken of contractsonderhandelingen over het gebruik van drones, big data en internet of things zijn onderdeel van mijn werkzaamheden. De wet- en regelgeving wordt vaak ingehaald door technologische ontwikkelingen, zoals in het geval van zelfbesturende auto's. Een mooi speelveld om in te werken. Mijn passie voor technologische ontwikkelingen kan ik nu combineren met mijn werk als advocaat. Houthoff Buruma beschikt over een gerenommeerde IT-praktijk en diverse specialisten. Bovendien ben in een ontzettend leuk team terechtgekomen.'

Grijpink, mr. H.L.M. Zoetermeer 31-10-2015
Hal, mr. A. van Rotterdam 18-11-2015
Hunnik, mr. B. van Amsterdam 29-10-2015
Ibrahim, mw. mr. M. Amsterdam 22-10-2015
Kadouch, mr. A.S. Amsterdam 26-10-2015
Kohnstamm-van Essen, mw. mr. E.J.B. Amsterdam 19-11-2015
Koning, mw. mr. M.A. Amsterdam 01-11-2015
Koopman, mr. G.E. Heerenveen 01-11-2015
Kossen, mw. mr. M.E. Zwolle 14-10-2015
Maarschalkerweerd, mr. K.A. Tilburg 19-10-2015
May, mw. mr. B.S. Amsterdam 01-11-2015

Mouritz, mr. A. Hoofddorp 26-10-2015
Mul, mw. mr. M.J. Winterswijk 22-10-2015
Nie, mw. mr. F.S. van Den Haag 02-11-2015
Noordzij, mw. mr. A.C. Amsterdam 16-11-2015
Offermans, mr. H.M.J. Sint Odiliënberg 06-11-2015
Palmen, mw. mr. E.F.E. Amsterdam 01-11-2015
Polanus, mr. R. Hoofddorp 17-11-2015
Pronk, mr. S. Delft 31-10-2015
Raven, mw. mr. M.Y. Schoonhoven 01-11-2015
Reintjes, mr. C.W. Duiven 15-10-2015
Remijn, mr. E.J.L. Bergen op Zoom 20-10-2015
Reus, mw. mr. E.J.A. Tilburg 23-10-2015

Riemersma, mr. R.G. Leeuwarden 31-10-2015
Rootselaar, mw. mr. D.A. De Bilt 12-10-2015
Rutte, mr. C.R. Alkmaar 01-11-2015
Rijnbergen, mw. mr. M. Sitard 01-11-2015
Schäfers, mr. T. Eindhoven 29-10-2015
Schaufeli, mw. mr. M.J. Amsterdam 13-10-2015
Schajck, mr. M.W.W. Amsterdam 01-11-2015
Schoemaker, mw. mr. J. Amsterdam 01-11-2015
Schutte, mw. mr. M.J.C. Groningen 01-11-2015
Smilde, mr. E.J. Amsterdam 01-11-2015
Sol, mw. mr. F.J. Den Haag 20-11-2015
Steen, mr. F.W.J. van der Schoonhoven 31-10-2015

Swart, mw. mr. M. Groningen 04-11-2015
Szegedi, mr. G. Rotterdam 04-11-2015
Terleth-Gerretse, mw. mr. H.A. Lisse 01-11-2015
Verboom, mr. J.P. Utrecht 26-10-2015
Verleisdonk, mw. mr. Y. Leuven 01-11-2015
Vis, mw. mr. E. Amsterdam 12-10-2015
Visser, mw. mr. S. Amsterdam 26-10-2015
Vleems, mw. mr. M.G. Amsterdam 01-11-2015
Vliet, mw. mr. V.L. van der Alkmaar 01-11-2015
Vosman, mw. mr. L. Amsterdam 13-11-2015
Wagstaff, mw. mr. J.L.R. Dubai/VAE 01-11-2015
Walrave, mr. H.J. Amsterdam 14-10-2015

Weissink, mw. mr. M. Groningen 29-10-2015
Witt, mw. mr. N. Rotterdam 01-11-2015
Yousfi, mw. mr. N. el Rotterdam 01-11-2015

OVERLEDEN

Jurgens, mr. G.R.E. Weesp 11-09-2015

CORRECTIE

In *Advocatenblad* 10 is per abuis een onvolledige naam vermeld. De juiste vermelding is:
Naar een ander kantoor:
Veldjesgraaf, mr. W.M.:
 Rotshuizen Geense Advocaten te Leeuwarden

UITSPRAKEN

Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Hester Uhlenbroek, Ed van Liere, Peter Drion, Harro Knijff, Carel Gaaf en Robert Sanders. De letterlijke tekst van de uitspraken is te vinden op tuchtrecht.nl.

VERWEER GEEN GROND VOOR VERZWARING MAATREGEL

- Hof van discipline, 21 november 2014, nr. 7038, ECLI:NL:TAHVD:2014:343.
- Gedragsregels 1 en 24.
- Een advocaat kan verweer voeren zonder bevreemd te zijn voor verzwaring van de maatregel vanwege gebrek aan inzicht in het onjuiste van zijn handelen.

Zowel de raad als het hof verklaarde de klacht gegrond dat mr. X ten onrechte geen toevoegingen had aangevraagd. Ten aanzien van de op te leggen maatregel liet de raad meewegen dat niet is gebleken dat mr.

X de onjuistheid van zijn handelen heeft ingezien, daarom legde hij een berisping op.

Het hof overweegt daarentegen dat het een verweerder vrij moet staan verweer te voeren zoals hem dat goeddunkt zonder dat hij bevreemd behoeft te zijn voor verzwaring van de maatregel.

Waarschuwing.

WEDERPARTIJ TIJDIG INFORMEREN OVER AANVRAAG KORT GEDING

- Hof van discipline, 31 oktober 2014, zaak nr. 7053, ECLI:NL:TAHVD:2014:314.
- Gedragsregels 1 en 19.
- Behoudens bijzondere of spoed-

eisende omstandigheden dient de advocaat die voornemens is een kort geding te entameren de wederpartij daarvan in kennis te stellen zodra hij van zijn cliënt de instructie tot dagvaarden heeft gekregen.

Klagers zijn vakbonden. Op 22 januari 2013 kondigden zij de cliënten van mrs. X en Y collectieve acties aan, als er uiterlijk 25 januari 2013 om 15.00 uur geen schriftelijk akkoord zou zijn. De cliënten verzochten in de avond van 23 januari 2013 aan mrs. X en Y een concept(kortgeding)dagvaarding op te stellen. Op 24 januari 2013 zonden mrs. X en Y om 16.11 uur de conceptdagvaarding aan de voorzieningenrechter, met het verzoek om een behandeling op zeer korte termijn. Diezelfde dag liet de rechtbank om 17.44 uur weten dat het kort geding zou plaatsvinden op 25 januari

2013 om 13.00 uur. Mrs. X en Y stelden klagers hiervan op 24 januari 2013 om 19.08 uur op de hoogte.

De klacht houdt in dat mrs. X en Y klagers pas hebben geïnformeerd over het kort geding nadat de voorzieningenrechter hun verlof had verleend om klagers op verkorte termijn te doen dagvaarden; zij hadden klagers direct van hun voornemen op de hoogte moeten stellen, toen zij opdracht hadden gekregen een kort geding te starten.

De raad acht de klacht gegrond en legt een waarschuwing op.

Het hof overweegt dat de advocaat, zodra hij van zijn cliënt de instructie tot dagvaarden heeft ontvangen, op grond van gedragsregel 19 verplicht is zijn wederpartij daarvan in kennis te stellen voordat hij tot dagvaarden overgaat. Slechts in bijzondere of spoedeisende omstandigheden

kan hiervan worden afgeweken. In deze zaak sloten de bonden uit dat zij onder dreiging van een kort geding het ultimatum zouden hebben ingetrokken. Daarom bestond er geen noodzaak de bonden een termijn van beraad te geven. Anders dan de raad acht het hof het dan ook niet in strijd met artikel 46 Advocatenwet dat mrs. X en Y niet direct met klagers contact hebben opgenomen.

Maar: zodra een partij zich tot de rechter wendt, dient hij dit onmiddellijk aan zijn wederpartij mee te delen. Dat hebben mrs. X en Y nagelaten. Evenmin hebben zij toen een kopie van de conceptdagvaarding aan klagers toegezonden. In zoverre acht het hof de klacht gegrond.

Gezien het blanco tuchtrechtelijk verleden van mrs. X en Y, hun mededeling dat zij zich onvoorwaardelijk zullen houden aan de uitspraak van het hof en het feit dat klagers geen tuchtrechtelijke maatregel wilden maar streefden naar duidelijkheid in dergelijke situaties, legt het hof aan mrs. X en Y geen maatregel op.

NAMAKEN HANDTEKENING IN PRIVÉSFEER

- Raad van discipline Amsterdam, 15 december 2014, zaak nrs. 14-202NH en 14-204NH, ECLI:NL:TADRAMS:2014:337.
- Artikel 46 Advocatenwet.
- Ook in de privésfeer mag een advocaat geen handtekening op een juridisch relevant document namaken.

Klaagster woonde met mr. X samen. Mr. X schreef een brief aan een verzekeraar over afkoop van een levensverzekering van klagster, die hij met haar handtekening ondertekende. Daarop gaf hij per fax aan de verzekeraar opdracht om de afkoopwaarde van de polis over te maken naar een bankrekening van klagster en mr. X gezamenlijk. Deze fax verstuurde hij op briefpapier van zijn kantoor, op naam van klagster en door mr. X als klagster ondertekend.

Klaagster en de deken verwijten

mr. X dat hij de handtekening van klagster heeft vervalst.

De raad van discipline overweegt dat volgens vaste rechtspraak van het hof van discipline privégedragingen van een advocaat alleen dan van tuchtrechtelijk belang geoordeeld, wanneer daardoor het vertrouwen in de advocatuur wordt geschaad. Daarvan kan sprake zijn wanneer er een zeker verband met de praktijkuitoefening is of wanneer de verweten gedraging voor een advocaat in het licht van zijn beroepsuitoefening absoluut ongeoorloofd moet worden geacht.

Dat laatste is hier het geval. Het enkele feit dat mr. X een handtekening namaakt op een juridisch relevant document, is een gedraging die een advocaat niet past. Door gebruik te maken van briefpapier van zijn kantoor heeft mr. X bovendien de link naar zijn praktijk gelegd.

Voorwaardelijke schorsing van één maand.

OPTREDEN TEGEN VOORMALIG CLIËNT

- Hof van discipline, 15 december 2014, zaak nr. 7181; ECLI:NL:TAHVD:2014:390.
- Gedragsregel 7.
- Ook al verschillen de zaken, optreden tegen een voormalig cliënt kan gepaard gaan met vertrouwelijke informatie en emotionele aspecten, op grond waarvan de advocaat zich moet terugtrekken.

Mr. X adviseerde (onder andere) twee aandeelhouders van een bv over de exitregeling van een derde aandeelhouder. Later kregen de cliënten van mr. X onderling een conflict. De een verweet de ander onrechtmatig vermogen te hebben onttrokken aan de vennootschap. Mr. X eiste in die kwestie namens de een in kort geding schadevergoeding van de ander. De gedaagde partij klaagt dat mr. X niet tegen hem als voormalig cliënt mocht optreden. Het hof stelt vast dat deze kwestie een andere was dan die waarin mr. X voor klager was opgetreden. Maar bij de eerste

kwestie kan sprake geweest zijn van uitwisseling van vertrouwelijke informatie. Ook het niet delen of het niet geven van informatie door een voormalig cliënt, wat de inzet was van de lopende procedure, kan vallen onder vertrouwelijke informatie die niet door de advocaat tegen zijn voormalige cliënt mag worden gebruikt. Ook doordat mr. X (met goedvinden van klager) activiteiten had ontplooid bij het uitreden van klager, waarbij klager door een eigen advocaat werd bijgestaan, kon hij hebben beschikt over zaakgebonden informatie of informatie betreffende de persoon van klager.

Mr. X was betrokken bij de exitregelingen van B en van klager. Daarbij heeft mr. X zich, ook in het belang van klager, geconformeerd aan de waardebepalingen van de aandelen. Mr. X bestrijdt thans die waardebepalingen. In zoverre is er sprake van dezelfde kwestie, althans van een voortzetting of een daarop uitlopende ontwikkeling.

In zo'n geval dient een advocaat zich te onthouden van de behandeling, hoezeer ook sprake is van nieuwe ontwikkelingen die mogelijk veraf staan van de oorspronkelijke opdracht en ook als mr. X geen informatie gebruikt die klager hem heeft verschaft.

Er zijn hier niet alleen de zakelijke belangen van klager aan de orde, doch ook het onmiskenbare gevoel van klager dat hij thans onheus wordt bejegend door zijn voormalig advocaat, die hem immers verwijt indertijd ontoereikende informatie aan zijn huidige cliënt te hebben verschaft. Bij toepassing van gedragsregel 7 dient ook acht te worden geslagen op emotionele aspecten van het optreden tegen voormalig cliënt. Dat komt ook tot uiting in gedragsregel 7 lid 3: een advocaat die in een bepaalde zaak de belangen van twee of meer partijen heeft behartigd kan, ook als er geen sprake was van een belangenconflict, in beginsel niet optreden in de voortzetting van de zaak.

Het hof heeft niet de indruk dat mr. X kernwaarden heeft geschonden of de belangen van klager heeft geschaad

of heeft willen schaden. Klacht gegrond, geen maatregel.

'KINDERHATERS' ROEPEN IN BURENGESCHIL

- Raad van discipline Amsterdam, 15 september 2014, zaak nr. 14-101A, ECLI:NL:TADRAMS:2014:244.
- Gedragsregel 31.
- Een advocaat die zichzelf vertegenwoordigt in een procedure tegen zijn burens, die geen kinderen kunnen krijgen, en hen daarbij 'kinderhaters' noemt, handelt onnodig grievend.

Klagers en mr. X waren als burens verwikkeld in een geschil over een schutting die klagers in hun voortuin hadden geplaatst. Mr. X vertegenwoordigde zichzelf in een procedure tegen klagers tot verwijdering van de schutting. Tijdens een comparitie zei mr. X dat klagers geen kinderen kunnen krijgen en dat ze 'kinderhaters' zijn. Hij heeft hiervoor tijdens de comparitie en later per brief zijn excuses aangeboden.

De klacht luidt dat mr. X zich tijdens de comparitie onnodig grievend heeft uitgelaten.

De raad oordeelt dat mr. X zich niet als een behoorlijk advocaat heeft gedragen door klagers kinderhaters te noemen. Hij wist dat klagers geen kinderen konden krijgen. Daarom is het gebruik van het woord 'kinderhaters' onnodig grievend. Nu mr. X zichzelf vertegenwoordigde is bovendien duidelijk dat die uitlating zijn eigen visie weergaf. Hij koos ervoor zichzelf te vertegenwoordigen, daarom komt het voor zijn eigen rekening en risico als hij wellicht werd meegesleept door emoties.

Mr. X heeft de grenzen overschreden van de vrijheid om te bepalen hoe hij zijn belangen behartigde en heeft daarmee het vertrouwen in de advocatuur geschaad. Bovendien is daardoor de kans op ernstige verstoring van de relatie tussen hem en zijn burens groter geworden.

Waarschuwing.

Niehoff Werning & Kooij
financieel adviseurs voor advocatuur en notariaat

Fusie? Of splitsen?

Een specialisme toevoegen aan de praktijk of efficiënter werken door krachten te bundelen?

Of een verschil van inzicht dat juist leidt tot het besluit om de

samenwerking te verbreken? Bij samengaan of ontvlechten gaat de aandacht meestal uit naar de juridische en praktische aspecten. Terwijl ook de ondernemingsrisico's wijzigen

en opnieuw onder de loep moeten worden genomen. Zo moet het in- en uitlooprisico goed in kaart worden gebracht en de verzekeringslimieten opnieuw worden vastgesteld.

Wij hebben al veel fuserende en splitsende kantoren begeleid. Maak dus gebruik van onze expertise.

www.nwk.nl

Dag 1
Aanvaarden of verwerpen?

Dag 2
Onterving en Vaststelling
van de nalatenschap

**PRAKTIJK
OPLEIDING
ERFRECHT
VOOR
ADVOCATEN**

Dag 3
Procederen in het erfrecht

Dag 4
Fiscale aspecten

Docenten

Eric Ebben
Adviseur

Petra Knoppers
Advocaat

Mathieu Schipper
Advocaat & Docent VULA

Jacqueline Klinkert-Cino
Belastingadviseur

Hans Stubbé
Hoogleraar UvA

De praktijkopleiding Erfrecht voor advocaten is verdeeld over vier dagen. Het is mogelijk een deel in de vorm van een module te volgen. De bijeenkomsten worden verzorgd in NH Hotel te Utrecht, goed bereikbaar met auto en OV.

Doelgroep

Advocaten die in de praktijk regelmatig te maken hebben met erfrechtelijke kwesties en in een kort bestek hun kennis willen opfrissen of verdiepen.

Datum, locatie, kosten en studie-uren

De opleiding vindt plaats te Utrecht, op 29 maart, 5 april, 12 april en 21 april 2016 steeds van 9:30 - 17:00 uur.

Gehele opleiding: € 1.897 excl. btw |
24 studie-uren conform art. 4 Regeling vakbekwaamheid
Module 1, dag 1 en 2: € 975 excl. btw |
12 studie-uren conform art. 4 Regeling vakbekwaamheid
Module 2, dag 3: € 495 excl. btw |
6 studie-uren conform art. 4 Regeling vakbekwaamheid
Module 3, dag 4: € 495 excl. btw |
6 studie-uren conform art. 4 Regeling vakbekwaamheid

Inschrijven en meer informatie via www.fbn.nl